

10/12
XIV.
1963

VESTNIK
NOTICIERO

USTANOVITELJ VESTNIKA: DUH. SVETNIK KAREL ŠKULJ

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. • Izdaja ga konzoreij. • Predsednik Edi Škulj, upravnik Janez Kralj, urednik Pavle Rant

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. • Naročnina: Južna Amerika 220.— pesov odn. enakovrednost v dolarju, USA in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija in Avstralija — 1 funt šterling, evropske države — 1.50 dolarja.

Editor responsable: Eduardo Škulj; administrador Juan Kralj, redactor Pavlo Rant — Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, T. E. 33-7213, Buenos Aires, Argentina

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 756.565.

„Vestnik“ es el único Informativo de los Ex-combatientes anticomunistas eslovenos — „Vestnik“ is the official voice of Slovenian anticommunist veterans.

VAŽNO!

Šef angleške vladne opozicije Wilson je pred dnevi ponovil že staro pravilo: „vsako posnemanje je znamenje nesposobnosti“. To velja tudi za tisk — bralci bodo sami znali poiskati smisel Wilsonovih besed.

Urednik

VSEBINA: France Balantič, kakor se ga spomnim (Marko Kremžar) — Ob letošnjem spominskem dnevu (Božo Fink) — Moramo odpustiti, toda ne pozabiti (Karel Mauser) — Za pomirjenje in jasnost: Misli o ruski revoluciji (B. F. — N. Berdjajev) — Naše krščanstvo in komunizem (J. R.) — Osnove naše borbe (Ratko Šušteršič) — Ob 29. oktobru — + Msgr. Matija Škerbec (P. R.) — Ob dvajsetletnici Grčaric in Turjaka (dr. Franc Blatnik SDB) — Dopolnila, pripombe in popravki k članku dr. Blatnika (Janez Grum) — Slomšek v Meddobju — Na Gorenjskem med zadnjo vojno († Jernej Hafner) — Zgodovinsko gradivo k majskim dnem 1945 v Ljubljani (Janez Grum - Matija Škerbec) — Spomin mrtvim — opomin živim (Pavle Borštnik) — Dve siroti (F. S.) — Junijske proslave 1963 — Proslave ob 20-letnici Grčaric in Turjaka — + Tone Potočar (R. S.) — V spomin našim ranjencem (Stane Bitenc) — Paberki — Borci pišejo — Novice iz Slovenije — Društveno življenje — Bunker

France Balantič — kakor se ga spomnim

Ko sem bil nekoč predstavljen dr. Korošču, mi je starejši brat Marjan svetoval, naj roko, ki mi jo je — smrkavcu stisnil visoki gospod, odrežem in spravim v špirit, poznim rodovom v spomin. Ubogal ga nisem, ponosen sem bil pa vseeno. Kadar sva se kasneje boksala s Francetom, ne bratom — ta me je, če je bilo treba, enostavno „nabutal“ — temveč z Balantičem, ki je imel kot gost z domačim paglavcem več potrpljenja, ni prišlo nikomur na misel, da bi me za to dal v špirit, čeprav brat Francé ni bil nič manj navdušen nad Balantičem kakor Marjan nad botrom Koroščem.

Sploh je naš Francé menil, da je čas, ki ga njegov varovanec Francé iz Kamnika zapravi z mano, zločin nad slovenskim slovstvom. Dobro, da prizadeta nisva bila istega mnenja in sva se še spoprijela, če je le prilika nanesla: jaz, kar so mi moči dale, on pa le bolj s prsti. Navadno mi je končno ušel v „fantovsko“ sobo, ki jo je brat zaklenil, še preden sem mogel za njima.

Dolgo nisem vedel, da je svetlolasi Francé pesnik. Tudi če bi, me najbržje to ne bi Bog ve kako pretreslo. „Pesnikov“ je hodilo k nam tiste čase na ducate in so imeli v mojih očeh bolj nizko vrednost.

Slikarje sem bolj cenil. Včasih, kadar brata ni bilo doma, sem se spravil v skrivnosti polno fantovsko sobo in vlačil izza omare lepenke, platna, papir, risanke, skicirke ter ugotavljal napredek bodočih umetnikov. Če pa je brat ugotovil, da sem raznašal dela njegovih prijateljev, sem moral za umetnost trpeti. Od slikarjev sem čislal najbolj Večerinovega Rudija, ker mi je naredil „tomahavk“, Marjana Tršarja, ki mi je podaril lok s puščicami in Janeza Grbajsa, ki je po mojem mnenju lepo risal.

Kdaj je Balantič postal zame pomemben član človeške družbe, se ne spomnim dobro, kajti z leti je težko ugotoviti, kaj je bilo prej in kaj kasneje. Spomnim pa se prav dobro, da sem občudoval požrtvovalnost brata Franceta, ko se je odpravljal nekega poletnega dne s kolesom v Kamnik obiskat prijatelja — Balantiča, ki je bil baje hudo bolan. Od tedaj se je pri nas pri mizi vedno več govorilo o Balantičevem Francetu. Brat je vedno pogosteje odhajal v Kamnik, kjer se je njegov mladi prijatelj boril s pljučnico. Nosil je zdravila in nasvete, ki jih je nabral pri mami in tetki Milici, katera nas je zdravila, kadar je bil kdo v družini bolan. Končno je prinesel novico, da se je Balantiču obrnil na bolje. Oba z bratom sva bila prepričana, da je to bistveno naša zasluga, in od tedaj se mi je zdel Balantičev Francé tudi malo naš.

Ko je še ves šibak ležal v postelji, je pravil bratu in ta pri kosilu atu in mami, kako se mu je bledlo in je videl v vročici Vesoljno sodbo, kako je v blodnji zasnoval pesnitev, videl prizore in pletel verze ter jih v odlomkih glasno ponavljal. Dejal je, da če bi imel tedaj pri roki pero in papir in če bi mogel pisati, bi nastala pesnitev „Vesoljna sodba“, vredna po bratovih navdušenih besedah Dantejevega „Pekla“.

Meni se tedaj ni sanjalo, kakšen pekel bi naj to bil, a sem vseeno zameril bratu, da se ni kar za stalno preselil v Kamnik z zvezkom in svinčnikom, da bi ujel na papir, če bi se Balantiču še kaj mešalo...

Drugi so le majali z glavami in rekli, da je škoda, da se verzov ne spomni več... Vendarle Balantič baje ni pozabil vsega, spomnim se, da je bilo kasneje o „Vesoljni sodbi“ še govora.

Kakor iz solidarnosti je potem zbolel brat Francé. Ko so mu podrobili kamne v mehurju, sta bila oba Franceta kakor nalašč za okrevanje. Ata je uredil pri prijatelju gospodu Drobniču v Dobrepoljah in oba junaka sta odšla na počitnice. Neke nedelje sva ju z atom obiskala. Vendar tam sem se zabaval z domačo otročadjo in ne vem, o čem so odrasli modrovali v hiši. Popoldne smo šli k nauku. Med potjo sem glasno ugotovil, da Franceta nista več bolna, ter predlagal, da bi ostal tudi jaz na počitnicah. Predlog ni bil niti sprejet v pretres. Potem smo navdušeno odpevali lemenatarske litanije, ki so bile zame novost prav tako kakor gromko brundanje obeh Francetov, ki sta klečala v klopi za menoj.

Prišla je vojska in Balantič se je preselil v Ljubljano ali bolje v Moste. Stanovati bi moral pravzaprav pri nas, pa ga menda ni preveč mikalo, ker bi bili preveč na drenu. Dobili smo mu sobico blizu v Ciglarjevi ulici. Če pravim „smo“, ne mislim s tem, da sem jo preskrbel jaz, temveč, da sem napeto sledil, kako sta se brat in oče menila o stanovanjskem problemu in kako je France žical ata, naj izbeza pri Vincencijevi konferenci podporo za Balantiča.

Podpora je menda prišla, a kakšna je bila, Bog ve. Gospod Kocmur, ki je imel pri Vincencijevi konferenci te stvari na skrbi, je imel veliko revežev pa menda ne toliko podpornikov, kakor bi bilo želeti. Del podpore je bila tudi obleka. Še predno je Balantič zvedel za to, so mu že zbirali blago. Bil sem poleg, kritično gledal in molčal, ker me nihče ni vprašal za svet. Na mamino pobudo so se odločili za sivo križasto blago, ker je bilo baje „dobro, lepo in trpežno“.

Balantič je imel že pred božičem novo obleko, ki pa ni bila po mojem okusu. Kdo je že videl kdaj pesnika v sivi križasti obleki?

Potem je maturiral. Klasično gimnazijo so bili zasedli italijanski vojaki in višji razredi so se morali preseliti k nam na I. državno na Vegovo ulico.

Nekega dne ob glavnem odmoru smo se podili po hodniku, ko zavpije nekdo: „Glejte! Maturantje s klasične gredo!“

Stopali so iz prvega nadstropja po širokem stopnišču, slovesno, v parih z rdečimi nagelji v gumbnicah. Maturantje!

Gledali smo jih in jim zavidali. Sprevod je šel mimo nas na dvorišče. Nismo jih spremljali, saj niso bili naši maturantje. Tudi špalirja jim nismo naredili, le zijali smo vanje. Zada, nekaj korakov za tovariši je hodil Balantič. Šel je sam zase, z nageljem v gumbnici, s sklonjeno glavo, kakor izgubljen. Potem je pohitel in se pridružil skupini. Para ni imel. Smilil se mi je, ko je korakal tako sam in brez prijatelja po hodnikih tuje gimnazije. Rad bi stekel k njemu in mu čestital, pa me je bilo sram in pa — v tistih časih smo gledali na maturante še s svetim spoštovanjem.

Božič!

Seveda, Balantič bo na sveti večer pri nas. Če je sicer hodil včasih večerjat, zakaj ne bi za božič? Saj smo sosodje! Vsi smo bili navdušeni nad maminim predlogom, najbolj brat Francé.

Pa ni bilo nič. Balantič je hotel biti na sveti večer — sam. „Morda bo pisal,“ je menil brat. Ne vem kdo je menil, da ni prav, da bo fant na ta večer sam in, da bo gotovo jokal. Ko smo na sveti večer igrali doma tombolo, smo se večkrat spomnili Franceta, ki je božičeval par sto metrov proč v majčkeni, samotni sobici.

Pri polnočnici se menda nismo dobili, pač pa je bil na Sveti dan pri nas na kosilu. Bil je vesel in dobre volje ter se je v zadregi smehljaj, ko ga je mama okregala, zakaj ga ni bilo prejšnji večer.

Potem se je malo odtujil, menda, ker je brat Francé odšel v Štajerski bataljon in ni imel več prave družbe. Kmalu potem je menda bilo, ko so ga Lahi odpeljali v Gonars. V naslednjih mesecih sem nekajkrat nesel na pristojni urad blizu Figovca pakete za Franceta v internacijo.

Ko se je vrnil, suh in resen, je bil lep topel dan. Odklenil sem mu železna vrtna vrata in mu dal roko. Nisem mu skočil krog vratu kakor nekoč. Oba sva medtem zrasla. Umirjeno je stopal za mano v oni znameniti sivi obleki. Peljali smo ga v sprejemnico kakor pravega gosta, sedli krog mize in se gledali. Brata Franceta ni bilo... Mama je postregla z likerjem in pecivom, Balantič je pripovedoval. Pravzaprav govoril je bolj malo. Zahvalil se je za pomoč, povedal, da je bilo hudo, da misli študirati in da gleda na svet drugače kakor prej...

Tedaj sem prvič zaslutil, da je imel Francé kljub otroško odkritemu obrazu morda hude boje. Vprašal sem ga, če je kaj pisal v Gonarsu, pa se je le v zadregi nasmehnil. Kmalu se je poslovil in spet mi je v slovo stisnil roko — gimnazijcu.

Kasneje sva se včasih srečala pred Univerzo, ki je bila prav nasproti naši gimnaziji. Pravil je, da študira slavistiko.

K nam ni zahajal več, odkar si je njegov prijatelj zamenjal pero za puško. Le kadar se je brat tu in tam oglasil doma, je bil Balantič za kako uro spet med nami.

Neko popoldne je prišel brat Francé domov in v fantovski sobi se je sestala skupina prijateljev kakor nekoč, le z razliko, da je bil Balantič menda edini civilist med oboroženimi legionarji. Jaz sem se

učil v svoji sobici pod streho. Kar zaslišim strel in po kratkem molku gromko krohotanje. Nisem se upal motiti. Čez čas sem slišal, kako je brat smeje pripovedoval mami, da je Balantič prestrelil posteljo. Meni da se je radovedno igral z bratovo „španko“, ki pa ni bila tako prazna, kakor je mislil. Razigrano je meril na prijatelje, dokler mu ni nekdo odrinil roke, češ naj ne meri v ljudi, četudi je orožje prazno. Da bi dokazal vojakom, kako so praznoverni, je pomeril v posteljo in — sprožil. Luknja v posteljni prevleki je pričala o Balantičevi prvi strelni vaji.

Ko sem kasneje zvedel, da je Balantičev Francé sledil bratu v Grahovo, se mi je zdelo to povsem naravno, čeprav si ga nisem mogel predstavljati — v uniformi.

Videl ga od tedaj nisem več.

BOŽO FINK

Ob letošnjem spominskem dnevu

Spet smo zbrani ob grobu, ki nam je najdražji. Obiskat smo prišli očeta, moža, brata, sina, ki je padel v obrambi naravnih vrednot in duhovne svobode. Poklekujemo na grob matere, sestre, hčere, ki je dala življenje, ker ni hotela sprejeti novega reda, ki se je vsiljeval. Spominjamo se svojca ali prijatelja, ki je bil žrtev zločinske volje ali strahopetnosti zunanjega sovražnika. Vsakdo od nas prinaša svojo bolečino, prižiga svečo v spomin dragega bitja in pomoli za njegovo dušo.

Ta dan pa je tudi naš skupni spominski dan. Kot skupnost ohranjamo živ spomin na tiste, ki so živeli med nami, polni zaupanja v Boga in vase, in iskali življenjsko srečo. Ko pa se je dvignil vihar nad našo zemljo in grozil, da uniči tiste vrednote, ki so nam bile najdražje, so pozabili nase in se popolnoma posvetili skupnim idealom. To svojo pripravljenost so ohranili do konca in jo potrdili z najvišjo žrtvijo, žrtvijo življenja.

Danes, kot vsako leto, proslavljamo moralno veličino naših nepozabnih, proslavljamo kot zmagovalce duha nad snovnostjo. Izgubiti življenje ni najhujša nesreča in ohranitev življenja za vsako ceno je včasih lahko velika sramota. Naši mrtvi so nam zato v ponos. V dneh preizkušnje naš narod ni klonil, ni ga bilo strah telesnega trpljenja, ni se bal tega, da ga svet ne bo razumel, ampak bo ob čast in dobro ime. Lahko bi bilo takrat reči „da“, zatajiti vse tisto, kar se je vraslo v narodno dušo iz krščanstva in tradicije in v teku stoletij v njej obrodilo. Lahko bi klonili glave pred samozvanci, ki so kot obsedeni vsiljevali nov red; pa vendar pretežko, ker bi to pomenilo izdajstvo in priznanje notranjega nereda. Novi red, nova svoboda — puhlice, prazne besede, doneč bron in nič drugega. Ne, tega

nismo mogli sprejeti; zato se je bilo treba upreti vsiljevanju tuje učenosti. Razmere so bile take, da ni bilo mogoče ostati za pečjo. Obramba naravnega moralnega reda in uveljavljanja duhovnih vrednot je bila sveta dolžnost.

Zato ta spominski dan ni samo žalna priložnost, ampak nam je bolj dan proslavitve moralne zmage duha nad sebičnostjo, malodušjem, obupom, lenobo, sovraštvom. Naši mrtvi niso propadli, ampak so zmagali; in zmagali smo mi, čeprav smo se raztepli po svetu. To nikakor ni prazna tolažba, ampak ima globok smisel in vsebino.

Spominski dan naših mrtvih mora biti dan opomina za nas žive. Kako živimo, kaj mislimo in čutimo, ali smo trdno v fronti duha in prave svobode? Ali v nas še zmagujejo moralne sile, smo še zmagovalci nad močmi materialističnega mračnjastva? To je za nas najvažnejše vprašanje. Če je odgovor nanj negativen, potem smo borbo dokončno izgubili, ne ker bi bili poraženi od zunaj, ampak ker smo se sami izneverili idealom, za katere so tisoči dali življenje. Nobenega pomena ne bi imelo to, da smo si rešili življenje, če dopustimo, da nam duhá okuži vzdušje zmaterializiranega sveta, v katerem živimo. Nasprotno je naša poglavitna dolžnost, da postavljamo vedno in povsod na prvo mesto duhovne vrednote, zaradi katerih edinih je življenje vredno, da ga živimo.

Če imamo trden idealističen pogled na svet, bomo tudi neizprosno nasprotni komunistični ideologiji. Saj se morda čudno zdi, da je med nami to sploh treba poudarjati. Vendar le priznajmo, da včasih glede tega posebno med mlajšimi ljudmi ni zadostne jasnosti. Osemnajst let je dolga doba in je spomin na zločinsko revolucijo začel bledeti. Nekateri izmed nas so obiskali domovino kot turisti in prinesli s seboj kopico fotografij novih cest in drugih javnih naprav ter izletniških točk. Pošteno je treba priznati, da je režim dosegel marsikatero uspehe na tehničnem področju, morda tudi na socialnem in gospodarskem. Toda narod ni samo interesna skupnost, kot uči marksizem. Narod je globlja, duhovna, kulturna skupnost. Kdor je pri obisku Slovenije videl samo naravo in javna dela, red v upravi in disciplino, ta je pač obiskal kraje, zemljo in organizacijo dežele, a tako, kot bi vse to gledal na razstavi ali v muzeju, ni pa videl žive domovine. Zavedati se moramo, da komunizem v svoji ideologiji niti za las ni odstopil od načel, zaradi katerih je še vedno največja nevarnost današnjega časa. Če ni več javnih množičnih procesov s smrtnimi obsodbami, če ne izginjajo ljudje sredi noči neznano kam, če ni prisilnega dela in hujskajočih mitingov, zaradi tega se komunizem ni spremenil. Komunizmu se nismo uprli samo zato, ker je zločinski v borbi za oblast. Veliko nevarnejši in škodljivejši je komunizem tedaj, ko oblast doseže in jo neovirano izvaja. V odprti borbi in divjem preganjanju se značaji krepijo; ko pa je nasprotnik uklenjen in potisnjen v temnico, je pa njegova trdnost in vzdržljivost večje vprašanje. Zavedajmo se, da je danes Slovenija med vsemi deželami, ki jim vlada komunizem, najbrž najtemnejša ječa. To ni nepremišljena trditev, ampak žal z dokazi podprta. Pomislimo samo na dejstvo, da nobena

meja ni tako neprodušno zaprta za vse, kar se tiskanega izdaja v zamejstvu, kot ravno slovenska. Ponujajo nam amnestijo in nas vabijo domov, a za ceno, da pustimo zunaj svobodo neoviranega poleta duha. Takemu stanju smo se upirali, ne samo takratnim zločinom. In v tej volji moramo vztrajati, če hočemo ostati pričevavci svobode. Komunizmu kot ideologiji torej nobenega popuščanja!

Ko odklanjamo komunistično ideologijo in usuznjenost domovine, pa nas ne sme napolnjevati negativno razpoloženje. Eno je nauk in sistem, drugo pa so ljudje. Napačno je, če se razpoložensko odtrgamo od slovenstva v celoti. Kdor bi tako ravnal, bi pomenilo, da je obupal nad narodom in njegovo zdravo življenjsko silo. Z narodom je treba živeti naprej, globoko obžalovati njegovo bolezen, katere simptom smo tudi mi, in delati za ozdravljenje. Če se hočemo kot narodna skupina ohraniti, moramo prisluškovati utripu živega srca in opazovati pot tistih globokih silnic, ki morda neopazno in proti volji oblastnikov vodijo celoto v novo zgodovinsko dobo. Ne smemo zato malodušno obžalovati svojo usodo in pričakovati, da se povrne leto 1941. Tisto stanje je že v preteklosti in se ne bo nikoli več povrnilo. Vsakokratni razvoj prerašča prejšnje stanje in prinaša nekaj novega. Pri tem je važno, da si odkrito priznamo, da marsikaj v našem javnem življenju ni bilo pohvalno. Živimo v meddobju, na prelomnici zgodovine. Kdor hoče nazaj v prejšnje stanje, je res reakcionar, ki svojega ne bo dosegel, obenem pa bo lahko močna ovira zdravemu iskanju novih poti. Naša protirevolucija ne sme biti odpor proti revoluciji, ampak mora biti nova, zdrava revolucija, ki naj prinese našemu življenju nov smisel in mu da novo vsebino.

To iskanje in priprava na bodočnost mora temeljiti v stvarnosti. Gospodarski, družbeni in politični red bo v bodočnosti brez dvoma nosil nekatere znake današnjega dejanskega stanja v domovini. Ne bilo bi prav, če bi vse to vnaprej odklanjali. Okrožnica Janeza XXIII. „Mir na zemlji“, ko govori o odnosih med katoličani in nekatoličani v praktičnih stvareh, pravi sledeče: „Skrbno je tudi treba razlikovati med filozofskimi teorijami o naravi, izvoru in smotru sveta in človeka ter med pobudami gospodarskega, družbenega, kulturnega in političnega reda, čeprav imajo te pobude vir in navdih v takih filozofskih teorijah. Kajti nauk, ki je izdelan in določen, se že ne spremeni več, medtem ko so take pobude, ki so postavljene v trajno spremenljive zgodovinske okoliščnosti, tudi same podvržene enakim menjavam. In kdo more tudi trditi, da te pobude ne morejo imeti dobrih osnov, ki zaslužijo pohvalo, če soglašajo z zahtevami prave pameti in s pravičnimi težnjami človeka?“ Iz tega izhaja, da moramo živo slediti dogajanjem v domovini. So stvari, ki so temeljito preobrnilo miselnost ljudstva, in je gotovo, da bo nekaj miselnosti ostalo in se trajno uveljavilo v politiki, gospodarstvu in socialnih odnosih. Nova doba je to in bi bilo nesmiselno, če bi se ji upirali. Stik z razvojem pa seveda zahteva študija, kritične obdelave in poštene presoje. To je ena od važnih nalog naših strokovno izobraženih ljudi, ki se ji ne bi smeli odtegovati.

Pri ocenjevanju razmer je pa še posebno važno, da imamo pravo razmerje do tistih, ki doma vodijo dalje našo ideološko borbo. Razumljivo je, da je danes taktika te borbe različna od tiste, kot smo jo pred leti mi sprejeli. V tisti dobi je bil naš način edino upravičen — o tem ne smemo dvomiti —; danes pa je stanje drugačno, reči moremo celo, da je težje od takratnega. Zato se zahteva od nas vsaj to, da čutimo s tistimi, ki doma prenašajo vso težo duhovnega nasilja in zunanjega preganjanja. Njihovo delo doma v mnogočem zahteva vsaj takega junaštva, kot ga je od nas terjala naša doba. Če slišimo, da je na važnem mestu doma človek, ki nas nekoč ni mogel prav razumeti, vedimo, da je mnogo takih, ki so pozneje s hudim trpljenjem jasno pokazali, na kateri strani so. Bodimo torej z njimi in jim duhovno pomagajmo.

Ko proslavljamo častni spomin naših mučencev, moramo dvigniti glave in pričakovati z vso vero zmago naše stvari. Dovolj imamo razlogov, da odvrčamo zagrenjenost in z jasnim pogledom zremo v bodočnost. Optimizem nam vliva vodstvo Cerkve, ki prav v zadnjem času dokazuje, da ima izreden pogum in neomajno vero. Dogodki, o katerih zadnje čase poročajo, so za nas prave zmage luči nad temo. Cerkev nastopa v njih pomlajena, polna moči in borbenosti, medtem ko na drugi strani čutimo negotovost, defenzivno stališče in upadanje. Vojaška moč in politična aktivnost komunističnega bloka ne pomenita, da je tudi idejno še v ofenzivi. Nočemo biti preroki. Vendar smemo verjeti, da za propad temnih sil ne bo treba splošne vojne. Pomislimo celo, da bi splošen spopad med velikima taboroma najbrž ne prinesel rešitve človeštvu. Ne moremo namreč želeči zmage tako imenovanega zahodnega sveta z vsemi njegovimi grehmi: racionalizmom, kapitalizmom, kolonializmom, življenjskim materializmom. To bi pomenilo povrnitev v tisto stanje, ki je izsililo komunistično reakcijo. Zapad se mora sam prenoviti, duhovno in socialno-politično. Tako se bo tudi komunizem sam izničil in se zdi, da je že v globoki krizi. Idejni pojavi pri nas doma in v drugih deželah za železno zaveso jasno govore o nezaupanju mladih mislečih ljudi do uradne ideologije. Prazna beseda ne more ogreti duha, ki nujno išče resnice, dobrote in višje lepote.

Veselimo se torej, da smo na poti zmage. Ali je pri tem važno, če se mi osebno udeležujemo triumfa? Pred očmi smo vendar imeli zmago dobrega, tudi če sami propademo. Tisoči naših bratov so izgubili življenje zato, da bi zmagalo dobro. Njihova žrtev ni bila zaman. Tudi naše osebne odpovedi morajo imeti ta namen. Če zmaga dobrega zahteva od nas, da se odpovemo začasno javnemu priznanju za našo nekdanjo borbo, potem moramo sprejeti tudi to, pa ne bomo padali v razočaranje in obup. Če zmaguje objektivno dobro, zmaguje naša stvar in to nam je vendar dovolj.

Postavimo torej na tem grobu naših bratov in sestra spomenik, ki naj stoji v vsakem izmed nas. Trden naj bo, neomajen v načelih, naj ga ne razjeda dvom in zagrenjenost; in naj bo ves odprt, da sprejema novih, čeprav večnih žarkov, ki mu bodo dali novo življenje za boljšo bodočnost. Tako bomo res vredni, da kličemo slavo našim junakom in dočakamo boljšo srečo slovenskega naroda.

MORAMO ODPUSTITI, TODA NE POZABITI

Na Slovenskem taboru, ki ga je priredila Zveza slovenskih protikomunističnih borcev v nedeljo, 1. septembra, na Slov. letovišču pri Boltonu pri Torontu v Kanadi, je imel pisatelj Karel Mauser govor, v katerem je poudaril, da moramo kot kristjani odpustiti pretekle zločine, ni jih pa mogoče pozabiti. Kdor je komunistično divjanje gledal od blizu, je prav, da se ob tem govoru posebno zamisli, prav pa je, da ga prebero tudi vsi drugi rojaki, zato ga tu v celoti objavljamo.

Dragi prijatelji mrtvih!

Tudi takrat je bila nedelja kakor danes in tudi takrat se je po gmajnah že poznala prva sled zgočnje jeseni. Zlatorumeno in cinoblasto listje je bilo posejano po griču Sv. Ahacija in po tistem bregu, ki se je strmo vzpenjal proti Zapotoku in se širil proti Kureščku in še naprej — daleč tja, kamor so bile tisto uro pred dvajsetimi leti uprte naše oči — proti Ljubljani. Še mi stoje pred očmi mogočni zidovi starega turjaškega gradu, veliko dvorišče, ki se je rahlo vzpenjalo proti vodnjaku v kotu, še danes razločno vidim bršljan, ki je obraščal zidove. Spodaj, izven gradu, je bila kašča, vrata vanjo so bila obita z železom. Majhna kapela je bila tik za glavnim vhomom — pred stoletji so vanjo hodili mogočni vitezi in dih turških časov je še ležal med zidovi.

V tem gradu, dragi moji, so naši vaški stražarji pred dvajsetimi leti dobojevali svoj zadnji boj. Komunistični partizani pod vodstvom komandanta Duleta so skupno z italijanskim topništvom in z granatami iz italijanskega tanka cel teden rušili zidovje starega gradu. Tragedija Grčaric je bila v tistem času prav za prav že zaključena.

Tako lahko je danes po dvajsetih letih izreči besedi Grčarice in Turjak. Dogodki so se nam odmaknili, prah in pozabljenje sta legla preko obeh prizorišč in danes jih je že mnogo med nami, ki trdijo, da je preteklost pač treba pozabiti. Vse preveč je teh, ki ne ločijo več besedi odpuščanje in pozabljenje. Moramo odpustiti, ker smo kristjani, toda pozabiti ni mogoče. Zgodovina se ne piše iz pozabljenja temveč iz dejstev in ta dejstva med nami morajo ostati živa, če hočemo, da bo nekdo ta dejstva objektivno prenesel v zgodovino.

Zbrali smo se na tem Slovenskem taboru, da v tišini slovenske pristave sklonimo glave pred prahom teh, ki že dvajset let počivajo v grobeh brez križa in cvetja. Zbrali pa smo se tudi zato, da brez prizanašanja in brez utvar preiščemo svojo vest in pregledamo naše vrste, ki se redčijo. Še jih vidim, kako so ležali na slami, drug poleg

drugega. Bilo jih je štiriintrideset. Štiriintrideset ranjencev, štiriintrideset mladih fantov — zadnji med njimi Kadunc France, ki je bil zadet zadnji dan — v nedeljo. Izdajalec Prajer je takrat že spustil vrv čez zid, ki je gledal proti vasi in prvi od rdečih bratov je bil z lahko strojnico že na podstrešju in kosil s krogliami čez dvorišče. Granate so padale od zunaj, krogle so kosile od znotraj in desna stran gradu je pričela goreti. Takrat se je turjaški grad po enotenski borbi predal, branilci Grčaric so v tem času bili že v temni ječi kočevskega gradu, med njimi njih kurat Tonče Šinkar.

S sošolcem Mrvarjem sva zadnja odhajala iz gradu, ker sva na prošnjo zdravnika dr. Kožuha prevzela spisek ranjencev. Zunaj so ujetnike že vezali s telefonsko žico k dolgi vrvi. Ob strani zvezanih je stal italijanski tank, pred katerim je ponosno stal italijanski poročnik.

Še danes mi je mučno, če se spomnim svojega odhoda. Rdeči oficir me je pognal iz ambulante takoj za tem, ko sem že umirajočemu Kaduncu prinesel skodelico črne, zbrozgane vode. Ko sem prišel med velika vzhodna grajska vrata, sem še videl pasti zadnjega vaškega stražarja — Primčevega Jožeta iz Zdenske vasi. Stal je na stopnicah tik nad razbitim vodnjakom. Partizanka, ki je stala pri vratih, ga je iz gole objestnosti preko dvorišča ubila z enim samim strelom. Kakor spodsekan je zgrmel s stopnic. Taka je bila predaja. Zvezali so me skupaj z ribniškim kaplanom Sitarjem in dolga kolona se je pričela pomikati proti Velikim Laščam.

Nad turjaškim gradom se je vil dim, žalostna siva zastava v lepi jesenski nedelji. In v njeni sencih so zmage pijani rdeči bratje pobili štiriintrideset ranjenih vaških stražarjev ter jih zmetali v skupni grob.

V Velikih Laščah so krvniki dodali še štiriinšestdeset žrtev — med njimi so bili Perme, Žuraj, dr. Kožuh, Zalokar, brata Rožanca. Blizu sto umorjenih v enem dnevu. Ostali smo odšli naprej v Kočevje, da smo se v drugem gradu srečali z junaki iz Grčaric. Slišal sem njih pesem, srečaval sem jih na hodniku, videl sem njih obraze skozi ozko lino. Vsi so bili zapisani za smrt. Samo smrt je bila v tistih dneh živa.

Umazani kočevski proces je poslal pred puške duhovnika Malovrha in Šinkarja ter mnogo drugih. Druge so ubili brez procesa. Danes odpadli duhovnik Metod Mikuž nam je v tistih dneh govoril o sveti pravici.

Zdaj je od te svete pravice minilo dvajset let in predstavniki jugoslovanskega režima med nami, oblast doma in mnogi med nami govore o pozabljenju. Naša politična emigracija je pričela jadrati v dva ekstrema. Kakor je brezsmiselno in brezupno v tem času ljudi doma nagovarjati k sabotaži in k upornostim, tako je obupno žalostno, da jih je med nami vedno več, ki odhajajo na obiske v domovino brez pametnih in treznih razlogov. Trdno želim pribiti eno dejstvo:

Nikoli nisem in ne bom obsojal človeka, ki odide na obisk, da vidi očeta in mater, ki prosita za obisk, ker sta tik groba, nikoli ne bom obsojal človeka, ki gre domov ob veliki družinski nesreči. Težko pa mi je misliti na tiste, ki hodijo domov zavoljo radovednosti, iz golega počitniškega razpeloženja in iz baharije. Ti so pozabili, da je vsa slovenska zemlja kakor satje, tako polna skritih grobov in da so grobovi naših borcev celo na vaških pokopališčih zravnani z zemljo.

Ko sem pisal Ljudi pod bičem, sem želel imeti sliko groba svojega prijatelja, ki so ga ranjenega ubili na Turjaku. Vedel sem, da so ga prekopali iz skupnega groba in prepeljali na domače pokopališče že koncem septembra 1943.

Takole so mi odgovorili:

Ne moremo Vam ustreči. Takoj po osvoboditvi so njegov grob zravnali in zdaj je tam že dvajset le trava, čez katero hodijo ljudje.

Trava, čez katero hodijo ljudje. Mar ne hodimo čez to travo tudi mi? Ni večjega greha, kakor biti nezvest mrtvem, tistemu, ki ti je branil hrbet in se danes sam ne more braniti. Mar ni težko srečati prijatelja pod travo na pokopališču, do katerega je imel kot član vaše skupnosti isto pravico kot ti, ki bi morda delil njegovo usodo, da se nisi rešil. Mar ni mnogim, če ne vsem, prišla rešitev prav zavoljo žrtev teh, ki so svoj ponos in svojo načelnost ohranili do zadnje ure?

Življenje vedno nekaj neizprosno terja in to je zvestoba resnici. Če se tej zahtevi ogibamo, postavljamo resnico na isto bazo kakor naši sovražniki, da je namreč njena vrednost relativna, da resnica v preteklosti ni več resnica v sedanjosti in vse žrtve za to resnico so bile aktualne samo takrat in danes niso več. Vse naše obnašanje kaže v to smer.

Klasično je to povedal pisatelj Narte Velikonja, ko so ga hrome-ga ustrelili l. 1945. Takole je dejal:

Vem to, da je bila resnica na naši strani. Morda smo se kdaj zmotili in naredili napake. Če smo jih, se resnice same niso dotaknile. Bile so taktične pomote, toda resnica je bila z nami.

Dragi moji — to je najboljša apologija naše preteklosti, kar jih je kdo izrekel. To je bila apologija človeka, ki je vedel, da ga bodo obsodili na smrt in je že govoril s svojim Bogom.

Dvajset let je mimo. Kaj smo v teh dvajsetih letih od svojega življenja vrnili mrtvim, s katerimi smo nekoč stali ramo ob ramo? Ali njih ponos in načelnost še nosimo namesto njih, ali pa smo samo še čolni, ki so srečni, da so prek hudega viharja prijadrali v prijeten, miren zaliv?

— Treba je živeti — mi je rekel nekdo, ki bi se rad ognil preteklosti.

Da, treba je živeti. Toda zame je življenje ponos in načelnost in zveza z mrtvimi. Nekoč jih bom spet srečal — veselim se tega srečanja — toda želim jih srečati kot raven človek. Nočem jih srečati z zverženo idejo.

Vsako praznovanje neke obletnice ima svoj pomen takrat, če se pri praznovanju vrnemo k resničnemu dogodku, ki ga obnavljamo. Toda to še ni dovolj — obletnica mora biti živo in iskreno podoživetje tistih gibalnih sil in tiste ideje, ki je prvotni dogodek sprožila. Bojim se, da smo se v teh dvajsetih letih temu odmaknili in bolj ali manj ostali pri zunanosti. In v tem je naša tragika. Z zunanostmi ne bomo ohranili ideje žive, brez nje pa bodo vsa naša praznovanja samo pikniki. Če nas ne bo več vezala ideja, ki nas je vezala nekoč, bomo samo še obnavljalci spominov in pripovedniki strašne in krvave pravljice iz preteklosti.

Grčarice in Turjak — v zadnjih urah nas je vezala ista streha starega kočevskega gralu. Mnogokrat mislim na razgovore, ki smo jih imeli tedaj in na tem slovesnem taboru si iskreno želim, da bi nas v tem času vezala streha iste ideje, ideja bratske skupnosti, ki more biti močna in trdna tudi ob različnem gledanju na obrobne probleme.

Več pameti in več srca v naše javno življenje in več ponosa in načelnosti v nas. Samo to je pot, ki vodi nazaj k tistim idealom, ki so jih imeli oni, ki se jih danes spominjamo.

Naj v miru počivajo v prsti domače zemlje, toda naj žive v nas, kakor da niso umrli.

OB DVAJSETLETNICI BALANTIČEVE SMRTI

(Zgorel ob obrambi Grahovega v novembru 1943)

Paul Claudel je ob Rimbaudovi smrti vzkliknil: „Pesniki umirajo mladi.“ Rimbaud je umrl dvakrat: prve poezije je izdal kot komaj dorastel fant, kot dvajsetletni mladenič je odmlr poeziji in pozneje izginil v Abesiniji in Arabiji, in umrl v bolnišnici Marseillea še pred nastopom moške dobe — neznan in ne vedo, kje je njegov grob.

Danes je klasik francoske poezije in nikdo ne more vstopiti v svet ustvarjanja Lepote, ne da bi prehodil potrebno pot skozi šolo njegove poezije.

Pesnik Pierre Emmanuel je na festivalu poezije v Belgiji letos izjavil, da „pesnik umre vsak dan, vsak dan umre večkrat, ker nenehoma krade večnosti ogenj ljubezni in lepote...“

Pesnik Balantič je umrl — in umrl je na barikadah. Ni nam bil samo srednik z misteriji večnosti, bil nam je pričevalec spoznanja, da mora narod včasih žrtvovati najsvetejše in najlepše v borbi za ohranitev vrednot, ki se v najvišji žrtvi še bolj poglobe, obogate.

Redki so pesniki, ki umirajo na barikadah. Njih veličina je še večja, če umro na barikadah mladi. Mladost in smrt — najlepša atributa pesnikove biti! Večno umira, da bi bil večno mlad.

Pesnik umre, a nikdar ne umre — s svojo smrtjo na barikadah je Balantič naši tragediji vtisnil pesniški emblem: smrt, ki je nesmrtna! Pesnik živi večno v svojih delih — narod večno čuva njegove zaklade! Dve večnosti, ki sta eno.

(Ruda Jurčec v Glasu SKA 15. 11. 1963)

ZA POMIRJENJE IN JASNOST

Več pojavov zadnje čase kaže, da smo sredi zanimivega razvoja v svetovnem dogajanju. Vatikanski cerkveni zbor je imel posebne opazovalce moskovske pravoslavne cerkve, proti katerih prisotnosti ukrajinski katoliški škofje v begunstvu niso mogli protestirati na posebno željo papeža. Sv. oče Janez XXIII. je sprejel v zasebni avdienci zeta Hruščova in urednika „Izvestij“ Adžubeja, nakar so napovedovali, da bo morda papeža obiskal tudi Hruščov sam. Po posredovanju cerkvenih krogov je bil iz sibirskega jetništva izpuščen in proti svoji volji pozvan v Rim ukrajinski uniatski škof Slipej, ki je sprejel osvoboditev in se nastanil v Rimu samo iz pokorščine, kot je sam povedal. Dunajski kardinal König potuje v Budimpešto in Varšavo in konferira s komunističnimi vladnimi funkcionarji. Kardinal Viszinsky pa potuje v Rim na posvete, ki ne zadevajo samo nadaljevanja koncila, ampak se tičejo daljnosežnega načrta cerkvene politike.

Zaradi takih dogodkov se nekateri med nami sprašujejo, kaj je vendar s komunizmom, proti kateremu smo se borili, ker smo poslušali cerkveno učiteljstvo, ki je učilo, da je komunizem največja nevarnost današnjega časa. Ali se je zdaj spremenil komunizem, ki ga je Pij XI. slovesno obsodil v „Divini Redemptoris“, ali pa se je spremenilo stališče Cerkve? Tisti, ki imajo prešibko čutenje s Cerkvijo, so morda postali kar malodušni; vsi pa z zanimanjem sledimo poročilom in nas pri tem navdajajo vsaj mešana čustva.

Razen tega se pojavlja pri nas zdaj vprašanje o našem razmerju do domovine. Domači oblastniki nam pošiljajo sirenske glasove o odpuščanju naših krivic in nas hočejo omrežiti z obiski svojih ljudi v naših krogih. Več naših ljudi je že tudi obiskalo domovino, pa nato o razmerah tam ne vedó povedati veliko negativnega. Poročila nam govore o uporih idealizma, ki se doma oglašajo v tisti mladini, ki je zrastle po vojni pod izključnim vplivom komunistične stranke in ji dialektični materializem ne more napolniti praznih src.

Vse to postavlja pred nas vprašanje, ki ga vsak zase rešuje, a ga bomo morali rešiti tudi skupno. Vprašanje ne sme zadevati preteklosti. Prav je, če išče vsak v sebi osebnih nagibov, ki so ga privedli do sklepa, da se upre komunistični revoluciji. Nagibi so bili tudi po moralni vrednosti lahko prav različni, kot morda ni bilo kdaj vse prav v zunanjem nastopanju. Vendar skupna velika odločitev za nas ne more biti vprašanje. Vprašanje pa je postavljeno v sedanost in prihodnost. Ali naj pričakujemo svetovnega zadoščenja in triumfalne vrnitve? Ali naj se odtrgamo od domovine v vsem, dokler vlada tam komunistični režim? Ali smemo obupati nad spreobrnjenjem naših nasprotnikov? Ali naj delamo za vzpostavitev tistega političnega, socialnega in gospodarskega reda, kot je bil pri nas leta 1941? Ali

smo pripravljeni še vedno na osebne žrtve, ki so zdaj bolj moralnega značaja? Ali nam mora biti še vedno prva skrb v našem javnem življenju in delovanju duhovna svoboda slovenskega naroda?

V premišljevanju o takih vprašanjih nam bodo veliko koristile misli, ki jih je o boljševiški revoluciji napisal ruski izgnanec Nikolaj Berdjajev (1874—1948). Tudi če ne podpišemo njegovih idej v vseh odtenkih, bomo vendar našli v njih toliko gradiva za naše misli, da bo gotovo vsem v veliko duhovno pomirjenje, čeprav včasih udari na boleča mesta. Dasi vzroki ruske revolucije, kot jih ugotavlja Berdjajev, niso zgodovinsko enaki vzrokom naše revolucije, bomo vendar odkrili v naših predvojnih razmerah marsikatero notranjo sličnost.

Naše razmere so bile odsev svetovnih razmer in naša revolucija je bila člen svetovne komunistične revolucije. Berimo zato te misli z vso iskrenostjo. Gotovo jih bomo bolje doumeli, kot so jih razumeli pri nas tisti, ki so sicer kot nekomunisti zagovarjali sodelovanje s komunističnim podtalnim rovarjenjem in poznejšo revolucijo. Misli Berdjajeva so tako globoke, da je za njihovo razumevanje treba velike zrelosti, morda tudi odpovedi. Življenjske skušnje so nam morda dale zrelost, odpovedi pa od nas zahteva čas.

B. F.

Buenos Aires, maja 1963.

N. BERDJAJEV:

Misli o ruski revoluciji

I.

V Rusiji se je izvršila revolucija. Ne preostane nam drugega, kot da ugotovimo dejstvo. Pripoznanje dejstva pa še ne pomeni njegovega vrednotenja. Revolucija je naravni pojav. Ni mogoče pregovarjati se o tem, ali priznamo potres na Japonskem ali ne. Ruska revolucija je velika nesreča. Vsaka revolucija je vedno katastrofa. Nikoli ni bilo srečne revolucije. Vendar so revolucije delo božje močrosti in prav zato se morajo narodi iz njih marsičesa naučiti.

Ruska revolucija je odvratna kot vsaka revolucija. Nikoli ni bilo lepih, urejenih in srečnih revolucij. Vse revolucije so tudi vedno propadle. Še nobena ni zares uspela. Francoska revolucija, ki jo imenujejo vélika, je bila ogabna in v sebi nepopolna. Nič ni bila boljša od ruske revolucije, nič manj krvava in okrutna. Bila je prav tako brezbožna in je enako uničevala vse, kar je zgodovina do tedaj imela za sveto. Ruska revolucija ni „velika“, ampak je le pomembna revolucija brez vsakega moralnega sija. Vendar jo bodo nekoč zgodovinarji idealizirali, poveljevali in posvečevali, tako da bodo krog nje nastale

fantastične zgodbe in svetniški sij. Nato bodo nastopili spet drugi zgodovinarji, ki bodo to idealizacijo razkrinkali in zavrgli fantazije.

Zdi se, da so ubogi Rusi, ki so zaradi revolucije duševno in telesno strahotno trpeli, pozabili na to, kaj je revolucija, kaj je vedno vsaka revolucija. Prijetneje je brati dela o zgodovini revolucije kot živeti jo. Ali ne pomeni preostro ogorčenje proti boljševiški revoluciji in pripisovanje vseh zločinov izključno boljševikom pač to, da se revolucija do neke mere idealizira, kot da se ni mogoče izogniti iluziji, da more revolucija biti dobrotna in plemenita? V revolucionarni dobi imajo ljudje kaj kratek zgodovinski spomin. Preveč ljudi misli, da bodo mogli revolucijo po svoje usmerjati, in se jezé, če jim to ne uspe. Pozabljajo, da revolucije ni mogoče voditi, kot je ni mogoče zadržati. Boljševiki zato revolucije niso vodili, ampak so bili le njeno poslušno orožje. Večji del sodb o revoluciji sloni na mnenju, da bi ta mogla biti tudi mila in blaga, če bi tisti razbojniški boljševiki tega ne preprečili. Na ta način ni mogoče spoznati pravi smisel revolucije in duhovno doživljati njeno tragičnost. Nič ni bolj obžalovanja vrednega kot tiste tako pogoste debate med ruskimi emigranti o tem, ali so dogodki v Rusiji revolucija ali samo nemiri, ali o tem, kdo je zanje odgovoren. V tem vidimo same neke vrste tolažbo samega sebe, ki pa je popolnoma brezplodna in brez pomena. Res je vsaka revolucija čas nemirov. Vsaka revolucija je postopno razpadanje družbe in stare kulture. Popolnoma je treba zavreči trditve, ki označujejo revolucijo kot skladno z nekim idealom in določenimi normami. Revolucija ni nikoli taka, kakršna bi morala biti, ker ni obvezne revolucije. Revolucija ne more biti dolžnost. Revolucija je usodnost nad narodi, je velika nesreča. To nesrečo pa je treba prenašati dostojanstveno, kot se dostojanstveno prenaša bolezen ali smrt dragega bitja...

II.

Kadar izbruhne revolucija v življenju naroda, ne preostane drugega, kot priznati dejstvo in sprejeti trpljenje, ki ga pošilja Previdnost, kot se sprejema katera koli nesreča ali velike preizkušnje. Upirati se je treba skušnjavam revolucije z vsemi duhovnimi silami, ostati zvest svetinjam, presvetiti najtemnejše globine, trpeti to nesrečo v luči verskega čuta in jo vzeti nase kot zadoščevanje za greh. Treba je pospeševati in ohranjati življenjske tokove in pozitivne tvorbe, po katerih bo revolucija šla v nasprotno smer, v pristno tvornost. Napačno je misliti, da je vir zla izven mene in da sem posoda svetosti, v kateri je samo dobro. Iz takega razpoloženja se kotí maščevalen in krut fanatizem. Ne, vir zla je tudi v meni in tudi jaz moram vzeti nase del krivde in odgovornosti.

Samo molekularne tvorbe notranjega življenja naroda, duhovne in tvarne, neopazno pripravljajo konec revolucije in vodijo do zaključka... Državljska vojna med revolucionarnimi in protirevolu-

cionarnimi silami je navadno borba med revolucionarnimi elementi in tistimi izpred revolucije, ki so zaradi nje prizadeti. Prave protirevolucije ne morejo izvesti predrevolucijske sile, ampak porevolucijske, ki so se razvile prav v območju revolucije... Vse predrevolucijsko je pač v resnici le eden notranjih elementov revolucije same... Rešitev prihaja vedno iz nastanka novega življenja. Ruske revolucije ne morejo končati in rešiti sveta te krvave more ne ruski plemiči, ki bi hoteli dobiti spet svojo zemljiško posest, ne staro rusko meščanstvo, ki sanja o izgubljenih tovarnah in kapitalih, ne rusko izobraženstvo starega kova, ki bi spet rado pridobilo veljavo svojim idejam in ostvarilo stare politične programe. Z revolucijo je preminula Rusija zemljiških gospodov in intelektualcev in se poraja nova, nepoznana Rusija. Kdo bo mogel končati rusko revolucijo? Ruski kmetje, novo meščanstvo, ki je zraslo iz revolucije, rdeča armada, ko bo konec krvave blaznosti, izobraženci nove vrste, ki so v tragičnih skušnjah revolucije pridobili globljo duhovno podstavo in nove pozitivne ideje. Naj bo to dobro ali slabo, takó je. Taka je usoda.

Gledati je treba v bodočnost. Ni razloga, da bi gledali v bodočnost s prevelikim optimizmom. Svet koraka tragični dvojnosti naproti, v borbo med nasprotnimi duhovnimi elementi. Silno važno pa je to, da se bodo razblinile iluzije in bo človek postavljen pred stvarnost. Z revolucijo se godi enako kot z vsem drugim v zgodovini, da namreč ne služi temu, čemur je bila namenjena. Njen smisel ostane neznanka celotistim, ki se v njej najbolj zavzeto udeležujejo. Zato je edino pravilno, da naša volja teži k uresničenju sijajne misli Josepha de Maistre: „Protirevolucija ne sme biti nasprotna revolucija, ampak mora biti nekaj revoluciji nasprotnega.“

Življenje ne more temeljiti na negativnih čustvih sovraštva, jeze in maščevalnosti. Rusije ne bo mogoče rešiti z negativnim razpoloženjem. Revolucija je zastupila Rusijo s sovraštvom in jo napojila s krvjo. Kaj bo z ubogo Rusijo, če jo protirevolucija zastupi z novim sovraštvom in jo napoji še z novo krvjo? To ne bi bila njena rešitev, ampak podaljšanje krvave revolucijske more. Stranka srda in sovraštva je ena in ista, ker združuje komuniste in skrajne monarhiste. Življenje pa terja v načelu pozitivnih elementov. Naša ljubezen mora vedno biti močnejša od našega sovraštva. Ljubiti moramo Rusijo in ruski narod bolj kot moramo črtiti revolucijo in boljševice.

Boljševiška revolucija se je rodila iz negativnega razpoloženja. Nastala je iz mrznje. Če ji postavljamo nasproti enako močne negativne elemente, bi to pomenilo nadaljevati z uničevanjem. Vendar je treba z obžalovanjem priznati, da negativna, divja čustva prevečkrat prevladajo v ljudeh, ki jih je revolucija hudo prizadela. To pa pomeni, da niso znali razumeti duhovnega smisla revolucije in so jo doživljali samo zunanje, fizično. V resnici je najvažnejši problem, ki se postavlja pred Rusijo in ves svet, ta, kako najti rešitev iz krvavega kroga revolucij in reakcij in zgraditi nov družbeni red. Kri rodi kri, ki je že

zastrupila narode. Revolucija je že po sebi negativna reakcija, ker je reakcionarne narave. Iznebiti se je treba prevlade negativnih reakcij. To je naša duhovna dolžnost, ker smo kristjani...

Nespametno bi bilo, če bi hoteli vzpostaviti to, kar je vodilo v revolucijo. To bi pomenilo zapirati se v začaran krog. Ni mogoče pričakovati rešitve od gibanj z leve ali desne. Rešitev more prinesiti samo gibanje, ki gre v višave in globine. Protirevolucija idej mora biti usmerjena k novemu življenju, v katerem se bosta preteklost in prihodnost združili v večnem. Odklanjati mora tudi vsako obliko reakcije. Revolucija je v Rusiji zadušila vsako svobodo in mora zato protirevolucija biti osvobodilno gibanje. Rusom mora priznati svobodo: svobodo dihanja, mišljenja, gibanja, bivanja doma, duhovnega življenja. Če je v tem kakšno protislovje, ga je treba umeti v vsej širini.

III.

Revolucije ni mogoče presojati samo zunanje. Nespametno je gledati v revoluciji samo zunanje dejstvo, brez zveze z mojim duhovnim življenjem in mojo usodo. Če človek ostaja pri tem zunanjem gledanju, bo edino, kar se bo z njim zgodilo, to, da se bo izgubljal v jalovem srdcu. Revolucija se ni izvršila samo izven mene in nad menoj, ampak tudi v meni, kot notranje dogajanje mojega življenja. Boljševizem se je razvil v Rusiji in zmagal, ker sem jaz to, kar sem, ker v meni ni bilo prave duhovne sile, tiste sile vere, ki je zmožna, da goré predstavlja. Boljševizem je moj greh, moja krivda, zato tudi kazen, ki mi je bila naložena. Trpljenje, ki mi ga je boljševizem povzročil, je zadoščevanje za mojo krivdo, za moj greh in za našo skupno krivdo in greh. Vsi smo odgovorni za vse. Edino ta način doživljanja in pojmovanja revolucije je v duhu vere in prinaša duhovno razsvetljenje...

Tisti, ki vidijo v boljševizmu samo zunanje nasilje razbojniške tolpe, imajo o njem površen in napačen pojem. Tako se ne umeva zgodovinska pot narodov. Boljševiki niso samo razbojniška tolpa in njihova zmaga ni naključno dejstvo. Boljševizem je mnogo globlji in strašnejši pojav, ki se ni odigral na površju, ampak v notranjosti ruskega naroda. Je huda moralna bolezen in organska slabost ruskega naroda. Boljševizem je samo odsev notranje pokvarjenosti nas vseh. Boljševizem je posledica moralnega stanja ruskega naroda in zunanji izraz notranje moralne krize, ki obstoji v pešanju vernosti, nevarnostih za vero in globoki demoralizaciji ljudstva...

A od Zapadne Evrope je nemogoče pričakovati aktivnega nastopa proti boljševizmu, ker nima zavesti resnice, v katere imenu bi se mogla dvigniti na križarsko vojno.

Živimo v podobnem položaju, kot je bil svet ob propadu rimskega cesarstva in antične civilizacije v III. stoletju, ko je edino krščanstvo moglo duhovno rešiti svet dokončnega propada in razpada. V tisti dobi so barbarski elementi vdrl v preživelo in oslabeled kulturo. Tudi danes

so aristokratski temelji kulture omajani in je bilo nujno, da se vanjo zlije barbarski element. Boljševizma ni mogoče zadušiti samo z dobro organiziranimi konjeniškiimi divizijami. Konjeniške divizije same po sebi ne dosežejo drugega, kot da se poveča kaos in notranje razpadanje. Takó je propadlo rimsko cesarstvo.

Boljševizem je treba premagati najprej v sebi, to je duhovno, šele potem s politiko. Poiskati je treba novo, duhovno počelo organizacije oblasti in kulture. V današnjih časih lahko vojaško počelo postane škodljivo, zato je treba iskati način, kako preprečiti njegovo popolno prevlado. To od nas terja tudi sedanje stanje Evrope. Poleg boljševizma tudi moč vojaštva ogroža vso kulturo, da podivja. Vsa evropska politika stoji na nasilju in laži in Evropo tepe strašna posurovelost. Zanimivi primer fašizma nam to dokazuje...

Nikakor nisem pacifist. Vendar so dobe, v katerih je treba odklanjati težnje po tem, da bi narodom določala zgodovinsko pot izključno le vojaška sila. Rusija je propadla, ker je bilo ljudstvo spemenjeno v vojsko. Vojska je uničila državo. Rešitev zato prihaja samo od višjega počela. Meščanski in kapitalistični militarizem se je sam uničil in je celo odpravil vojno v starem, plemenitem pomenu besede. Vojne so se usodno izrodile v revolucije. Danes po vsem svetu prevladuje prav revolucijski tip vojne. Nove tehnične iznajdbe groze človeštvu, da ga uničijo. Boljševizem pa ni mehaničen problem, ki bi ga mogla razrešiti vojaška sila, ampak predvsem notranji, moralen. Rusije in ruskega naroda ni mogoče rešiti boljševikov samo z vojaškimi akcijami, kot da bi šlo le za tolpo zločincev. Tako pojmovanje je čisto zunanje in površno. Ogromna večina ruskega naroda boljševikov živih ne more videti, vendar je narod sam v stanju boljševizma in sredi laži. To je slišati kot protislovje, vendar ga je treba osvoboditi od boljševizma, v katerega je uklet; premagati je treba boljševizem v njem samem. Ali pa je zato treba priporočati pasivno zadržanje, v nasprotju s tistim, katerega zagovarjajo ljudje, ki hočejo rešiti rusko tragedijo samo z vojaško silo? Ob propadanju rimskega cesarstva in popolnem uničenju antičnega sveta je Dioklecijan z veliko odločnostjo skušal utrditi imperij. Vendar, ali je bil sveti Avguštin manj deloven Dioklecijan in ali ne stoji v svetovni zgodovini na odličnejšem mestu?

Naša doba potrebuje predvsem takih del, kot so bila Avguštinova. Treba nam je vere in idej. Skupnosti, ki danes umirajo, bodo rešile skupine, ki jih bo gnala vera. Te bodo tisti nasnutek, iz katerega bo nastalo novo tkivo družbe. Take skupine bodo utrdile družbene vezi v času, ko propadajo stare države. Stare države se rušijo. Moderna zgodovina je prišla k svojemu koncu. Bližamo se dobi, ki bo ustrezala začetkom srednjega veka. Danes so reakcionarji in zaostali ljudje tisti, ki se hočejo obdržati s počeli moderne zgodovine in se vračajo k idejam XIX. stoletja, pa čeprav se te ideje imenujejo demokracija, humanitarni socializem ali kakorkoli. Revolucija, ki se odigrava v Evropi, prav lahko povzroči reakcijo. Tak primer je npr. italijanski fašizem. Toda

reakcija je v resnici obrnjena proti temeljem moderne zgodovine, praznemu liberalizmu, individualizmu in pravnemu formalizmu.

IV.

Danes je koristno, če se spomnimo na misli o revoluciji, ki nam jih je zapustil Joseph de Maistre v genialnem delu „*Considérations sur la France*“ (1796). Njemu je prvemu uspelo, da je povedal nekaj bistvenega o naravi vsake revolucije. Revolucija je nekaj satanskega. Višje sile delujejo v njej, ne ljudje. Revolucionarji imajo samo videz aktivistov; v resnici so pa zgolj orodje sile, ki je niti ne poznajo. Toda revolucije niso samo satanske, ampak so tudi delo Previdnosti, ki dopusti, da se razdivjajo nad ljudmi zaradi njihovih grehov in v očiščenje njihove krivde.

Joseph de Maistre ni bil mož režima izpred revolucije. Doumel je izredno pomembnost revolucije in zrl njeno usodnost. Bil je največji mislec reakcije ob začetku XIX. stoletja, vodja teokratične šole in realist. Sodil je, da revolucionarji jakobinci v resnici delajo v dobro Francije in da jo protirevolucionarji in emigranti hočejo razkosati in je zato želel, da bi ti bili premagani... Francoskim emigrantom je pripisoval popolno nemoč: „Emigranti niso nič in ne zmorejo ničesar. Eden od zakonov francoske revolucije je ta, da emigranti s svojimi napadi nanjo ne najdejo drugega kot še večjo nesrečo zase, ker so popolnoma izgubljeni od vsega, kar se stori. Česar so se lotili, vse se je izjalovilo, dasi ni vse padlo nazaj proti njim. Ne samo, da ničesar ne dosežejo, ampak vse, kar počno, je tudi tako jalovo in ničevno, da jih ima javnost za ljudi, ki trmasto branijo prepovedano stranko. Emigracija se ne bi smela več truditi navzven. Morda bi bilo celo bolje, da bi je nikoli ne bili videli v grozeči pojavi. Emigranti ne morejo ničesar storiti, skoraj se more reči, da niso nič.“

Joseph de Maistre, ki ima sijajen ugled, je bil pristaš blage, nekrvave revolucije in je odločen nasprotnik maščevanja. Pri njem najdemo tudi tole misel: Tisti, ki jim je revolucija prinesla kakšno škodo, ne bodo mogli biti glasniki porevolucijske pravice, ker bi ravnali s povračilnim namenom... Te besede je danes treba klicati v spomin, ker se želja po maščevanju tako lahko zamenja z nepristransko sodbo...

Joseph de Maistre je bil pozitiven naslednik revolucije. Katoliško in romantično gibanje v začetku XIX. stoletja se je moglo začeti le kot posledica revolucije. Ti gibanji sta bili pozitivni pridobitvi revolucije. Tudi v Rusiji opazamo globlje pojmovanje vere in duhoven prepoved kot pozitiven nasledek revolucije. Za krščanstvo bo nastopila nova doba. Cerkev bo rešena nadoblasti države. Sodbe de Maistrea, tega gorečega reakcionarja, o revoluciji so prepojene z velikimi odpoovedmi. Primerno je, da se jih spominjamo. Vendar emigracija ob ruski revoluciji ni taka, kot je bila ob francoski. Veliko je ta morala trpeti

in še trpi. Sestavljajo jo povsem različni elementi, vzdržuje središča visoke kulture in bo mogla imeti v kulturnem smislu zelo velik pozitiven pomen, če bo znala premagati v sebi miselnost, ki je značilna za emigrante. Med ruskimi emigranti je mladina, ki je pripravljena na junaštvo in sposobna najvišjih odpovedi. Cilj ruske emigracije je predvsem na duhovnem področju, ne na političnem. Vendar ruska emigracija še ni našla idej, katerih bi morala biti prežeta. Ni mogoče imenovati „idejo“ povratek k tistim političnim oblikam, ki so pred kratkim vladale nad življenjem in umom. Vse stare politične oblike kot monarhija in demokracija so svojo dobo že preživele in nimajo po sebi nobene vrednosti.

V.

Rusko revolucijo je treba doživljati v globinah duha. Samo tako bo mogla delovati katarza, notranje očiščenje. Duhovno ni doživel revolucije tisti, ki jo je preživeljal v duhu poželjivosti, si hoče ponovno pridobiti izgubljeno premoženje, ima srce polno sovraštva in misli samo na kaznovanje. Tako prenašanje revolucije ni duhovno doživeljal tisti, ki se ji je prilagodil, ne da bi znal braniti svojo notranjo svobodo, pa tudi ne tisti, ki sanjari samo o vrnitvi družabnega življenja, kakršno je bilo pred revolucijo, in se nič ne zaveda lastnega greha. Duhovno prenašanje revolucije je mogoče samo z iskrenim kesanjem. Novo življenje se začne s skrivnostnim zakramentom pokore. Edino pokora nas more rešiti strahovlade temne preteklosti in strahov. Duh krščanske pokore je v popolnem nasprotju ne samo z duhom revolucije, ampak celo z duhom povrnitve k prejšnjemu, ki je vedno maščevalen in prežet srditega razpoloženja. Želja po maščevanju in težnja po vzpostavitvi prejšnjega grešnega življenja ni združljiva s pokoro, ki se prizadeva k novemu življenju.

Le kdor doživlja revolucijo duhovno in v najgloblji notranjosti svojega bitja, more preceniti pomen in globočino te krize, ki je tako ruska kot svetovna. Tudi ni prav, če se delamo, kot da bi mislili, da se ni nič zgodilo in da gre le za izvajanje nasilja, nesramnosti in škan-dalov, ki bi jih z lahkoto ustavil nastop policije ali vojske... Jaz celo mislim, da to, kar se je zgodilo v Rusiji, ni samo revolucija, omejena na to deželo, ampak gre za svetovno revolucijo, ki je nastopila svojo pot. V razvoju je svetovna kriza, ki je podobna propadu antičnega sveta. Kdor hoče, da se svet vrne v tisto stanje, v katerem je bil pred svetovno vojno, ta sploh ni opazil, da se kaj odločilnega dogaja, in nima zmožnosti presojanja iz zgodovinskih perspektiv. Izrahljani so temelji cele zgodovinske dobe. Majejo se osnove življenja. Očitni sta postali laž in gniloba tistih temeljev, na katerih je slonela civilizirana družba XIX. in XX. stoletja. In tista počela, katerih gniloba je bila vzrok strašnih vojen in revolucij, naj se zdaj spet uveljavijo?... Ne v Rusiji ne v Evropi ni mogoče, da bi se vrnilo življenje izpred vojne in revolucije.

Če bi to bilo mogoče, bi vse bolečine in trpljenje naših dni bilo brez smisla in namena. Pri reakcionarju je obsodbe vredn in zavrženo prav to, da hoče nazaj v bližnjo preteklost. Revolucija ne ustvarja novega, boljšega življenja, ampak le pokaže na gnilobo starega grešnega življenja. Duhovne izkušnje v vojni in revoluciji pa nas morajo voditi le k novemu, boljšemu življenju. K temu se mora vsak človek jasnega duha odločiti sam zase, pa naj bo optimističnega ali pesimističnega pogleda na bodočnost. Novo, boljše življenje bo predvsem duhovno. Geslo vsakogar mora biti: Stori svojo dolžnost, pa naj se zgodi karkoli! Ni več vrnitve k staremu liberalizmu izobražencev, k populizmu ali socializmu, kot tudi ne k stari monarhiji in življenju nekdanjega plemstva.

Rusije zemljiških gospodov že ni več in se ne more vrniti nič, kar je bilo v njej minljivega in grešnega. Kar pa je bilo v stari Rusiji večnega, je neuničljivo in bo moralo biti del novega življenja. V aristokraciji je element večnega in bi svet brez nje ne mogel bivati. Nikoli pa ne bo rusko plemstvo dobilo nazaj tistega socialnega pomena, ki ga je imelo v preteklosti kot razred in kasta. Če si tega želi, ne bo doseglo drugega, kot da si bo polnilo srce z gnevom in sovraštvom. Tudi ruski meščan ne bo nikoli zasedel svojega prejšnjega mesta. V redu idej se je izvršila notranja, ne zunanja sprememba. Revolucije ne nastajajo samo zaradi socialnih interesov nižjih razredov družbe, ampak tudi zato, da se preneha s „tikanjem“ in si pribori „vikanje“. V tem smislu se je med nami dogodila nepreklicna sprememba šeg. V Rusiji je postalo nemogoče, da bi kdo nazival ljudstvo tako, kot so ga prejšnji gospodarji. Zato bo tudi zamenjava „ti“ z „vi“ najbrž edina pridobitev revolucije, kar zadeva šege. Če pa bi hoteli, da se res vsi tikamo, bi bila potrebna veliko globlja revolucija. Samo zunanje revolucije ne vodijo do takih nasledkov. Francoska revolucija tega ni mogla doseči kljub vsemu prizadevanju...

Ruska komunistična revolucija je predvsem materializacija ruskega življenja, ki je v čudni zvezi s propadanjem zgodovinskih formacij. Komunizem je borba proti duhovnosti in moralnemu življenju. In njeni moralni nasledki so strašnejši kot politični, pravni in gospodarski, ker bodo trajnejši. Rusija preživlja dobo demoralizacije, ki jo žene k uživanju življenja. Materializacija in demoralizacija pa nista potegnili s seboj samo komunistov. Ta pojav je veliko širši. Rusi se privajajo na suženjstvo, ne čutijo več tiste potrebe po svobodi in so menjali duhovno svobodo za zunanje dobrine. Temni čut zavisti je odločilno zavladal v svetu. Njegovo razraščanje pa je težko ustaviti.

V Rusiji se lomi kulturna tradicija. Stojimo pred vznemirljivim nižanjem kulture in njenega vpliva. Večji del se Rusija spreminja v imperij civiliziranih kmetov. Novo rusko meščanstvo, s katerim ni razumeti razreda industrijalcev in bančnikov, ampak antropološko socialni tip, ki je prišel na površje, bo priklicalo tehnični civilizacijo, nikakor pa ne bo čutilo potrebe po vsji kulturi, ki je vedno aristokrat

kratska. Neogibno nas ogroža pobarbarjenje... Pojavili se bodo novi elementi izobraženstva, toda stopnja njihove kulture bo mnogo nižja in se ne bodo odlikovali po višjem duhovnem teženju.

Bodoča podoba Rusije bo razdvojena in si jo ni mogoče misliti enotne. Stara, velika Rusija je bila polna hudih nasprotij in je kazala ostre zunanje protivnosti. A vendar je bila enota. Ena in ista Rusija se je izražala v delih velikih pisateljev, od najvišjih vrhov ruske kulture do najtemnejših globin ljudskega elementa. Kot se zdi, je tega konec. Reči bi se moglo, da se je Rusija razcepila v dvoje kraljestev. Večna Rusija, tista duhovna, ki bo ob koncu zgodovine poklicana, da spregovori svojo besedo, bo bivala dalje po kakovosti. Po številu pa bo morda prevladovala Rusija brezbožne civilizacije. Res se tudi povsod na svetu kaže podobna ločitev in se zdi, da bodo v premoči elementi, ki so sovražni Kristusovemu duhu. Svoje napore moramo posvečati zmagi večne Rusije, tiste, ki je v Kvaliteti, pa potem ta prizadevanja ne bodo brez pomena tudi za duhovni red sveta...

Revolucija je Rusiji zadala hude rane, ki se ji bodo težko zacelile. Vendar v določenem smislu revolucija dala tudi dobre sadove. Korištila bo prerodu Cerkve in verskega življenja v Rusiji. Revolucija vedno pomaga k spoznanju, kakšno je versko stanje v narodu. Veliko neiskrenosti in hinavščine se je nabralo na verskem področju v naši domovini. V preveč ljudeh je prevladoval tak pogled na pravoslavno Cerkev, kot je izhajal iz povsem zunanjega življenja in koristoljubja poželjivosti. Prelomiti je bilo treba s tistim samodržtvom pri navadah, ki je bilo tako značilno za trde pravoslavce. V višjih plasteh družbe, med plemstvom in uradništvom, so bila verska čustva in pobožnost plitva in krščanstvo se ni dovolj resno pojmovalo. Saducejska pobožnost ima vselej političen značaj in pri tej pobožnosti vedno zmaga vidik časnega življenja nad večnostnim vidikom. Videti je bilo znake togosti v življenju naše Cerkve. Revolucija je razpršila vzdušje neiskrenosti okoli Cerkve in je zrahljala zemljo, iz katere brsti luč vere. Nobenega nagiba ni več v revolucijskem času, da bi se kdo na vso silo hotel kazati pravoslavnega; nobene zunanje koristi ni mogoče pričakovati od Cerkve in politična pobožnost nima nobenega pomena več.

V vseh časih je revolucija imela protiverski in protikrščanski značaj. Pregarjala je krščansko življenje in to preganjanje je nekaj hudega. Vendar ni preganjanje nikoli bilo nevarno za krščansko življenje. Za Cerkev je boljše preganjanje kot nasilno pokroviteljstvo. V preganjanju se je krščansko življenje vedno krepilo in širilo. Krščanstvo je vera križane Resnice. Versko preganjanje v revolucionarnih dobah pri naša razbijanje po kakovosti. Cerkev bo izgubila od svojega števila, pridobila pa z vrednostjo. Krščanstvo spet terja od vernih moči, žrtvovanja. Ta zmožnost žrtvovanja je bila očitna med revolucijsko viho. Najboljši ruski pravoslavni duhovniki so ostali zvesti svetim načelom: hrabro so branili pravoslavno vero in z junaštvom so sprejemali strel. Kristjani so dokazali, da znajo umirati. Pravoslavna Cerkev je na zu-

naj ponižana in razdejana, vendar je slavno poveljučana in povzdignjena. Mučence ima. Cerkev je dokazala, da so njena organska enotnost, notranja luč in skrivnostni temelj nepremakljivi celo tedaj, kadar ima uničeno uradno cerkveno vodstvo in zupanje oblike. V Rusiji se brez dvoma poglobljajo verska čustva in pojmi. Rusi, ki so pretrpeli najhujše nesreče, živijo v vzdušju verske napetosti. Trdota in teža življenja, bližina smrti, propad vseh tvarnih iluzij in izguba časnih dobrin, ki usužnjujejo človeškega duha, vse to približuje k Bogu in večnemu življenju.

Izobraženci, ki so bili célo stoletje sovražni veri in so širili tisto brezboštvo, ki je zdaj privedlo v revolucijo, se spet vračajo k veri. Ta pojav je nekaj novega. In vračanje k verskemu življenju v Rusiji ni v zvezi z nikakršno poželjivostjo, ne z načrti o kaki vzpostavitvi prejšnjega in ne s težnjo po tem, da se vrnejo izgubljeni užitki življenja. Rusi so doživeli pravo duhovno preizkušnjo: spremenili so gledanje na življenjske dobrine. Z obžalovanjem je treba reči, da ruska pravoslavna Cerkev na Zapadu in v pregnanstvu včasih trpi dušech jarem desničarskih političnih strank, ki je v manjši meri nadaljevanje starega razmerja med Cerkvijo in državo. Utilitaristično in politično ravnanje s Cerkvijo ne bo omogočilo ne obnove Cerkve ne obnove Rusije. Cerkev se ne more vezati na določeno politično obliko, naj bo kakršna že. Samo duhovna nezainteresiranost glede na Cerkev, pripravljenost na žrtve in odpoved posebnim zemeljskim dobrinam morejo pripeljati k verskemu prerojenju in rešitvi naše domovine. Minili so časi saducejev in farizejev. Čas je že, da se uresniči v življenju evangelijska resnica. Bodočnost Rusije je odvisna od vere ruskega ljudstva. O tem bi morali biti prepričani tudi vsi politiki, ki bi se morali vkleniti tej resnici... Vsi se moramo torej usmeriti v drugi svet in tam iskati podlage za naše misli in moči za naša dejanja. Varljivo oboževanje države in naroda pa mora premagati vera.

Nimamo pravice in še manj dolžnosti, da se postavimo izven Rusije in ruskega naroda ter njegove celotne usode. Usoda ljudi je postala skupna vsem in ni več ločenih usod posameznikov. Prišel je konec individualizma. Z ruskim narodom in rusko zemljo je treba trpeti do konca vse nesreče in trpljenja. Pred vsem drugim je Rusija tista, kjer je ruska zemlja in ruski narod. Že sam stik z rusko zemljo je začetek zdravljenja, ker je vrnitev k virom življenja. Zato je posebna duševnost emigrantov duševnost greha, v kateri so posušeni viri življenja. S tem pa nočem reči, da je ta duševnost nujna v vseh Rusih, ki žive v zamejstvu. Rusija se more rešiti samo iz notranjosti po življenjskih spremembah, ki se razvijajo v sami Rusiji. Narod noče umreti in se rešuje iz življenjske nujnosti. Celo boljševiška oblast je prisiljena prilagajevati se življenju... Boljševiki nas presenečajo po svoji moči; vendar je ta le zunanja, ker so v resnici strahotno brez moči in je vse njihovo delo obsojeno, da konča v kotu vsakdanjosti in zdolgočasenosti. Oni samo

posnemajo ljudi oblasti. Za vsem tem je rusko ljudstvo, ki mu nobena stvar ne bo mogla preprečiti, da živi in pade kot narod visokih darov. V srcu Rusije, v njenih narodnih globinah rastejo molekularne tvorbe, ki pripravljajo njeno rešitev. In tudi vi morete biti deležni teh življenjskih presnov in vplivati na njihove posledice, če ste duhovno združeni z ruskim narodom in rusko zemljo.

Nič ni bolj nemoralnega kot izrek: Čim slabše, tem bolje! Samo tisti morejo sprejeti to načelo, ki so neobčutljivi za dobro in slabo. Tisti pa, ki je z Rusijo, z rusko zemljo in narodom, more želeči samo to, da bi jima šlo bolje. Konec boljševizma bo prišel z izboljšanjem stanja v Rusiji, ne s poslabšanjem. Življenje Rusije je žrtvovanje, sprejem mučeništva in ponižanje. Zaradi tega žrtvovanja in mučeništva je Rusija vredna rešitve in jo bo tudi dosegla. Že samo to, da kdo živi v sovjetski Rusiji, pomeni nepretrgano duhovno prizadevanje, ki je v tem, da se je treba moralno upirati strupu, ki prepaja vzduh življenja. Komunistična oblast sili k pokorščini z lakoto in korupcijo. In slabotni težko vzdrže. Z začudenjem pomnimo tista ogorčena pritoževanja nad tiranijo in pomanjkanjem svobode pod starim režimom. Vsekakor je bilo tedaj ogromno svobode v primeri s tem, kar imamo pod oblastjo sovjetov. Vse se bo zgodilo na čisto drug način, kot misli večina emigrantov in predstavnikov političnih strank. Doživeli bomo veliko presenečenj. Osvoboditev ne bo prišla, odkoder jo pričakujejo ljudje, ampak odkoder jo bo poslal Bog.

Ni misliti, da bi rešitev prišla od Evrope, ki pri nas ne more nič opraviti, ker je tudi sama v agoniji. Ruskega naroda ni mogoče prisiliti, ampak mu je treba pomagati, da se znotraj prerodi. Revolucija se mora izčrpati, sama se bo izničila. Končno je le nekaj dobrega v tem, da boljševizem traja toliko časa in da ga ni uničila sila od zunaj. Komunistična ideja je sama sebe onečastila in ne more imeti več nobenega sijaja. Strup torej ne bo prodril v notranjost. Proces zdravljenja je počasen, a je njegovo napredovanje organsko. Predvsem je to uničevanje demonov laži, beg iz kraljestva prividov in strahov v stvarnost. Najbolj nujno za to gibanje je, da se utrdi prvenstvo duhovnega prizadevanja nad političnim. Neogibno potrebno je boriti se duhovno proti krvavi mori, ki leži nad svetom. Nadvlada politike večja to moro in žejo po krvi. Najprej je treba rešiti svobodo človeškega duha. Znova se postavlja pred krščanska ljudstva vprašanje, ali hočejo resno vzeti svoje krščanstvo in usmerjati vso svojo voljo k njegovemu uresničevanju. Če ne bodo krščanski narodi gojili vzvišenega napora moralnega duha, da gredo po poti krščanstva, in v tem duhu ne pokažejo največje dejavnosti, potem bo brezbožni komunizem zmagal na svetu. Svobodni duh, duh osvoboditve pa se mora uveljavljati neodvisno od sil, ki prevladujejo in zmagujejo. Krščanstvo se vrača v tisto stanje, v katerem je bilo pred Konstantinom: ponovno mora začeti z osvajanjem sveta.

NAŠE KRŠČANSTVO IN KOMUNIZEM

V nekem taborišču so češki duhovniki premišljevali o preteklosti in zaključili takole:

„Preveč smo pozabili, da je Kristus prišel streč, ne da bi se mu streglo... Ko strogo precenjujemo naše versko življenje pretekle dobe, ga pa nočemo podcenjevati. Zakaj versko življenje je bilo pri nas zlasti v nekaterih pokrajinah živo in intenzivno. In še je... A kar smo obžalovali po našem odgonu, je bilo to, da nismo svojih vernikov zadostno pripravili na junaške čase, ki terjajo pristnih svetnikov.“ (A. Michel, *Problèmes religieux dans un pays sous régime communiste*; Fleurus, Paris 1955, 59—60.)

— — —

Ne vem, kaj bi mogli oz. morali reči mi. Ali je bil slovenski narod dovolj pripravljen na komunistično nevarnost? Morda pa le ne, čeprav tolikokrat slišimo trditi nasprotno. Zakaj ena stvar je, biti opozorjen — na to je bil! —, druga stvar biti pripravljen. In biti pripravljen pomeni kakor v zgornjem primeru: 1. da ni ovir za resnično krščansko življenje v pravičnosti in ljubezni, oz. da se vsaj vsi za to resno trudijo, da bi jih odstranili; 2. da, četudi bi življenje po teh dveh temeljih krščanskega družbenega reda ne preprečilo upostavitve komunističnega režima, se vsaj zavestno živeči praktični kristjani pripravijo na življenje v takšni nekrščanski družbi 1). To pa pomeni: biti izgrajena verska osebnost, ki zna dobro razlikovati med tem, kar je krščanstvu in komunizmu bistveno oz. pritično, tako da se tega zadnjega ne zamenjava s prvim, kot se rado obgaja.

— — —

Vsi živimo danes pod vtisom, da se v Latinski Ameriki nekaj kuha. Saj se tudi drugje po svetu, v Afriki in Aziji in celo v Evropi. A vendar kaže, kot da bi zaenkrat bilo vrčlo tu. Pada vlada za vlado, bodisi v bolj desničarske trde roke — priprava na hitrejši udar delno upravičene socialno-ekonomske reakcije nižjih slojev —, ali pa v zmierne bolj nejasno nacionalistične oz. popularne.

Ali je res glavni razlog za napredovanje kastrizma (to se pravi: komunizma) gospodarska zaostalost, družbene krivice itd.? Morda. A ne delajmo si utvar, da bo zboljšanje v tem pogledu nujno in takoj dovedlo do manjše privlačnosti komunizma! Lansko leto je tukajša katoliška revija „El Criterio“ prinesla prav zanimivo, znanstveno utemeljeno razpravo o tem. Sicer pa: ali komunizem v Italiji ne napreduje kljub silnemu napredku blagostanja v zadnjih letih?

Zato je nedvomno zmotno, danes obnavljati tiste stare ugovore proti komunizmu, s katerimi smo se bojevali doma: „Ukrajina umira“, „Sibirske ječe“ itd... Še predsednik Kennedy je izjavil, da je na kratko roko komunizem močnejši od demokracij; in gotovo ni mislil samo na oblast in trdnost režima, ampak na upoštevanost v gospodarsko-družbenem napredku. Sicer je pa drugič čisto jasno povedal, da ne gre za prvo. Kakor seveda tudi ne gre za tekmo med dvema imperIALIZMOMA, sovjetskim in ameriškim. Kako nespametno je tedaj upati na zbližanje Rusije z Ameriko zaradi nevarnosti rumenega komunizma! Saj v bistvu komunizem zmerom ostaja isti; če pa pride do zbližanja — samo na sebi je to možno in bolj želeti kakor vojne, ki nič ne bi rešila, kot ni rešila pri nas doma —, a se komunizem ob tem ne spremeni v Rusiji, potem je nevarnost le še večja. In zato bo končno šlo ne morda v svetu na sploh, ampak v vsakem posamezniku, zlasti vernem, za odločitev med dvema idejama. Že Macmillan je govoril, da bo konec komunizma, kot on upa, metafizičen: to se pravi, ljudje pod komunizmom in komunisti bodo začeli razmišljati in spoznali, kako še tako „znanstven“ dialektični marksizem ne odgovori na tako življenjsko važno vprašanje kot je tole: „Kakšen je smisel mojega življenja“?

Naj bo zaenkrat usoda Južne Amerike taka ali taka, to se pravi, naj ostane v zahodnem krščanskem bloku (če je res), ali pa preide v komunistično sfero, za kristjana je važno to, da je na oboje pripravljen. Da drugo preprečuje in pospešuje prvo, celo za ceno lastne življenjske udobnosti. To je bil glavni razlog, čemu so v letu 1960 sklicali v Buenos Airesu I. med-ameriški marijanski kongres. Zdi se mi, da smo se premalo ustavljali ob vsebini, ki so jih dala ta predavanja. Preveč zviška gledamo na tukajšni svet, kakor da smo strokovnjaki in diplomirani v komunizmu, ker smo ga pač malo pobliže spoznali ali se z njim spoprijeli, pri tem pa pozabljamo, da je šel svojo razvojno pot komunizem in zahodni svet, tembolj pa krščanski pogled na današnji svet. Sploh pa ta ne sme biti samo pogled — čas ideologij in svetovnih nazorov je za nami, zdaj prihaja doba religije, ki je popolna predaja, popolno vdinjenje stvari. In tako imamo na eni strani krščanstvo, ki je vdinjenje Osebi, na drugi komunistično religijo (prakso življenja), ki je „popolno podvrženje človeka ideji, katere glavna vsebina je popolna vrhovnost človeka“ (Avrelij Kolnai). Bistveno za komunizem je potemtakem prav to: „je gibanje, ki hoče ustvariti versko in družbeno državo na človekovi volji namesto na volji božji“ (msgr. Gauna); „Bog, vržen s prestola in človek postavljen na njegovo mesto“.

Ni torej glavni nasprotnik komunizma niti liberalizem niti humanizem niti „svobodni svet“ (ki je za krščanstvo le manjše zlo, a vendar zlo). Komunizem samó nadaljuje delo liberalizma in zmotnega humanizma, ki hočeta osvoboditi človeka popolnoma (zlasti od Boga), a s tem, da ga tudi popolnoma zaslužnjata.

To so glavne postavke imenovanega kongresa. Izprašajmo si vest, če imamo mi tak pojem o komunizmu in „boju“ proti njemu?

Ko so potem na imenovanem kongresu razpravljali o odpomočkih, so razdelili snov na tri dele: naše težke dolžnosti pred komunistično nevarnostjo v verskem, kulturnem in gospodarsko-socialnem redu. V vsakem delu so prišli do zelo zanimivih in tudi kaj konkretnih zaključkov 2). Povzeli so vse v naslednjih resolucijah:

1. Človek se ne more samoodrešiti. More in mora pa sodelovati pri odrešenju s tem da začne delovati in v tej dejavnosti biti živo orodje.

2. Odrešenje mora prikliti iz odrešenja samega, ne z zgolj zunanjimi socialističnimi ukrepi niti z zgolj prometejsko odločnostjo volje. Torej samo Stvarnik more res odrešiti stvar.

3. To odrešenje je potemtakem odrešenje po Kristusu, nadaljevano v zakramentalnem, učeniskem in vladarskem življenju Cerkve, žive notranje usmerjenosti v gledanje Boga.

4. In samo to prinaša možnost časnih dobrin („Iščite najprej božjega kraljestva in vse drugo se vam bo navrglo“).

5. Končna in povzemna rešitev vsega, v zasebnem in javnem življenju: Kristus Kralj po Devici Mariji!

Kaj mi kot bivši (?) protikomunistični borci sodimo o vsem tem? Ali je ves naš boj samo z orožjem oz. besedo — ali življenjem? Ali mahamo po zraku ali pa udarjamo tja, kjer sovražnik res je. In je bliže, kakor mislimo!

J. R.

Opombe

1) Kje je komunizem prišel na oblast z res socialno revolucijo? — Navadno je bil od zunaj vsiljen ali je zmagal prav s tem, kar sam večkrat načelno pobija: z redno vojsko in podobnim. Zato je prav mogoče, da celo v takem krščanskem redu komunizem kljub vsemu zavlada na pač njemu dozda zgodovinsko lastne načine, čeprav teh načinov teoretično ne sprejema. In bi bilo mogoče, da bi zavladal brez dosedanjih načinov prevare ali brez revolucije — s tem, da večina svobodno izvoli tak duševni, duhovni in verski, naravni in nadnaravni samomor — v misli, da dosega s tem osvoboditev in poveljanje človeka!

2) Mogoče bi ne bilo napak, če bi tudi te kdaj drugič bolj obdelali, zakaj splošni zaključki so malo razvidni in navidezno nekonkretni.

OSNOVE NAŠE BORBE

Po besedah in dejanjih mnogih izmed nas mora človek priti do sklepa, da tem istim ni prav jasno, zakaj in čemu naša borba. Zato hočem doprinesi svoj napor k razbistritvi teh dveh temeljnih vprašanj našega boja.

Zakaj se borimo? Vsakdo bi kratko odgovoril, da se borimo zato, ker so komunisti odvzeli svobodo našemu narodu, ker naš narod mučijo, izžemajo in ubijajo.

In čemu se borimo? Odgovor bi se glasil: da bi svojemu narodu vrnili svobodo in da bi vpeljali pravičen družbeni red. Da bi bilo bolj očito, kaj bi nam svoboda, bi dodali, da hočemo svobodo zato, da bi mogli svobodno misliti, govoriti, pisati, da bi se mogli svobodno družiti v gibanja, stranke in društva, da bi mogli svobodno izpovedovati svoje versko prepričanje in se svobodno udeleževati obredov svoje vere. Ker smo kristjani, radi poudarjamo, da se borimo za svobodo krščanstva in še več, da se borimo za Kristusa proti brezboštvu.

Večina nas ostane pri teh odgovorih brez dognanja temeljnega njihovega smisla. Zato ti odgovori ostanejo površni in brez posebnega praktičnega pomena. Veliko število nas misli, da je že skoraj vse doseženo z vzpostavitvijo svobode. Ti ne vedo, da se resni problemi sožitja pričenjajo šele tedaj. Ko pa govorimo o boju proti brezboštvu, mnogi spet mislijo, da ta borba obstoji v zagotavljanju svobode verskih obredov in tiska, v preprečevanju brezbožne propagande ter v bistroumnem dokazovanju neosnovanosti brezboštva.

Toda vprašati se je treba, kakšna bo naša svoboda, če se ne odrečemo svojih napak, ki so krive, da je naše sožitje pekel in ta svet solzna dolina. Te napake so v glavnem tele: pohlep, napuh, zavist, sovraštvo, nestrpnost, lenoba in bojazen. Mar bo naša svoboda boljša od komunistične nesvobode, če ostanemo taki, kakršni smo? Zdi se mi, da bi razlika bila zelo majhna in da nikakor ne bi mogla opravičiti našega širokoustja, da smo žrtve svojega „demokratičnega“ in „verskega“ prepričanja. V tem pa je le del resnice, ker mi smo v predvojni Jugoslaviji prirejali prave politične gonje. Kar se pa verskega prepričanja tiče, smo dokazali, da smo verni le po zunanosti. V stvarnosti smo bili praktični brezbožci. Ta duh smo prinesli s seboj v emigracijo in ne kaže, da bi se kaj poboljšali. Nasprotno, še poslabšali smo se.

Torej, če se naj zamenjajo le osebnosti, ki drže oblast, duh in ureditev pa naj ostaneta kot prej, tedaj je naša borba popolnoma brez smisla in popolnoma napačno zasnovana. Namreč večina nas po svojem delu in duhu daje opravičila komunizmu, s svojim življenjem mu daje hrane, da se krepi in širi. Na ta način si samo zagotavljamo končni poraz in to ne le mi, ampak ves svobodni svet. Ta poraz bi doživeli ne danes tudi ne že

jutri, vendar njegova ura že ni tako daleč, da je ne bi mogli doživeti. Iz te preteče nevarnosti končnega poraza pa sledi, da je nujno potrebno, da hitro najdemo pot, po kateri bi se temu porazu ne le izognili, ampak da bi sami zmagali.

Ustvariti hočemo pravičen družbeni red. Toda kaj bi nam novi družbeni red, če bi nosilci njegovi ostali taki, kakršni so bili prej — takrat ko so oblastniki in mogotci s svojimi postopki povzročali, da so se krčile pesti nešteti ponižanih, zapostavljenih in obupanih; takrat ko so oblastniki in mogotci s svojimi postopki silili malega človeka, da išče rešitve v svojem brezupnem položaju in da mu to rešitev nudi komunizem.

Jasno je, da človek starega kova ne bi mogel biti nosilec novega pravičnega družbenega reda, ker bi že od samega začetka izigral vse zakone in našel načine, da streže le svoji sebičnosti. Tako bi pravični družbeni red zopet ostal le utvara in prazno upanje.

In ne moremo si zamisliti, da bi morda novi red ustvaril novega človeka, ker to bi se reklo, da pričakujemo, naj zgolj vnanje prilike zgrade novega človeka. To pa bi bilo smešno posnemanje komunistov, ki menijo, da je duša zgolj nemočen pasiven izraz materialnih prilik in torej tudi verujejo, da jim bo nov človek zrastel iz prilik, kakor jih bodo oni pripravili. Mi pa menimo drugače. Nam je prvo duh, drugo pa materialni svet. Nam je materialnost izraz duha, ne pa obratno. Mi smatramo, da mora duh vladati nad materialnim svetom, to se pravi, duša nad telesom. Zato smo tudi prepričani, da bo novi pravični družbeni red ostal trden le, če bodo njegovi nosilci ljudje, ki so se opredelili za stran duha v boju proti materialnosti. „Novega človeka hočemo!“ — To se pravi, da hočemo človeka, ki je čist od grobe sebičnosti, ki je junak v vseobči požrtvovalnosti. To se pravi, hočemo človeka, prerojenega v duhu resničnega krščanstva — hočemo „novega vina za nove mehove“.

Iz tega sledi, da mora temelj naše borbe biti boj za novega človeka, ki naj bi bil resničen kristjan. To je tudi edina pot, ki vodi k gotovi zmagi. Vsako odstopanje od tako začrtane smeri pomeni gotov poraz, ker tedaj bi naša borba že ne bila zasnovana na resničnosti, ampak na laži. Laž pa pelje v pogubo.

Treba je prerojenega človeka. To se pa ne pravi, da moramo čakati, da prerojen človek pride na svet med nas — ampak se pravi, da se moramo sami preroditi z lastnim naporom. Saj je rekel Kristus: „Ako se kdo znova ne rodi, ne more videti božjega kraljestva.“

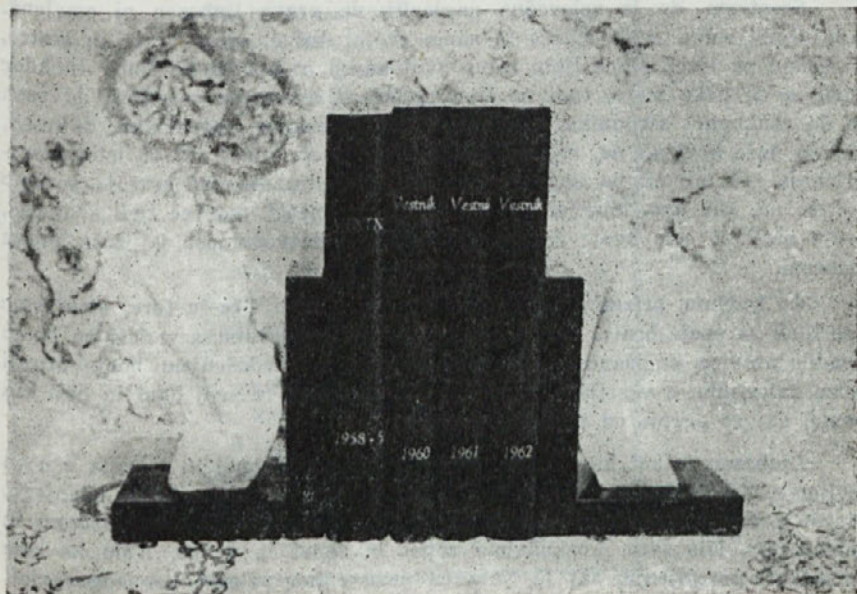
Ker je naše izhodišče duh, je nujno, da začnemo z delom preporoda vsak dan pri sebi. Pri tem bomo ugotovili, da ima borba proti komunizmu svoje bojišče v nas samih. In resnica je, da se prav v našem srcu bije najbolj vroča bitka proti komunizmu, saj to je fronta zla, ki ima svoje postojanke takorekoč v vseh dušah. To je materializem, ki ga moramo premagati. Ta boj se ni začel šele s pojavom komunizma, ampak že v sivi pradednini, ob samem nastanku človeškega rodu. Ta boj je večni boj med do-

brim in hudim, med duhom in materijalnostjo. Vse življenje nam izpolnjuje ta boj s svojo stisko. To je kamen preizkušnje, ki nam je dan z zemeljskim življenjem samim. Naša življenjska naloga je zmagati v tej preizkušnji. To pa se pravi, izpopolniti se do najvišje svetosti, da bi postali sveti, kakor je bil svet sam Kristus. Napačno bi bilo misliti, da se od nas zahteva najvišja popolnost. Če bi bilo tako, bi se moglo reči, da se Bog zadovoljuje s polovičarstvom. Toda logično je, da pri Bogu polovičarstvo ni možno. Možno je edinole: da smo iskreni ali pa smo hinavci; da zbiramo ali pa razsipamo; da smo kristjani ali pa nismo kristjani, ker „ni mogoče služiti dvema gospodarjema: Bogu in mamonu.“

Poglejmo si v srce in spoznali bomo, da smo kristjani prav malo, le sem in tja. Naše krščanstvo se prav malo razlikuje od poganstva: prazno sklepanje rok, klepetanje molitev in nošenje svetinjc. Ko pa pride k nam človek v stiski, mu odrečemo pomoč. Nimamo srca niti za svoje najbližje, a ljubezni imamo le za tiste, od katerih pričakujemo korist. Naše življenje se je spremenilo v račun — hladen in surov.

Mar lažejo komunisti, ko pravijo: „Vera jim služi le za varanje ljudi“?

Jasno je, da je tako krščanstvo hinavstvo in tisti, ki ga zganjajo, so izdajalci Kristusovi, so prava peta kolona, vrjnjena v vrste pravih kristjanov. Ti „kristjani“ v resnici pomagajo komunistom, ker s svojim življenjem dokazujejo, da je krščanstvo laž.

Da pa krščanstvo ne bi bilo laž, je nujno potrebno, da ga postavimo na zdrav temelj, začeni najprej pri sebi. Zavedati se moramo, da nismo kristjani že zgolj po pripadnosti tej ali oni krščanski veri, po svojih molitvah in obiskovanju cerkve, ker vse to je le zunanost, če ni podprto z deli ljubezni in ničesar drugega. Ni nam potrebno ne znanje ne imetje, ne slava ne moč, pač pa so nam potrebna dela ljubezni. Vsa materijalnost pa nam je dana na razpolago, da svojo ljubezen izrazimo.

Radi bi, da se Kraljestvo božje razširi po vsej zemlji. Toda naše pojmovanje Kraljestva božjega je povsem materialistično: mi hočemo osvojiti svet za krščanstvo na ta način, da hočemo vse ljudi vpisati v krščansko vero in mislimo, da bo ves svet edin, ko bo po imenu krščanski. Kakšna zabloda! — Pozabili smo, da je Kraljestvo božje kraljestvo duš in da pripadnost krščanstvu po imenu še ne pomeni, da smo kristjani v resnici in obenem tudi člani Kraljestva božjega. — Šele ko smo čisti od vsake grešne želje, misli in dejanja ter ko po zgledu Kristovem vršimo dobra dela ljubezni, polni dobronamerne požrtvovalnosti, šele tedaj se moremo smatrati za člane Božjega kraljestva. Zato so bili v zmoti tisti, ki so svoj čas širili „krščanstvo“ z ognjem in mečem in prav tako so v zmoti oni, ki verujejo, da je mogoče boriti se zanj s silo. Nemogoče je ubraniti krščanstvo z orožjem, če ga ni v srcih tistih, ki se imenujejo kristjani, t. j. če v njihovih srcih ni ljubezni. Zakaj in čemu bi nam sicer Kristus dal svoj zgled?

Ljubezen je najvišja zapoved. Na njej temelji vse krščanstvo in življenje sploh. Brez ljubezni je življenje brezsmiselno in prazno, ker pušča večnost popolnoma v nemar.

Smatram, da je velevažno naglasiti, da prava ljubezen ni omejena. Kdor ljubi samo svoje starše in samo svoje otroke, svoje brate in sestre, v resnici ne ljubi. Kdor ljubi samo svoj narod, v resnici ne ljubi. In kdor ljubi le do neke mere, tudi ne ljubi. Prava ljubezen je vesoljna: do vseh in do vsakogar: sorodnika, rojaka, prijatelja, znanca, sovražnika, do vseh, naj so naše krvi ali ne, naj nam delajo dobro ali hudo, naj so istega prepričanja kot mi, ali pa nasprotnega. In prava ljubezen se žrtvuje povsem — vse dá, kar ima, bližnjemu v stiski, ne le imetje, marveč tudi svoj čas, svoje moči in celo svoje življenje. Junaška požrtvovalnost je izraz prave ljubezni.

Če ljubimo, priznavamo, da je Bog naš skupni Oče in torej smatramo vse ljudi za svoje brate. Z živo zavestjo vseobčega bratstva v duši pa bomo gradili pravico ponižanim in zapostavljenim, z navdušenjem bomo otirali solze žalostnim, z veseljem bomo sprejeli vsakogar v svoj dom in dali mu bomo, naj se ogreje od topline našega srca.

Ljubezen je kot luč, je kot pomladno sonce, ki buči in preraja v novo življenje. Z ljubeznijo bomo prižgali luč ljubezni v duši svojega bližnjega. Morda bomo doživeli razočaranje, ker bližnji bo odgovoril s sovraštvom in sebičnostjo. Nič zato. Poskušajmo zopet in zopet in vedno. Nam ne sme zmanjkati potrpljenja, saj je ljubezen naša edina naloga, ker odgovarjali

bomo za svoja dela, kakor tudi oni drugi za svojo nehvaležnost. Prepričan sem, da bi malokdo mogel ostati zakrknjen na vztrajno ljubezen.

Vrniti se moramo na stopnjo gorečnosti prvih kristjanov, če hočemo doseči, da bodo duše postale odporne proti strupu materializma. Ves danes še svobodni svet bi se moral prenoviti in preroditi v duhu resničnega krščanstva, če hoče, da se ne pogrezne v rdeči pekel prej ali slej.

Resnica je, da poziv na prepород v stvarno ljubezen velja vsem. Toda velja predvsem tistim, ki tvorijo cvet našega naroda, velja ljudem, ki naš narod vodijo. V njih so uprte oči tisočev, ker tisoči pričakujejo od njih krepilne besede in zgleda, kako je treba ravnati. Zato ima vsaka njihova beseda tisočeren pomen in njihov zgled tisočerno moč. Iz tega sledi, da je odgovornost voditeljev izredno velika, pred Bogom in narodom. Torej so oni prvi poklicani, da začno z zidanjem trdnega temelja življenju našega in drugih narodov.

Tako naj bi bile načrtane osnove naše borbe v glavnih obrisih. Vse drugo, na čemer naj sloni naša borba, bi moralo zrasti iz pokazanega temelja.

Ratko Šušteršič

PROŠNJA

Ti, ki si ustvaril
nas ko listja, trave,
pol sveta podaril
sinom majke Slave,
čuj nas, večni Bog!

Tvoji smo sinovi,
dela blagoslovi
naših slabih rok,
usmili se sirot.
Oče z nami bodi,
kaži pravo pot,
ki do sreče vodi;
ti nam daj kreposti,
da, kar sklene um,
v d'janju naš pogum
skaže brez slabosti! —
Čuj nas, večni Bog!

† MSGR. MATIJA ŠKERBEC

Ko sem 18. oktobra zjutraj prejel brzjav, da je prejšnji večer umrl zaradi kapi msgr. Škerbec, sem dan njegove smrti nehotе uokviril v dan prihoda Josipa Broza na ameriška tla. „Dekan se je razburil, bil je v ne-moči, da bi kaj napravil proti in... kap,“ sem pomislil prvi hip.

Morda je tako bilo, ne vem. Vem pa, da je tisti dan dekana Škerbca bolelo srce, ko je videl, da se je vse delo dolgih let in odpora proti zlu dvajsetega stoletja v hipu podrlo, podrlo vsaj začasno. V stisku rok dveh državnikov je dekan doživel enega najhujših udarcev, in to takšnega, ob katerem ni mogel storiti ničesar. To ga je bolelo, to podrlo. Tako gre njegova smrt na rovaš obiska, ki ga severnoameriška javnost ni odobrala, čeprav so ga trenutne koristi narekovale. Tako gre njegovo ime v vrste številnih žrtev, ki jih je zahtevala revolucija na Slovenskem — in jih še bo...

Če se Vestnik danes spominja dekana Škerbca, je za to več razlogov: dekan Škerbec ni bil samo tisti, ki je najprej začel zbirati in objavljati zapiske in dokumente o naši borbi, tudi ni bil samo tisti duhovnik, ki je kar gorel v pomaganju bližnjim, tudi ne samo javen delavec, ki je izšel iz veličastne šole prvih katoliških shodov. Dekan Škerbec je bil do zadnjega mlad, čutil je z mladimi, rastel z njimi in zanje in ob njih delal in garal. Če vso dobo njegovega župnikovanja v Trzinu in Kranju preskočimo in se ustavimo samo pri njegovem prvem begunstvu v Ljubljani, bomo ugotovili tole:

dekan Škerbec je iz svojega novega doma na Miklošičevi cesti v Ljubljani sprožil akcijo za socialno pomoč beguncem, ki so prihajali iz Gorenjske in Štajerske, vodil masovne procesije k vlakom, ki so vozili Gorenjce v Srbijo ali na Hrvaško, zbiral fonde in razporejeval namestitve, odrejal premike in razpošiljal kurirje. Takrat je bil v svojem elementu, da tako rečem, nekdanjega oficirja, ki poveljuje četi vojakov. Pri njem je šlo vse po vojaško. Pa na globoko obenem.

Dekan Škerbec je bil tisti, ki je prvi razumel nujnost odpora — tudi oboroženega proti komunistom. Kako ga je potrla Emmrova smrt, kako je jokalo ob smrti Župca in Kiklja in se razburilo ob smrti dr. Ehrlicha; takrat se je zagrizel in držal, držal do zadnjega.

Dekan Škerbec je vedel za vse fante po Gonarsu in Reniciju, Rabu in drugod. Gnal se je, da bi dobili vsaj nekaj, gnal, da jih je spravil domov. Vedel pa je tudi za vse, ki so sedeli pod Gestapom, najsibo v Begunjah ali na Bledu, Kranju ali na ljubljanski sodniji. Skozi njegove roke so šle niti pomoči, utehe in tolažbe. Iz njegovih ust pa je tudi prišla beseda pouka, okrepitve ali razjasnitve. Kakor tedaj, ko je prvi vrgel kamen v komunistične sopotnike, ko je v „Gorenjcu“ pisal o Grešnem gnezdu.

Prof. Dr. J. F. ... v ...

Dekan Škerbec je jasno videl naprej in točno potegnil zaključke. Zato je tudi ves čas vojne obdržal ravnotežje in ga nič ni premaknilo.

Dekan Škerbec je bil končno mož, ki je v taboriščih pokazal izreden talent organizatorja, vodnika in učitelja. Kako bi bilo na Koroškem če ne bi bilo dekana? Iz Tristacha pri Lienzu je skupaj z msgr. Jagodicem bdel nad vso slovensko skupnostjo na Koroškem. In to se je poznalo v taboriščnem življenju, v šolah po taboriščih, med študenti v Gradcu, med tistimi, ki so morali zapustiti angleški teritorij v Avstriji in oditi bodisi v ameriško zono bodisi še dalj — v Italijo ali še naprej.

To je bil dekan Škerbec, kakor ga poznamo iz zadnjih let.

Z dekanom Škerbcem pa lega v grob tudi eden tistih javnih delavcev, ki se svoji slovenski poti nikoli ni odpovedal. Od mladega kaplana naprej, ko je pomagal orati ledino katoliškega gibanja na Slovenskem po naukih katoliških shodov in svojih vzornikov — dr. Šušteršiča in obeh Lampetov — pa do zrelih let župnikovanja, ko je ob „ščenčurskih dogodkih“ moral iti v zapor in še naprej do dekanskih let, ko je na svojem domu sprejemal obiske merodajnih osebnosti, ki so k njemu prihajale po nasvete, vsa ta leta je dekan Škerbec branil slovenske koristi.

Ne da se tajiti, da je bil dekan borbene narave in silnega razmaha. Tudi ne, da je znal misliti s svojo glavo. Drži pa tudi, da niti za hip ni pomislil, kadar se je za nekaj trdno odločil, kako bi spreminjal ali popravljal: enkrat napravljen sklep je izvedel. Ravnal je po svoji najboljši vesti, ta pa mu je tudi narekovala, da ni ničesar storil, kar bi kakor koli moglo škodovati katoliški skupnosti. In pri vseh različnostih političnih gledanj znotraj katoliškega tabora je vedno gledal na jasnost in doslednost katoliškega stališča, šele za tem pa mislil na osebnosti. Tako je bil kljub samostojnemu stališču vedno discipliniran član katoliške skupnosti.

Še in še bi se dalo pisati o pokojnem dekanu. Naj spregovori sam iz zadnjega pisma, ki mi ga je poslal koncem junija: „Pri najmanjšem razburjenju me prične tiščati okrog srca in srce nemirno razbija... Torej zame velja, da moram ogibati se vsakega razburjenja... Na mizi imam cel kup pisem, na katere nisem nič odgovoril. Tudi pisanje pisem mi gre več ali manj na živce... živim kot samotar. Štirikrat ali trikrat na dan pa uživam razne pilule, da se sam iz sebe norca delam... s težavo se podpišem, tako se mi roka trese.“

Dekanovo srce se je 17. oktobra umirilo za vedno.

Ni dočakal dneva svobode v domovini, zato pa bo za njeno srečnejšo bodočnost prosil Vsemogočnega.

Hvala velikemu Slovincu za izpolnjeno narodno dolžnost, čast duhovniku, pastirju in učeniku, slava spominu velikega borca za svobodo slovenskega naroda!

P. R.

OB DVAJSETLETNICI GRČARIC IN TURJAKA

I. Kako sem sploh prišel v turjaško zgodbo

Nič kaj z veseljem ne pišem tehle spominov. Ne le, ker opisujejo žalostne dni, še vse bolj, ker nerad objavljam podrobnosti, ki utegnejo na tega in onega metati slabo luč.

Že pred leti me je marsikdo prosil, naj bi objavil, kar sem doživel in videl v dnevih okrog Turjaka. Iz že omenjenega razloga prošnjam nisem ugodil. Ko pa berem, kako nekateri nič kaj obzirno udrihajo po lastnih soborcih, in vidim, da so šle nekatere podrobnosti v javnost malo drugače, kot so se dogajale, sem se odločil, da opišem dogodke, kakor se jih morem po dvajsetih letih še spomniti. Na žalost je čas v mojem spominu že marsikaj zabrisal, morda tudi izmaličil in se bojim, da se mi utegne vriniti kakšna netočnost, za kar že vnaprej prosim blagohotne oprostitev.

Italijanska kapitulacija me je našla v Stari cerkvi pri Kočevju, kjer sem imel dijaško počitniško kolonijo. Organiziral sem jo z namenom, da bi dijake rešil brezdelnega postopanja po Ljubljani. Večino so tvorili begunci s Štajerske in Gorenjske, pa tudi nekaj Ljubljančanov je bilo vmes. Fantje so delali na njivah nekdanjih Kočevarjev, ki so se bili izselili, in so za delo prejeli primerno plačo. Kolonijo mi je spretno vodil akademik Tone Lipovšek.

Ko sem 9. septembra 1943 zjutraj slišal, da je prejšnji dan Italija kapitulirala, sem brž sedel na kolo in se odpeljal proti Kočevju, da bi od Italijanov zvedel kaj več. Niso me pustili v mesto, le po telefonu sem govoril s poveljnikom. Zanimalo me je predvsem, kakšno je zdaj njih stališče do partizanov. Odgovoril mi je, da se proti njim ne borijo več.

Da bi kaj več zvedel in dobil tudi kakšna navodila, kaj in kam s fanti, sem se odpeljal proti Dolenji vasi, kjer sem upal najti g. duh. svetnika škulja. V župnišču je bilo vse narobe, g. svetnik ga je zapustil 10 minut prej in se umaknil v Ribnico. Na robu vasi je bilo slišati že strele. Partizani od kočevske strani so napadli četnike in vaške stražarje, ki so bili še v vasi.

Nazaj do svojih fantov nisem mogel več. S četniki in stražarji sem nadaljeval pot v Ribnico. Tam je bilo že kakor v panju.

Naslednje jutro me je podpolkovnik Dežman naprosil, naj bi šel z njim k Italijanom na razgovore. Navzočih je bilo še več naših častnikov, a se imen ne spominjam več. Najprej smo zahtevali, naj bi nam Italijani izročili orožje, pa nam je stotnik odgovoril, da ima nalog izročiti ga partizanom. Svetoval nam je, naj bi se s partizani sporazumeli, češ da imajo zdaj ogromno orožja, ko jim ga italijanske edinice izročajo. „Danes popoldne pridejo partizani v Ribnico, mi jim bomo mesto predali in izro-

čili orožje. Pametno bi bilo, če jih tudi vi tukaj počakate in se z njimi sporazumete.“

Mi smo dgovorili, da njegovega predloga ne moremo sprejeti, da pa bomo vso zadevo premislili in mu svoj sklep sporočili. Odšli smo na posvetovanje. Med oficirji je prevladovalo mnenje, da tisto o ogromni količini orožja pri partizanih ne more biti res. Imeli smo vtis, da stotnik drži s partizani in da hoče na nas vplivati, da bi jim tudi mi predali orožje. Z Dežmanom sva odšla k njemu ter izjavila, da smo se odločili za odhod iz mesta. Dejal je, da obžaluje to našo odločitev.

Takoj popoldne so se začele naše čete zbirati ter odhajati čez Malo goro proti Kompolju.

Mene je skrbela usoda mojih dijakov s počitniške kolonije. Čutil sem se odgovornega za nje, zato sem ostal v Ribnici, čeprav s težkim srcem. Nisem sicer bogve kaj upal doseči za nje, kljub temu sem hotel deliti svojo usodo z njimi, da mi starši ne bi mogli očitati, češ da sem le svojo glavo rešil na varno, nje pa prepustil negotovosti.

Grenko je bilo slovo od naših in milo se mi je storilo, ko sem gledal za njimi. Srce mi je močno bilo, ko sem na laškem poveljstvu čakal partizanov. Okrog šestih zvečer so se slovesno pripeljali v mesto. S strahom sem gledal oficirje, ko so prihajali po stopnicah. Pa mi je kmalu odleglo, ko so me prijazno povabili, naj bi jim prevajal razgovore. Tikali so se razorožitve, odhoda Italijanov, itd. Ko smo končali, mi je Pero Popivoda dejal: „Tovariš, bodi tukaj zopet ob osmih, ko se vrnemo, da se pogovorimo še o nekaterih podrobnosti.“

Glej no, saj so kar človeški in še prijazni, sem si dejal. Pa sem kmalu spremenil mnenje.

Ko sem stopil iz šole, sem zagledal dva topova in en tank. Srce se mi je stisnilo ob misli na naše na oni strani gore, ki ne verjamejo, da imajo partizani težko orožje. Ko sem šel po ulici, sem zrl nič kaj prijazne obraze. Govorjenje in obnašanje teh ljudi je bilo povsem drugačno kot onih, ki so pred nekaj urami zapustili trg. „Glej, belogardist!“ zaslišim za seboj. „Belogardist, belogardist!“ mi je udarjalo na uho od vseh strani. Navalili so na mene in me vlekli v ječo. Bila je čisto prazna, samo ječar je zehal na hodniku. Kmalu za menoj pa so začeli privažati še druge ietnike in celice so se začele polniti!

Začelo se je! sem si dejal. Bog mi pomagaj! V njegovo sveto voljo se vdam. Obudil sem kesanje, nekaj malega zmolil in se zleknil na posteljo. Takoj sem zaspal. Bil sem namreč zelo utrujen od dogodkov zadnjih dni. Nekako ob enajstih me je ječar poklical: „Brž vstanite! Na komando morate. So poslali po vas.“

II. Pogajanja — le pretveza

Peljali so me v prav isto gostilno, kjer je bil prej naš glavni stan. Kako so me boleli sovražni pogledi ljudi, ki so se mi še par ur prej spoštljivo klanjali in gostoljubno stregli, ker so me videli veliko v družbi poveljnika Dežmana.

Okrog bogato založenih miz je sedel partizanski štab. Okolje in vzdušje se mi nikakor ni zdelo primerno za kakšno uradno zasliševanje, zato je moj pogled vprašujoče begal od obraza do obraza, češ: „Kaj hočete tukaj z menoj?“ Ko me je zagledal dr. Brilej, mi je stopil naproti in mi dal roko rekoč: „Pozdravljen tovariš doktor! Jaz sem Brilej. Ti mene najbrž ne poznaš, jaz pa tebe dobro. Si sicer falot, a imaš dobro srce. Čutiš z narodom in mu pomagaš, le študentom si glave mešal in jih odvrčal od našega gibanja. Povej nam, ali nas zdaj priznavaš?“ „Kaj hočem drugega, ko me pa imate v oblasti? Pod silo razmer vas moram.“ „Aha, prej nas pa nisi hotel.“ „Ko ste bili pa v gozdovih, zdaj ste pa oblast.“ Saj smo bili oblast že prej, samo ti nas nisi maral priznavati. Pa pustimo to.“ (Na, sedi, jej in pij z nami, pa pomenimo se kaj.“ Predstavil me je še ostalim oficirjem.

Nisem se prav znašel. Je ta prijaznost in gostoljubnost resnična, odkrita? S čim neki sem si jo zaslužil? Ali se pa za vsem skriva kakšna past? Kakšna? Čeprav sem bil lačen, mi pečenka ni teknila, tudi piti se mi ni ljubilo. Le tuhtal sem, kje se utegne skrivati nevarnost.

„No, kako zdaj gledaš na položaj, tovariš?“ me vprašajo. Če bi bil hotel odkrito odgovoriti, bi bil moral priznati: „Za naše se bojim, ki so se umaknili čez Malo goro, pa ne verjamejo, da imate težko orožje.“ V resnici sem pa dejal: „Položaj je skrajno žalosten, ker se v tako usodnih trenutkih koljemo med seboj.“ Hvalili so se, da so zmagovalci, povedali, da so Grčarice padle in da bodo zdaj pometli še z ostalo okupatorsko priprego. Vest o Grčaricah me je hudo zadela. Kar verjeti nisem mogel. Morda so mi z obraza brali dvom, zato so me povabili, naj bi se z njimi peljal v Grčarice, da se prepričam. Bilo je že okrog polnoči, nič se mi ni ljubilo ob taki uri voziti se z njimi po gozdovih. Odgovoril sem, da nimam vzroka, da ne bi verjel njihovih trditvam, in sem se zahvalil za povabilo.

Usoda naših onstran Male gore me je začela še bolj skrbeti. Če so uničili Grčarice, kjer je bil zbran cvet naše vojske, bodo imeli lahko delo z orožjem, ki ga zdaj imajo, premagati slabo oborožene edinice onstran gore. Joj, ko bi jim mogel poslati sporočilo, da je tisto, kar je italijanski stotnik trdil, namreč, da imajo partizani zdaj težko orožje, resnica!

Skušal sem pogovor napeljati nazaj, trdeč, da je sramota, da se v tako usodnih zgodovinskih trenutkih koljemo med seboj, ko bi se vendar morali vsi kot en moč obrniti proti Nemcem. Očitali so mi, da je krivda na naši strani, jaz pa sem trdil, da so vso nesrečo oni zakrivili. Debata je postajala vedno bolj vroča in kar bal sem se, da se bo slabo končala za mene, zato sem dejal: „Ne kregajmo se, na čigavi strani je krivda; priznati moram, da ste danes vi zmagovalci in kot taki imate na svojih ramah večjo odgovornost pred narodom. Če se bomo še naprej klali, bo zgodovina vam pripisala vso krivdo. Jaz vam v imenu naših lahko zagotavljam, da so pripravljeni spraviti se z vami za skupen nastop proti Nemcem. Sem vam na razpolago, da grem k njim in jih pridobim za razgovore.“

Spogledali so se in pristali. Oddahnil sem se. Samo, da pridem na ono stran, da naše opozorim na nevarnost!

Huda je bila debata o pogojih. Jaz sem predlagal enotno vrhovno poveljstvo, ki naj ga sestavljajo častniki obeh formacij, edinice pa naj bi ostale ločene. Oni so zahtevali brezpogojno predajo. Naši bi morali odložiti orožje, potem bi pa oni poedince, katere bi hoteli, sprejeli in pomešali med svoje. Jasno mi je bilo, da so taki pogoji nesprejemljivi. Ugovarjal sem pa le zaradi lepšega. Da le pridem od tod, sem si želel, da našim povem, v kašni nevarnosti so! Vse drugo je postranskega pomena.

Partizane sem prosil za svoje fante s počitniške kolonije, pa niso hoteli načeti vprašanja, češ da se v take podrobnosti ne morejo spuščati. Izrazil sem želji, da bi zjutraj šel v Staro cerkev po nekatere stvari, ki sem jih imel tam pri bratu, beguncu iz Zasavja. Pristali so in mi ponudili avto in vozača. Bal sem se, da z bratom ne bi mogel odkrito govoriti, če bi imel spremljevalca. Zanimala me je predvsem usoda mojih dijakov. Zato sem se zahvalil rekoč: „Vi imate zdaj važnejše opravke kot mene prevažati, saj se lahko peljem s kolesom.“ Dali so mi potno dovoljenje, podpisano od divizijskega poveljstva, pa me na vsej poti tja in nazaj v Staro cerkev ni nihče ustavil.

O svojih fantih sem zvedel le to, da je večina odšla z oddelkom vaške straže, ki mu je poveljeval Danilo Havelka, kaj več pa brat ni vedel povedati. Za mene je bil zelo v strahu, ker so ga partizani hodili vsaki dve uri spraševat, če ve, kje sem.

III. Naši ne verjamejo

Ko sem se vrnil v Ribnico, so partizani brž mobilizirali mladega moškega, ki je imel motorno kolo, ter mu naročili, naj me popelje k našim. Nič kaj rad ni šel na pot. Zelo se je bal. Nekaj čez deseto sva se odpeljala. Oba sva bila civilno oblečena in brez čepic. Tja do Lašč nisva srečala žive duše. Tik pred Velikimi Laščami pa je bila barikada na cesti, ki so jo stražili štirje starejši moški v civilu. Povedal sem jim, da sem parlamentarec in da želim govoriti s poveljnikom Dežmanom. Mirno so me pustili naprej. Na trgu pred cerkvijo sem vprašal fante, kje je poveljstvo. Pokazali so mi na občinsko pisarno. Vozača sem pustil zunaj in sam vstopil. V pisarni sta bila le župan Paternost in kaplan Malovrh. Povedal sem jima, da mi je pod pretvezo, da grem naše nagovarjat za sporazum, uspelo priti na to stran, da našim dopovem, da partizani zares imajo topove in tanke in da so Grčarice že padle, pa da naj se zato rajši umaknejo, ker je premoč prevelika.

Nisem še dobro vsega povedal, ko je vstopil stotnik Janko Debeljak rekoč: „Pravijo, da so tukaj neki partizani.“ „Jaz sem tukaj,“ sem dejal. Ker je bilo to moje prvo srečanje z njim, sem se mu predstavil in dodal: „Nisem pa noben partizan, marveč sem v Ribnici ostal samo zato, ker sem se čutil odgovornega za svoje dijake s počitniške kolonije. Ponudil sem se partizanom, da grem naše nagovarjat za pogajanja z njimi, dočim je resnični namen mojega prihoda ta, da vam povem — ponovil sem, kar sem bil že onima povedal.

Ko je Debeljak slišal, da so Grčarice padle, je zavpil: „Ne laži, sicer te ustrelim! Grčarice so nezavzetne. Tebe so partizani poslali, da s temi lažmi rušiš našo moralo.“ Hotel sem nekaj ugovarjati, pa je segel po samokresu, in če ga Paternost in Malovrh ne bi bila zgrabila za roko, bi bilo po meni. Odvihral je iz pisarne, a mi še skozi vrata zakričal: „Če boš širil te laži, te ustrelim.“ Ko smo mali prišli k sebi, sta mi Paternost in Malovrh dejala, da je poveljstvo v Dobrepolju in da moram zato tja, ona dva pa da se bosta pripeljala za menoj. S partizanom sva sedla na motorno kolo in odfrčala. Zunaj vasi mi vozač ves prestrašen reče: „Za nami se pelje tisti oficir, ki je kričal na vas, in pištolo ima v roki.“ Videl ga je namreč v ogledalu. „Poženi, kar moreš, sicer je po tebi in po meni!“ sem dejal.

V Dobrepoljah sem fantom, ki sem jih našel na trgu, izročil partizana in naročil, naj ga zastražijo in mu dajo jesti. Nekateri so godrnjali. Vstopil sem in videl, kako so sedali h kosilu okrog gostoljubne mize g. duh. svetnika Merkuna. Družba je bila precejšnja, zato nisem maral vstopiti. G. Merkunu sem povedal, po kaj prihajam, in ga prosil, naj bi poklical podpolkovnika Dežmana v vežo. Ko je prišel iz obednice, je od zunaj vstopil stotnik Debeljak. Ta me niti do besede ni pustil, sam je hitel Dažmanu dopovedovati, češ da raznašam laži o Grčaricah in o partizanskem orožju in da bi me bilo treba zato postaviti pred vojaško sodišče in ustreliti. Dežman je dejal, da me pozna in ceni in da si zato ne more misliti, da bi delal za partizane. Vprašal me je, če sem bil v Grčaricah in se sam prepričal, da so res padle. Za moj negativni odgovor je brž zagrabil Debeljak je nadaljeval: „Saj je vendar jasno, da so ga poslali partizani rušit našo moralo. Grčarice so vendar nezavzetne.“ Ko je tudi Dežman podvomil v padeč Grčaric, češ da so tam najboljši borci in sijajno oboroženi, se je še meni začel vsiljevati dvom, če me partizani morda le niso navlekli. Zelo mi je bilo žal, da prejšnji večer nisem hotel z njimi v Grčarice.

Nadalje me je Dežman vprašal, če sem orožje videl, pa je namesto mene odgovoril Debeljak: „Saj mu ni verjeti, četudi pravi, da ga je videl, ko pa orožja ne pozna in bo o minometalcu rekel, da je top. Predlagal je, naj pri partizanih sposlujem, da bi šel k njim kak naš oficir, ki bi strokovno presodil položaj. Ker se je tudi Dežman strinjal s tem predlogom, sem poklical partizana in sva se odpeljala na železniško postajo, od koder sem po telefonu klical partizane v Ribnici. Tako se vso zadevo zavel: „Ker jaz niti na vojaškem, niti na političnem področju nikogar ne predstavljam, ne morem govoriti v imenu nikogar. Zato so naši mnenja, naj bi šel k vam kak častnik s pooblastili, da se z vami pogovori.“ Pristali so. Komandant je še dodal: „Če bi smel izraziti osebno željo, bi mi bilo ljubo, če bi prišel stotnik Fajdiga, ker sva tovariša iz vojne akademije.“

IV. Strokovna presoja partizanskega orožja

Partizana sem odposlal domov samega, midva s stotnikom Fajdigom sva se pa z zapravlživkom odpeljala za njim. Pred Ribnico naju je čakalo odposlanstvo štaba, okrašena dvovprežna kočija in vojaštvo v špalirju.

Slovesno sva se skozi dolgi špalir pripeljala do šole, kjer je bila komanda. Tam naju je čakala zbrana množica in radovedno gledala.

Ko sva med vožnjo zagledala prvi top, sem vprašal Fajdigo: „Kaj pa je tole?“ „Top,“ je odgovoril. „In tole tamle?“ „Tank.“ Sam pri sebi sem si pa mislil: Le čemu moramo zdaj uganjati vso to komedijo in izgublјati dragoceni čas?

Na poveljstvu je bila pripravljena razkošna večerja, ki mi je zares teknila. Saj nisem bil nič kosil. Partizani so bili malo razočarani, ker so pričakovali že kak odgovor od naših, dočim sva midva trdila, da je stotnik Fajdiga poslan samo zato, da bi mu oni ponovili pogoje in vse podrobnosti, ki so jih že meni povedali, da se tako lahko začno uradni razgovori. Jaz da se našim ne zdim primerna oseba zato, ker nikogar ne predstavljам. Zamolčala sva seveda, da je dejanski razlog njegovega prihoda ta, da preceni strokovno, če so njih topovi res topovi, in tanki res tanki. Ponovili so mu, kar so meni že prejšnji dan povedali, naj bi šla obiskat ranjence v bolnišnici, nato pa v Grčarice. Sprejela sva.

Vzdušje med večerjo je bilo domače in prijateljsko. S Perom Popivodom sva se celo objemala, pa tudi pošteno skregala. Mož je silno naglih čustev. Pač Črnogorec. Ko sem mu pravil, kako sem pomagal internirancem po laških taboriščih, in da sem bil tri mesece zaprt v Rimu, se je mož raznežil in me začel objemati. Italijani so mu namreč poklali vso družino. Hudo pa sva se sprla, ko mu nisem dal prav glede komunistične ideologije.

Med pojedino so ordonansi švigali notri in ven. Povelja so jim dajali po tihem, da midva nisva slišala.

Po večerji smo se z dvema avtoma odpeljali najprej v bolnišnico, potem pa v Grčarice. Po trgu in vzdolž ob cesti je bilo zopet postrojeno vojaštvo s topovi in tanki. Kot bi partizani slutili, da sva tam pravzaprav zato, da moj spremljevalec strokovno presodi njih avtentičnost, so nama jih nalašč postavljali pod nos.

V bolnišnici so prav delili večerjo ranjencem. Vse je bilo lepo in snažno, večerja zelo okusna in obilna, bolničarke zelo prijazne. Spomnil sem se tistih ordonansov med našo pojedino.

V spremstvu dr. Brileja sem obhodil ranjence in govoril z njimi. Vsi so se pohvalili, češ, da lepo postopajo z njimi. Videl sem komandanta Danila Koprivico, ko je umiral, in mu dal še odvezo, a ni bil več pri zavesti.

Med tem se je zvečerilo in nadaljevali smo pot v Grčarice. Vse od Ribnice do Grčaric se je vila proti nam neprekinjena kolona utrujenih partizanov, ki so večinoma peš, drugi na konjih in na vozeh prihajali od hrvaške strani.

Pogled na razvaline v Grčaricah je bil zelo žalosten. Vprašal sem Fajdigo, če zna presoditi, od česa so velike luknje v zidovju. „Od topovskih granat,“ je dejal. „Le dobro si jih oglej in strokovno presodi, da boš mogel svojo trditev dokazati, sicer naši niti tebi ne bodo verjeli,“ sem mu hudomušno dejal.

V nekem poslopju v pritličju so bili še ranjenci. S svežo slamo so

imeli postlano na tleh in z odejami so bili pokriti. Vsi so se pohvalno izražali, da z njimi lepo postopajo. Zopet sem se spomnil tistih ordonansov.

S Fajdigo sva prespala v Ribnici, on je želel še malo tam ostati in obiskati nekatere znanke, jaz sem se pa v nedeljo zjutraj vrnil v Dobropolje. Le malo borcev sem našel tam. Nobenega znanca iz Ribnice ni bilo. Rekli so mi, da se je poveljstvo preselilo na Turjak in da nameravajo tudi oni tja. Kakor sem bil vesel dejstva, da so se umaknili iz Dobropolja, kjer bi bili lahko tarča partizanskih topov, mi ni šlo v glavo, zakaj koncentracija na Turjaku. Ni treba biti vojak, da človek presodi, da turjaški grad topovskim krogam ne bi mogel kljubovati. Mislil sem, da je Turjak samo zbirna baza za kak večji premik, pa so mi fantje zatrjevali, da je ukazana koncentracija v gradu in da se nameravajo v njem partizanom postaviti v bran. Isto mi je potrdil tudi svetnik Merkun, ki je bil prisoten, ko so o tem razpravljali.

Samega sebe sem tolažil z mislijo, da pač nisem vojaški strokovnjak, in si očitil, kaj si belim glavo z zadevami, ki jih ne razumem. Saj sem jih že zaradi Grčaric dobil po grbi. Oficirji morajo pač vedeti, kaj delajo. Saj je vojskovanje njih stroka. Pa me je bilo takoj sram te misli, ko sem se zavedel, da mi jo narekuje užaljenost.

V. Na Turjak

Odpeljal sem se na Turjak. Grad je bil že poln borcev in vedno novi so še prihajali. Vprašal sem po poveljniku Dežmanu in ga našel v prostorni dvorani z večjo skupino aktivnih oficirjev. Tudi stotnik Debeljak je bil med njimi. Povedal sem, kaj sva s stotnikom Fajdigom videla v Ribnici in v Grčaricah. Nihče ni več ugovarjal. Tudi stotnik Debeljak ne. Prevladovalo je mnenje, da se je treba umakniti s Turjaka.

Med posvetovanjem je vstopil v dvorano J. G. Potegnil me je na hodnik ter dejal: „Pridite v sosednjo dvorano, poveljstvo je tam, ne tukaj.“ Ker sem poznal partizansko premoč in dobro vedel, kakšna nevarnost preti našim, me je ta needinost v tako usodnem trenutku v srce zbolela.

V sosednji dvorani sem našel poveljnike vaških straž in več civilistov. Rečeno je bilo, da je poveljnik v Ljubljani. Treba ga bo obvestiti o položaju in od njega čakati navodil. Telegrafist Blaž da ima na desetine brzojav od Draže Mihajlovića in od vlade v Kairu, šifre pa da so pri majorju Novaku v Ljubljani. Treba bo dobiti šifre in brzojavke prebrati, predno se za kaj odločimo. Zato je bilo sklenjeno, da gresta kot kurirja v Ljubljano dr. Ludvik Arko in akademik Franc Casar, a so ju partizani pri Škofljici prestregli, Casarja ubili, dr. Arka pa ujeli. S poslednjim in z njegovim vozačem Habičem smo se pozneje dobili še v ječi v Trebnjem, ne spominjam se pa več dobro, če je prišel potem v novomeške zapore, v Brajtenau ga ni bilo več.

Ker so mi bili partizani v Ribnici rekli, da zahtevajo odgovor od našega poveljstva najkasneje do treh popoldne, sem jim telefoniral, da mi do treh nikakor ne bo mogoče prinesiti odgovora, ker je poveljnik v Ljubljani. Kurirja da sta sicer že na poti, a se do treh še ne bosta mogla vrniti.

Rezko in odločno so mi rekli: „Če do treh ne dobimo odgovora, se premaknemo.“ Imel sem vtis, da so naše zavlačenje smatrali kot taktično izbegavanje. Kljub temu sem se napotil nazaj proti Ribnici v upanju, da partizane pregovorim, da počakajo odgovor iz Ljubljane, a sem debelo pogledal, ko sem že pred Rašico zagledal tank. Tankovec me je mirno pustil naprej, ker me je že iz Ribnice poznal, samo dejal mi je: „Reci no našim, naj se že vendar premaknejo, ker jaz se tukaj dolgočasi.“ Bal sem se, da utegne ta premik veljati Turjaku, pa sem na Rašici videl, da gredo v smeri proti Sv. Gregoriju. Rekli so mi, da proti Trstu. Dobil sem še poveljnika, mu povedal, kako je z našim poveljstvom, pa mi je odvrnil: „Mi gremo zdaj proti Trstu, reci vašim, naj se nam pridružijo, če hočejo, sicer na nje ne računamo več.“

Govorili so, da je Ljubljana že padla njim v roke. Težko sem verjel in še v ostale poveljnikove izjave sem začel dvomiti. Imel sem vtis, da imajo vse te vesti le namen dvigati moralo v njihovem moštvu. Čete so bile res zelo navdušene, ko so odhajale proti Trstu, „da se združijo z zavezniki.“ Kakšnih sovražnih namenov proti našim nisem opazil.

Poveljnik me je vprašal, če hočem iti z njimi, ali se rajši vrnem k našim. Dejal sem, da bi rad nazaj, ker me zanima odgovor iz Ljubljane. Poslovil sem se želeč jim srečno pot do zaveznikov, sedel na kolo ter se odpeljal navzdol proti dolinici med Rašico in Turjakom. Ko sem prišel do tanka, mi je fant v njem dejal: „Tovariš, reci no vašim tamle doli, naj se mi ne nastavljajo pod nos tako vidno. Nedelja je danes in ne bi rad streljal nanje.“ Po dolini, samo par sto metrov od tanka, je brezskrbno korakal vod dobrepoljskih vaških stražarjev. Peljal sem se k njim ter jih opozoril na tank. Mislili so, da je naš. Za njimi so prihajali še drugi. Vse sem poslal okrog griča in jim naročil, naj še nazaj sporočijo, naj nihče ne hodi po dolini, marveč po severnem pobočju, da jih partizani ne zapazijo. Jaz sem se pa vrnil nazaj po dolini in zavil navkreber proti Turjaku. Pomahal sem še tankovcu, hoteč se mu s tem zahvaliti za uslugo, in on mi je pozdrav vrnil.

Ko sem pa rinil navkreber, je nenadoma zadrdrala strojnica iz gozda na levi strani doline in svinčenke so švigale med drevje nad mojo glavo, da so prestreljene vejice padale na pot. Potegnil sem bel robec in mahal z njim, a strojnica ni marala utihniti. Nobenega kritja ni bilo v bližini, zato sem z vso silo pritiskal na pedala, da bi prerinil do hiše na levi strani ceste, kakih 30 metrov pred menoj. Posrečilo se mi je. Ko sem se skril za hišo, je strojnica utihnila. Jasno mi je bilo, da so krogle veljale meni, le to mi ni šlo v glavo, zakaj so streljali na mene, ko bi morali vendar vedeti, da sem parlamentarec, in še z belim robcem sem jim mahal. Sumil sem, da morda zato, ker so me videli, kako sem naše odvrčal s poti, pred katero so v zasedi čakali na nje. Nisem pa razumel, zakaj so streljali tako visoko, da me nobena krogla ni zadela.

Odgovor na to sem dobil par mesecev pozneje, ko sem bil v Novem mestu šef domobranskega propagandnega oddelka. Nekega večera po končanem delu smo sedeli v pisarni ter si pripovedovali vsak svoje doživ-

ljaje. Pravil sem fantom, kar zdaj tukaj opisujem. Ko sem omenil, v kakšnem strahu sem bil, ko sem pod kroglami potiskal kolo proti Turjaku, je v kotu nekaj zaropotalo in eden mojih fantov, Milan Tršar, prej moj dijak v salezijanskem zavodu na Rakovniku, je s stola padel na tla. Ves blede bil. Ko smo ga spravili k sebi, je s tresočim se glasom priznal, da je on takrat streljal na mene. Jokaje me je prosil odpuščenja. Bil je namreč na počitniški koloniji v Stari cerkvi, se po zlonu Italije pridružil edinici vaške straže, ki se je skupaj s kočevskimi Italijani skušala prebiti do Ribnice, pa so se Italijani predali partizanom, vaški stražarji pa skušali pobegniti, a so večino partizani ujeli, med njimi tudi Tršarja. Vse moje dijake, kar so jih dobili, so mobilizirali in jih pomešali med svoje borce. Tršarju so dali strojnico in tisto nedeljo so ga z nekaterimi drugimi poslali v zasedo, ki naj bi ščitila njihov premik skozi Rašico. Iz zasede so mene zagledali, kako sem vračal naše in jih pošiljal okrog griča. Prav zaradi tega je Tršar dobil povelje, naj strelja na mene, ko sem se pripeljal bliže.

Ko se je fant umiril, sem ga vprašal, če me je spoznal in če je sploh kaj vedel o mojem posredovanju. Dejal je, da nič ni vedel o meni in tudi poznal me ni, da pa je zato streljal previsoko, ker ni maral nobenega naših ubiti. Pozneje je na Notranjskem zbežal k Nemcem ter stopil k domobrancem.

Pred hišo na cesti, kamor sem se bil zatekel, sem počakal kake četrte ure, potem se pa z vso silo pognal s kolesom naprej. Strojnica se ni več oglasila, vendar sem se odahnil šele, ko sem privozil do gozdčiča in se skril vanj.

Turjaški grad sem našel še vse bolj natrpan z borci kakor zjutraj. Ker se je tisto popoldne stotnik Stanko Bitenc odpravljal na Zapotok, so mi dejali, naj bi se peljal z njim, da stotniku Cerkvniku, ki je na Zapotoku in ki nadomešča poveljnika Peterlina, povem, kaj vse sem videl na oni strani.

VI. Na Zapotok

Prostor pred glavnim vhodom v grad in med obrambnim zidom je bil natrpan z borci, da vsa si morala s stotnikom Bitencem s komolci pomagati naprej. Kaplan Jaka Mavec je navduševal zbrano množico. Ko sem bil sredi gneče, so mi neprijetno udarile na uho besede: „Mešetarje pa, ki prihajajo k nam z vabili, naj se s partizani sporazumemo, češ, da so sijajno oboroženi, odklanjamo. Naj se vrnejo, od koder so prišli!“ Zbal sem se, da utegnejo fantje pasti po meni, pa sem v svoje zadovoljstvo ugotovil, da sploh niso vedeli, na koga so te besede letele.

Na Zapotoku sem našel stotnika Cerkvnika in mu povedal, kar sem bil govoril zjutraj na seji in dodal še svoja popoldanska opazovanja na Rašici. Dejal je, da je pač treba čakati navodil iz Ljubljane.

Zvečer sem se zaril na senik. Noč je bila mirna. Drugo jutro pa kar nisem vedel, kam naj bi se bil dal. Nič kaj doma se nisem počutil na Zapotoku. Imel sem vtis, da me vsi postrani gledajo kot vsiljivega mešetarja, ki hoče rušiti njih moralno. Največ sem se držal podpolk. Dežmana, s ka-

terim sva se strinjaša, da je čim prej treba od ondod. Bila sva prepričana, da moramo zdaj vlogi zamenjati, partizani so v mestih, mi moramo v hribe. Zelo je bil zagrenjen, ker mu večina častnikov ni dajala prav, in nič kaj pravega posla ni imel, vsaj s početka ne. Ko so partizani začeli napadati Turjak, je pomagal turjaškemu grofu s topom streljati na napadalce. Zadetki so bili dobri, da so partizani vedno odnehali.

Ker nisem imel drugega opravka, sem po drevju stikal za jabolkami in jih nosil fantom na položaje. Tudi kakšna hruška se je še našla. Joj, kako sem bil vesel in žalosten hkrati, ko sem med borci zagledal svojega gojenca z Rakovnika Tončka Pangerca, poznejšega gornika v Argentini. Bil je na počitniški koloniji v Stari cerkvi, odšel od tam z vaškimi stržarji, padel partizanom v roke, a jim čez dva dni pobegnil. Kakšen je bil! Bos, v starih, že stokrat zakrpanih in strganih hlačah in od srajce je komaj še nekaj viselo na njem. Vsega so bili „osvobodili“. Vendar je stal pred menoj ves nasmejan in dobre volje, hvaleč Boga, da se je rešil, ter ponosen, da sme nositi puško, čeprav je ni znal rabiti. Kakšen idealizem!

Ko sem zvedel za radiotelegrafista „Blaža“, ki ga je bil — kot so mi dejali — poslal dr. Krek, sem šel k njemu na podstrežje zapotoške šole. Poslej sem največ časa prebil pri njem in mu z nogami poganjal dinamo za polnjenje baterije, da je lahko oddajal in sprejemal. Pri umiku z Zapotoka sem na barju slišal praviti, da je prestopil k partizanom. „Belogardizem“ pa piše na strani 599, da so ga ujeli.

Udeleževal sem se vseh sej na Zapotoku, a se podrobnosti ne spominjam. Najbrž ne, ker me je takrat dušila le misel, da je treba čim prej s Turjaka in z Zapotoka, za vse drugo se nisem zmenil. Tudi k besedi se nisem oglašal. Bal sem se očitka, da hočem rušiti moralo, pa tudi zato, ker mi je Dežman že parkrat dejal, da so vse nesreče krivi civilisti, ki se mešajo v vojaške zadeve. Vedel sem sicer, da ni mislil na mene, pa sem kljub temu rajši molčal, da me morda pozneje ne bi zadel isti očitek.

Zato sem bil pa tem bolj vesel, ko me je v torek popoldne stotnik Cerkvenik povabil, naj pridem zvečer v šolo na sejo, na kateri mislimo razpravljati, če morda ne kaže umakniti se z Zapotoka in s Turjaka, ker partizani nas vedno bolj obkoljujejo. Res je bilo sklenjeno, da o polnoči krenemo skozi Želimlje na Ig. Na Turjak naj se pošlje povelje, da naj se prebijejo za nami, če se pa ne bi mogli, da se bomo mi prihodnjo noč vrnili in jih rešili iz obroča. S te seje mi je ostal v spominu tale dogodek: Ivan Boh, doma od Iga, svojčas telovadni učitelj pri Zvezi fantovskih odsekov, ki se je kot poveljnik edinice vaše straže zelo dobro obnesel, se je ponudil, češ, „sem domačin in gozdove tod okrog dobro poznam, če hočete, lahko vodim pohod.“ Stotnik Debeljak mu je vpadel v besedo: „Kaj ste po činu v jugoslovanski vojski?“ „Poročnik.“ „Tedaj molčite! Jaz sem stotnik.“ Kako ljubosumni so bili nekateri na svojo oblast!

Proti vsemu pričakovanju so nas pri Želimlju napadli partizani. Prišel sem do roba vasi, ko se je borba začela. Skočil sem v bližnji jarek in se znašel med bratoma Berlotoma, onadva z brzostrelkama, jaz pa z rožnim vencem. Pa onadva nista streljala in jaz ne molil, vsi trije smo se jezili,

da nimamo pravega vodstva. Ker v tistem jarku za njiju ni bilo dela, sta odšla naprej, da bi posegla v borbo, jaz pa sem se zavlekel na voz sena pod bližnjim kozolcem in prosil Boga, naj me ne pusti zaspati, da ne bi tam ostal. Dolgo je trajalo streljanje, šele ko se je že daniło, smo zapuščali želimlje, a ne več v koloni, v manjših skupinah, pa tudi po dva in po eden. Pri Pijavi gorici so nas partizani zopet napadli. Vsak izmed nas se je kril, kakor se je pač mogel. Jaz sem skočil s ceste v jarek in gazil vodo do kolena. V jarku sem našel ranjenca, ki je obnemogel. Pobral sem ga in naložil na rameni. Bil sem že v taki razdalji, da nas partizanske krogle niso zadevale več.

Ko sem pa zagledal, da gredo naši v smeri proti Ljubljani in ne proti Igu, kakor je bilo na seji sklenjeno, sem kar obstrmel. Začel sem klicati fante pred seboj in jih spraševati, zakaj ne gredo na Ig in kam sploh gredo. Dejali so, da je povelje spremenjeno in da gredo vsi v Ljubljano.

V Ljubljano? K Nemcem? Pred oči so mi stopili vsi moji „grehi“ proti Nemcem. Že 3. decembra 1941 sem bil na Ravni gori pri Draži Mihajloviću in tam oddal brzojavko za dr. Kreka s svojim podpisom, pa so Nemci tri dni pozneje Ravno goro zasedli in Dražin arhiv zajeli, seveda tudi prepis moje brzojavke. Ko so Nemci leta 1942 v Belgradu zaprli senatorja Smodeja, pisatelja Slavka Savinška in več drugih, kateri so potem večinoma izginili brez sledu, so tudi mene iskali. Dva tedna je gestapovec stražil vhod v belgrajsko stolno župnišče in čakal na mene.

Na vse to sem se v tistem jarku spomnil in sklenil: Ne! K Nemcem ne grem. Tu proti škofljici jo mahnem, sem si mislil, saj imam še partizansko potno dovoljenje, se bom že kako zmazal. Ranjenca mi je prevzel fant pred menoj. Lani sva se zopet našla nekje tukaj, pa se ne spominjam dobro, kje je bilo. Dejal je, da ga je srečno prinesel v Ljubljano.

Stopil sem iz jarka na cesto in krenil proti škofljici. Že pred vasjo mi je prihajala naproti patrolja treh partizanov. „Stoj in roke v vis!“ se je glasilo povelje. Obstal sem, dvignil roki in dejal: „Čemu ta komedija, saj vendar vidite, da sem civilist in brez orožja.“ „Molči!“ se je srednji izmed njih zadrł nad menoj. Najprej so me preiskali, šele potem so se začeli zanimati za propustnico, ki sem jim jo molil. „Kje si to dobil?“ se je neznansko začudil tisti srednji. „Kaj ne znaš brati? Ne vidiš, da je od divizijskega poveljstva.“ „To ne more biti! Ni mogoče! Ta propustnica je ali ponarejena ali si jo pa dobil po goljufiji. Moral si jih kako nalagati, da so ti jo dali, ker te ne poznajo. Jaz te pa dobro poznam, saj sem te večkrat vozil, ti si rakovniški ravnatelj, velik belogardist.“ Bil je tramvajar.

„Marš z nami!“ se je zadrł. „Ni se treba tako dreti,“ sem mu dejal, „saj zato sem prišel sem, da grem na vaše poveljstvo in hvaležen vam bom, če me spremite do tja.“ „A, tako? Zdaj bi se rad pa še norca bril iz nas? Kot ponižnl sluge naj ti pot kažemo? Ne, ti ne greš na komando, ker sam hočeš, zato pojdeš, ker mi hočemo.“ „Saj je vseeno,“ sem odvrnil. Prepričal sem se, da le ni bilo vseeno.

S tem je mojih turjaških doživljajev konec. Začele so se komunistične

ječe, a v čisto drugo smer, s turjaškim junaki nisem več prišel skupaj, če izvzamem bogoslovce, s katerimi smo se pozneje dobili v stiškem samostanu kot interniranci.

O padcu Turjaka sem zvedel v zaporih v Trebnjem, v Brajtenavu so nam vsiljevali letake s kočevsko izjavo duhovnikov in bogoslovcev, o kočevskem procesu in njega žrtvah pa sem slišal šele v Stični.

VII. Nekaj pripomb v zvezi s Turjakom

Opisu doživljajev v zvezi z Grčaricami in Turjakom bi rad dodal še nekaj pripomb.

1. Prva naj bo v zadevi mojega posredovanja med partizani in našimi.

1. Na posredovanja me niso poslali partizani, marveč jaz sem se jim ponudil, da bi šel.

2. Sporazum in skupen nastop proti Nemcem sem res želel, a da je mogoč, sem verjel le, dokler se nisem začel pogajati za pogoje. Videč, kako so partizani nepopustljivi v zahtevi po brezpogojni predaji naših, sem se prepiral, da je neizvedljiv.

3. Zato sem odšel iz Ribnice samo z namenom, da našim povem, da imajo partizani težko orožje in da so Grčarice zavzeli ter da jim svetujem umik. Pogajanja za sporazum so mi bila le pretveza, da sem lahko odšel. To sem tudi našim voditeljem jasno povedal. Dobro se spominjam, da Paternostu, Malovrhu, Debeljaku, Merkunu, Dežmanu, Škulju in morda še komu. Fantom pred dobrepoljskim župniščem sem pa vpričo partizana, ki me je pripeljal, dejal, da prihajam zaradi razgovorov za sporazum.

4. Nobenega namena nisem imel vrniti se nazaj v Ribnico. Če sem se vrnil, sem storil, ker je podpolkovnik Dežman na predlog stotnika Debeljaka želel, da grem tja s stotnikom Fajdigom.

5. Nihče mi sicer ni naravnost rekel, a iz vsega postopanja našega vodstva sem dobil vtis, da so mu pogajanja dobrodošla kot sredstvo za podaljšanje premirja, ki se je z njimi uvedlo: Iz „Belogardizma“, stran 598 in 600, zdaj vidim, da sem prav sodil.

6. Iz omenjenega je razvidno, da ne drži, kar o meni pišeta France Grum in Stanko Pleško v knjigi „Svoboda v razvalinah“ na strani 84: „Kakor rečeno, je bil to parlamentarec partizanov, ki je v Laščah mešal župana Paternosta, da je ta res začel misliti na nekakšno sodelovanje vaških straž s partizani v borbi proti Nemcem.“ Kajti ista knjiga na straneh 48—50 trdi, da je v Vel. Laščah že pred mojim prihodom prevladovalo mnenje o sodelovanju s partizani proti Nemcem. O županu Paternostu pa piše na strani 50, da je bil „ves za sodelovanje vaških straž in partizanov proti Nemcem“, na kar nadaljuje: „Z zahtevo po popolni predaji vaških straž partizanom — katero je še isti dan prinesel iz Ribnice parlamentarec partizanov, duhovnik dr. Franc Blatnik — je pa spoznal komunistični lažni maneuver.“

Dve naravnost nasprotujoči si trditvi, ena, da sem „mešal župana Paternosta, da je začel misliti na sodelovanje vaških straž s partizani“,

druga pa ravno nasprotna, da je prav iz mojih izjav „spoznal komunistični lažni maneuver“.

7. „Izjave prič“, o katerih piše „Svoboda v razvalinah“ na strani 85, je treba presojati po osebnem odnosu do mojih izjav, oziroma po njih viru. Jaz ves čas pogajanj z moštvom in z nižjimi častniki sploh nisem prišel v stik, če izvezam skupino borcev pred dobrepoljskim župniščem, ko sem prvič prišel k našim. Fantje so zvedeli za moje izjave le od višjih oficirjev, katerih vsak jih je po svoje pobarval. Debeljak me je slikal pač kot lažnika, ki hoče rušiti moralo naših; skupina, ki je zagovarjala obrambo Turjaka, me je imela za vsiljivega mešetarja, ker sem jim dopovedoval, da se je treba umakniti od tam, itd.

II. Ne drži, kar piše „Belogardizem“ na strani 598, da se je dr. Arko „skrival pridružil tudi vodja Stražarjev Casar“. Na seji je bilo sklenjeno, da gresta v Ljubljano kot kurirja dr. Ludvik Arko in akademik Franc Casar.

Tudi ni točno, kar piše „Svoboda v razvalinah“ na str. 84, da so oba kurirja partizani ubili pri škofljici. Dr. Arka in njegovega vozača Habiča so ujeli, bil sem z njima skupaj v ječi v Trebnjem. Dr. Arko je pozneje brez sledu izginil.

III. Ni vse točno, kar piše „Svoboda v razvalinah“ na straneh 81 in 82 pod poglavjem „Prvi posvet oficirjev“. Če je bila na Turjaku kakšna skupna seja aktivnih oficirjev in poveljnikov vaških straž, je morala biti že pred mojim prihodom. Ko sem jaz prišel, sem našel samo aktivne oficirje z Dežmanom. Nič ni bilo na tej seji prerekanja o poveljstvu, marveč se je Dežman obnašal kot poveljnik in vsi okrog njega so ga priznavali. Tudi ni nihče nič omenil, da mu drugi poveljstvo osporavajo. Na podlagi mojih poročil so sklenili, da je treba Turjak izprazniti.

Ta skupina se mi je zdela bolj odločna. Nic se ni ozirala na Ljubljano, marveč je sama podvzemala potrebne korake.

Šele, ko me je J. G. povabil v sosednjo dvorano, kjer so bili poveljniki vakih straž in več civilistov, sem zapazil neednost. Tu je bilo sklenjeno, da gresta kot kurirja v Ljubljano dr. Arko in Casar in da čakamo navodil iz Ljubljane.

IV. Nič nisem „nagovarjal Bitenca“, da bi se odpravila na Zapotok, kakor piše „Svoboda v razvalinah“ na strani 86. Rečeno mi je bilo, da moram na Zapotok, ker je poveljnik tam, in pridružil sem se stotniku Bitencu, ki je bil namenjen prav tja.

V. Ni točno, kar piše „Svoboda v razvalinah“ na strani 85 v originalu in popravku, nalepljenem čez original, da sem se „z legionarji umaknil v Ljubljano“. Šel sem k partizanom. Drži pa, da sem se „zbal za svojo glavo“, zato sem izbral, kar se mi je takrat zdelo manjše zlo.

VIII. Krivci turjaške tragedije

Kaj radi se sprašujemo, kdo nosi krivdo za padec Turjaka. Pri tem mečemo odgovornost drug na drugega. Vsak bi rad svoje in postopanje svoje skupine opravičil in zvrnil krivdo na druge.

Gotovo je, da sta needinost in pomanjkanje pravega poveljnika kriva te nesreče. O tem se je že veliko pisalo. Pravzaprav je krivda samo ena: da poveljnik ni bil na mestu, Ko bi bil, bi needinosti ne bilo. Tako je pa idealizem prevpil vojaško razsodnost. Jaz ne bi dolžil toliko turjaških borcev in poveljnikov vaških straž, ki so za vsako ceno hoteli braniti Turjak! Vsa čast tem junakom! Kot vaški stražarji so se skazali kot hrabri in navdušeni borci, vajeni zmagovati in nikoli kloniti. Zato jim ni šlo v glavo, da bi se morali umakniti neki partizanski premoči, ko so doslej vendar vsako borbo sprejeli in nasprotnika pognali v beg. Junaška samozavest jih je priganjala, da so ostali in kljubovali.

Na nekaj pa niso pomislili, na to, da bo borba za Turjak vse drugačna, kakor so jih bili vajeni doslej, ko partizani še niso imeli težkega crožja. Aktivni oficirji bi bili morali to sprevideti in odločno poseči vmes, mladostno navdušenje zavreti, ga podrediti vojaškemu znanju in tako nesrečo preprečiti.

Meni osebno je bilo žal, da so Dežmana odstavili. Res je, da v Ribnici ni naredil name najboljšega vtisa. Imel sem ga za neodločnega in, kar se komunizma tiče, dovolj jasnih načel. Vse bolj sem občudoval poveljnike vaških straž zaradi njih neizprosne stališča napram komunistom. Na Turjaku in Zapotoku se mi je zdel pa ves drugačen. Jasnó je znal presoditi položaj in najti rešitev. Kot da se je vživel.

Sodim, da je prav v dejstvu, da je bil na terenu samo namestnik poveljnika in ne poveljnik sam, iskati glavno krivdo za padec Turjaka. Kot zgolj namestnika voditelja vaških straž stotnika Cerkvenika niso kaj prida vpoštevali, marveč so kar samovoljno podvzemali ukrepe. Ko me je na Turjaku J. G. poklical od Dežmana v sosednjo dvorano, kjer so bili poveljniki vaških straž, češ da je tam poveljstvo, nihče ni omenjal stotnika Cerkvenika, marveč so na podlagi mojega poročila navzoči kar sami od sebe sklenili poslati v Ljubljano kurirja in čakati navodil od tam. Šele na koncu mi je nekdo omenil, da bi bilo dobro, če bi šel na Zapotok, češ da je poveljnik pravzaprav tam. Stotnik Cerkvenik je sklepe turjaške seje takorekoč odobril, ko mi je dejal, da je treba pač čakati na odgovor iz Ljubljane.

Po mojem bi bil moral, ko je zvedel, kakšno premoč imajo partizani, sam od sebe takoj ukazati umik s Turjaka in ne čakati navodil iz Ljubljane. Odločil se je šele v ponedeljek proti večeru in še to bolj na pritisk drugih, zlasti podpolkovnika Dežmana. Ko bi bil izdal povelje takoj, bi ne bil naletel na tak odpor od strani poveljnikov turjaških ediníc, ker bi propaganda za „slovenski Alcazar“ še ne bila tako globoko prodrla.

Kadar je vojak na položaju v smrtni nevarnosti, ne bo hodil ali pošiljal spraševat, kaj mu je storiti, sam po svoji uvidevnosti se mora braniti. Izjeme so seveda slučajji, ko gre za zaščito drugih ali vojaško zelo važnih objektov, tedaj položaja ne sme zapustiti, četudi mu grozi gotova smrt. Kar velja za posameznika, se nanaša na skupnost. Cerkvenik bi kót aktivni častnik moral vedeti, da turjaški grad težkemu orožju ne bo uspešno kljuboval in da so njega branilci v smrtni nevarnosti. Tudi ni

bilo nobenega vojaškega razloga, da bi trebalo braniti grad kot tak. Povelje za umik bi bil moral izdati takoj, ko je zvedel, kakšna premoč je na nasprotni strani. Ker je odlašal in ga poslal šele v ponedeljek proti večeru, ga na Turjaku niso vpoštevali.

Tri razloge vidim za to nepokorščino: 1. Propaganda za „slovenski Alcazar“ se je že močno zajedla vanje. 2. Bili so že vajeni sami odločati, ne oziraje se nanj, ker pač ni bil pravi poveljnik, le njegov namestnik. 3. Tudi dejstvo, da so ga takorekoč oni postavili na položaj, ki ga je zavzemal, ko so vzeli poveljstvo Dežmanu, je psihološko vplivalo, češ: Če ne boš postopal, kakor mi želimo, te pa odstavimo. Ko bi bil navzoč odločen poveljnik, bi do take nepokorščine ne bilo prišlo.

Sem in tja berem očitek, da so voditelji raznih skupin zasledovali predvsem svoje politične namene in njim podrejali svoje predloge in ukrepe v zvezi s turjaško obrambo. To drži, ali pa tudi ne.

Jaz se ne bi upal nikomur odrekati dobrega namena za blagor skupnosti kot take. Vsak je hotel narodu pomagati, razlika je le v tem, da smo si to pomoč vsak po svoje zamišljali. Vsi pa zagrešili napako, da smo bili vse preveč zaverovani v svojo skupino in je precenjevali. To je bil razlog, da četniški oficirji niso mogli verjeti v padec Grčaric in turjaški borci ne v partizansko premoč. Slednji so bili na podlagi prejšnjih zmag nad partizani prepričani, da mora biti zmaga vedno na njihovi strani.

Kaj neradi prisluhnemo vestem, ki nam niso všeč. Zato me je Debeljak imel za lažnika, ko sem mu pravil o Grčaricah, da so padle, in večina vaških stražarjev za vsiljivega mešetarja, ko sem jim dopovedoval, da se je treba umakniti s Turjaka zaradi partizanske premoči.

Saj smo isto napako ponavljali še pozneje: Zaradi naše zatelebanosti v Angleže nismo verjeli dr. Kuharju, ko nam je skušal iz Londona dopovedati, kakšen je dejanski položaj. (Sicer pa, četudi bi mu bili verjeli, bi ne bili mogli postopati drugače, kakor smo.) Zaradi iste zatelebanosti smo v Vetrinju zaprli prve priče, ki so ušle s transporta in nam pravile, da Angleži domobrance izročajo partizanom.

Prav je, da za zgodovino raziskujemo vzroke turjaške tragedije, a moramo to delati obzirno in priznavajoč vsakemu dobro voljo pomagati narodu v borbi proti brezbožnemu komunizmu, čeprav je hotel to storiti po drugačnih potih kakor mi. Predvsem se pa moramo zavedati, da smo bili takrat vsi orodje v božjih rokah. Bog je hotel z nami doseči svoje namene.

IX. Zakaj je Bog dopustil turjaško nesrečo?

Ko presojamo dogodke pred 20 leti in raziskujemo, kje in pri kom na naši strani je krivda, da nismo turjaške tragedije preprečili, ne smemo pozabiti, da Bog vodi usodo in to ne samo posameznika, marveč celih narodov. Res je, da redkokdaj naravnost posega v razvoj dogodkov, kakor, recimo, pri Jozuetu, ko mu je ustavil sonce, da je lahko končal bitko in zmagal, ali ko je Konstantinu na nebu pokazal križ kot znamenje zmage. Takih zgledov je malo. Navadno se posluhuje ljudi, da po njih doseza

svoje namene. V stiski obudi in navdahne voditelja, da izpelje narod iz nevarnosti. Spomnimo se poljskega kralja Sobieskega, ki je rešil Dunaj pred Turki, sv. Janeza Kapistrana, rešitelja Beograda, Device Orleanske, in drugih.

Zakaj pa nam ni obudil poveljnika, ki bi se bil uveljavil, skupine zedinil in turjaško tragedijo preprečil? Zakaj ne?

Morda zato ne, ker nas je hotel pripraviti na še hujši udarec. Ne-srečo je razdrobil in nam jo pošiljal po koscih, da bi jo laže prenesli. Vnaprej je vedel, da bo naša vojska izdana in predana, pa nam je poslal Grčarice, Turjak, Veliki Osolnik, Kočevje, Mozelj in Jelendol, da bi nas Vetrinje ne potrlo preveč.

Kaj pa bi se bilo zgodilo, če bi se vsa turjaška vojska in ona, kar je je padlo na Velikem Osolniku in drugod, rešila? Domobranstvo bi bilo štelo kvečjemu kakih 1.000 mož več, a to na sklepe jaltske konference ne bi prav nič vplivalo. Le Angleži v Vetrinju bi bili imeli nekaj dela več, ker bi namesto 12.000 domobrancev morali vrniti 13.000. Tako so pa turjaški junaki šli skozi Kočevje že dve leti prej.

Če pa se dalje sprašujem: Zakaj Turjak, zakaj Vetrinje in Teharje in vse ostalo strašno gorje, po človeško ne vem odgovora. Samo to vem, da to ni prvič, ko Bog tako postopa s kakšnim narodom. S svojim, z izvoljenim ljudstvom svoj čas ni ravnal bolje. V 43. psalmu beremo najprej, kako je Bog Izraelce vodil od zmage do zmage, nato pa psalmist ves čas nadaljuje:

„Zdaj si nas pa pahnili od sebe in poglaval v beg in nič več ne hodiš z našo vojsko v boj. Dal si nas pobiti našim nasprotnikom in tisti, ki nas sovražijo, nas plenijo. Predal si nas kot klavno živino in med pogane si nas pomešal. Vse to je prišlo nad nas kljub temu, da tebe nismo pozabili in zaveze s teboj ne prelomili. Naše srce ni odstopilo in naša noga ni krenila s tvoje poti. Izročil si nas v zasramovanje našim sosedom, dal si nas v posmeh in zaničevanje vsem, ki živijo okrog nas.“

Mar ni bila to tudi naša usoda? Res, tudi našemu srcu in našim ušnicam se ta psalm lepo prilega.

Večkrat se ob spominu na Turjak in Vetrinje in ostale grozote zamislim v lepo misel, ki sem jo bral pri nemškem pesniku Geiblu: „Če te zadene bolečina, postoj in jo vprašaj, kaj hoče od tebe. Dobri Bog ti jo gotovo ne pošilja zato, da bi ti jokal.“

Rad bi v to „skrivnost hudobije“ posvetil z božjo lučjo, da bi mogel prodreti v božje načrte ter tako doumeti, kako se v tistih strašnih grozotah, ki so nas takrat zadele, kaže božja ljubezen do nas. Kaj je hotel Bog doseči z nami, da je vsul nad nas toliko gorja?

Ker vem, da „kogar Bog ljubi, ga pokori“, se najprej vprašujem: Kako se je skazal ljubega očeta njim, ki jih je dal kruto pomoriti v cvetu let, ko so komaj začeli resnično živeti, up našega naroda? Ni mi težko najti odgovor. Saj smo vendar le popotniki na tej zemlji, namenjeni v večno domovino. Eni hodimo po dolгих in vijugastih cestah in romamo dolgo, dolgo, drugi se zgublajo po nerodnih ovinkih in stranpotih in

domovine ne dosežejo, nekateri pa krenejo po bližnjici in v hipu so tam. Našim, kruto pomorjenim bratom, tako onim s Turjaka, kakor tistim z Vetrinja, je Bog v svoji ljubezni odprl in pokazal bližnjico v rajsko domovino. Zato ni na mestu jok za njimi, čestitati jim moramo in jim palmo mučeništva privoščiti. Saj so vendar žrtvovali svoja mlada življenja za vero. Ni mučenec, kdor pade v boju, pa čeprav za svete verske ideale. V borcu med bojevanjem lahko prevladuje sovraštvo, ki ga gotovo ne dela prijatelja božjega. V srcu turjaških legionarjev in vetrinjskih domobrancev pa je sovraštvo, če ga je kaj bilo, že izpodrinilo velikodušno odpuščanje. Nekoč v pest stisnjene roke so se odprle in sklenile k molitvi: „Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.“

Sam sem dvakrat gledal smrti v obraz. Leta 1942 v rimskih ječah, osumljen vohunstva, in pred 20 leti v partizanskih, ko so zlasti v Brajtenavu komunisti vsako noč prihajali z listo v roki, klicali žrtve, ki so nam tresoč roko podajale v slovo, ter jih odvažali. V pričakovanju, da pride morda jutri na vrsto, je vsak izmed nas do potankosti uredil račune z Bogom in komunistom od srca odpustil. Ker iz lastne izkušnje vem, kako vse sovraštvo shlapni, kadar gledaš smrti v obraz, lahko trdim, da so šli naši junaki v smrt dobro pripravljeni in da so mučeništvo iz božje roke vdano sprejeli.

Že leta 1943 je pokojni škof dr. Rožman v pastirskem pismu napisal tolažilne besede: „Palme mučeništva so zrastle tudi na naših tleh, naša domača zemlja je orošena z mučeniško krvjo naših bratov in sestra, ki ste jih poznali, z njimi delali, z njimi v cerkev hodili, z njimi živeli. Morali so dati življenje, ker so odklanjali, česar po vesti in po svojem prepričanju niso smeli storiti. Zvesti in stanovitni so bili v veri, zato so morali pasti. Ni prav nobenega dvoma, da smo v teh pravih mučenikih dobili vzvišene vzornike in prekrasne zglede mučeništva.“

Leta 1950 je škof Rožman izročil sv. očetu Piju XII. v nemščini pisan življenjepis mladca Lojzeta Grozdeta, ki so ga komunisti kruto mučili in umorili. Ko je sv. oče knjigo prebral, je naročil slovenskemu duhovniku, ki je odhajal v Slovenijo na obisk, naj bi v Ljubljani takoj začeli zasliševati priče. „Če s pričami dokažete, da je vse to res, Lojzeta Grozdeta takoj proglasim za mučenca in za blaženega.“ Isto velja tudi za turjaške junake in za vrnjene in pobite domobrance. Na žalost pa v sedanjih razmerah doma ni mogoče zasliševati prič. To mučeniške krone naših mučencev nič ne zmanjšuje, le javno jih še ne smemo častiti.

Kako se je pa Bog skazal ljubečega očeta nam, ki smo pri življenju ostali, in vsemu narodu? Tudi na to vprašanj mi daje odgovor že omenjeno pastirsko pismo, ko pravi: „Ni prav nobenega dvoma, da smo v teh pravih mučencih dobili vzvišene vzornike in prekrasne zglede mučeništva.“

Že v prvih časih krščanstva je veljalo, da je „kri mučencev seme novih kristjanov“. Tako bo tudi slovenska mučeniška kri, v potokih prelita pred 20 in pred 18 leti, porajala novih idealnih borcev za Kristusovo kraljestvo med nami. Če rečem borcev, ni nujno, da mislim vojaka z orožjem.

v roki. Saj smo vendar po sv. birmi vsi vojščaki Kristusovi. Da bi se le res vedno zavedali te svoje odlike!

Za narod je trenutni poraz večkrat velika pridobitev. Spomnimo se špartanskih junakov, ki so do zadnjega padli braneč termopilski prelaz in, kako se je ob njihovem zgledu grška mladina navduševala za ljubezen do domovine in za spolnjevanje dolžnosti.

Take narodne tragedije so hvaležna snov pisateljem in pesnikom, katere navdihujejo, da ustvarjajo leposlovne bisere, ki narod navdušujejo za verske in narodne ideale. Naj samo omenim srbsko Kosovo. Želeti bi bilo, da bi slovenski pisatelji in pesniki čim bolj segali po tej snovi in opisovali naše „vzvišene vzornike in prekrasne zglede mučeništva“, ne kakor delamo mi, ki bi radi dognali, zakaj nismo turjaške tragedije preprečili, marveč kazali njihov idealizem in zvestobo ter stanovitnost v veri.

Zapisal sem, da je na Turjaku mladostni idealizem prevpil vojaško znanje. Z zgolj človeškega stališča je bilo to napak. Če pa z božjo lučjo posvetim v dogodke pred 20 leti, moram reči: Zahvaljen bodi Bog za ta idealizem, ki je slovenskemu narodu ustvaril toliko mučencev!

Naj bo njihov zgled kot mogočen plamen, ki bo nas in zanamce navduševal, da se ne odtujimo vzvišenim vzorom, za katere so oni dali življenje, marveč da smo jih pripravljeni braniti tudi z žrtvami!

Pripombe, popravki in dopolnila prof. Janeza Gruma k člankom „Ob 20-letnici Grčaric in Turjaka“ dr. F. Blatnika.

I.

Padec Grčaric in Turjaka je pomenil konec prve polovice slovenske državljanske vojske, v kateri je šlo na življenje in smrt za to, ali ob tuji pomoči zmaga komunistična revolucija in zavlada komunistična diktatura po Leninovem vzorcu, ali pa zmagajo protikomunistične sile, ki so zrastle iz naroda. Imejmo pa pred očmi, da se je slovenska državljanska vojska vršila v izrednih okoliščinah, ki skoraj nimajo para v svetovni zgodovini, namreč državljanska vojska pod tujo okupacijo.

S padcem Grčaric in Turjaka je komunistična revolucija dosegla svojo prvo večjo zmago in mi svoj prvi večji poraz. Zato je potrebno, da osvetlimo ta važni dogodek slovenske zgodovine čimbolj in od vseh strani. Iz tega razloga je treba pozdraviti vrsto člankov „Ob dvajsetletnici Grčaric in Turjaka“, ki jih je pred kratkim priobčil rev. dr. Franc Blatnik v Ameriški Domovini. Marsikaj zve bralec iz njih.

Pisec sam pravi, da so ti članki spomini po dvajsetih letih. Ker so spomini, piscu ni treba preverjati lastnih doživetij in opazovanj z doživetji in opazovanji drugih. Se pa v spomine po dvajsetih letih kaj rado prikrade kaj iz teh let, ko živimo daleč od mesta tistih dogodkov. To velja za prvih šest člankov, sedmi je odgovor in zagovor, v osmem in devetem pa so predvsem razmišljanja.

V svojih člankih omenja rev. dr. Blatnik kot najbolj značilen primer

neenotnosti med oficirji v turjaškem gradu tole: „Med posvetovanjem je stopil v dvorano J. G. Potegnil me je na hodnik ter dejal: „Pridite v sosednjo dvorano, poveljstvo je tam, ne tukaj!“ Ta needinost (me je) v tako usodnem trenutku v srce zaboleta“. (Glej 5. članek „Na Turjak“.) Isto trditev ponovi v 7. članku „Nekaj pripomb v zvezi s Turjakom“: „Šele ko me je J. G. povabil v sosednjo dvorano, kjer so bili poveljniki vaških straž in več civilistov, sem zapazil needinost.“ In v 8. članku „Krivici turjaške tragedije“ je rečeno: „Ko me je na Turjaku J. G. poklical od Dežmana v sosednjo dvorano, češ da je tam poveljstvo...“

Ker se J. G. nanaša name, moram zaradi zgodovinske resnice povedati, da je rev. Franc Blatnik v zmoti z navajanjem mojega imena v gornji zvezi.

Na turjaški grad sem prišel na soboto dopoldne med deseto in pol enajsto uro s tisto skupino Vaških Straž (VS), ki se je v petek 10. sept. 1943 bila zbrala v št. Jurju pri Grosupljem. To so bile VS D. M. Polje s Šmartnim, Bizovik in Sv. Urhom in Rudnik z Orljem, ki so prišle v št. Jurij v petek zgodaj zjutraj pred svitom. Čez dan je prišla v št. Jurij tudi močna poliška posadka. Končno se nam je pridružila še VS iz Šmarja, ki je bila hotela dopoldne priti na Turjak čez Pijavo gorico, a se je morala vrniti, ker so partizanski terenci že sasedli dominantni klanec. V soboto dopoldne med deseto in pol enajsto so omenjene VS prispele na Turjak. Ker je tem enotam prišel nasproti kap. Čerkvenik, sem se pozdravil z njim že kakega pol km pred Turjakom.

V gradu sem se srečal s Francem Žurajem (t. j. Ferdinandom Šlenderjem), poveljnikom VS v bližnjem Škocjanu, ki je bil prišel na grad že dan ali dva pred nami. Njega je Čerkvenik postavil za svojega namestnika v gradu. Med znanci sem srečal gdč. Marijo Grum (sedaj Mrs. Borštnik), z Lipoglava. Ko sem pogledal malo naokrog, sem v nekem prostoru opazil turjaškega grofa Auersperga, ki je nekaj naročal svojim delavcem. — Na dvorišču sem videl, da se je stotnik Čerkvenik razgovarjal s kuharji in peki in jim dajal navodila.

Vsi tedaj navzoči poveljniki VS smo videli v stotniku Čerkveniku svojega poveljujočega oficirja, ker smo bili že pred italijansko vdajo vedeli, da je za ljubljansko področje on namestnik ilegalnega poveljnika vseh VS, podpolkovnika Peterlina.

Malo pred poldnem je Čerkvenik povabil vse poveljnike VS na južino in razgovor o novo nastalem položaju. Povedal je, da je sedež njegovega poveljstva v šoli na Zapotoku, kar smo zvedeli od Žuraja že prej. Na koncu razgovora je Čerkvenik dejal, da je trenutno najbolj potrebna naloga, prevreči na Zapotok vso komoro, ki smo jo pripeljali s seboj. Ko se je ozrl po zbranih komandirjih, je njegov pogled obtičal na meni, nato pa dejal: „Tebe odrejam, da izvršiš to nalogo!“ Čeprav je bil naš razgovor precej prijateljski, sem bil tedaj nejevoljen, da je izbral ravno mene. A hočeš nočeš je bilo treba nejevoljo zakriti.

Tako sem stopil v stik s komandirji imenovanih VS, da naj vsak določi vodnega oficirja ali podoficirja, ki mi bo odgovoren za pratež nje-

gove posadke. Poročnik Stane Bitenc mi je pri tem tudi naročil, da naj bom njegov namestnik v bataljonu, katerega poveljstvo mu je izročil še prej v Ljubljani Peterlin sam. Bitenca je namreč Cerkvénik določil za sodnega oficirja na Turjaku.

V dobri pol uri sem razvrstil ves pratež po klanecu navzdol pod turjaškim gradom. Ko sem pregledoval dolgo vrsto in čakal še na prihod zadnjih voz od ene izmed VS, sem med vozovi zagledal Stanka Goloba. Začudeno sem ga vprašal, kaj dela tam in kje ima dobrepoljske posadke. Z besedami, ki so razodevale jezo, razočaranje in ponižanje, mi je povedal, da od prejšnjega dne ni več poveljnik.

Pot navzdol je bila seveda lahka, le zavore so škripale, da je šlo skozi ušesa. Ko smo prišli na dno podturjaškega grabna, smo se malo ustavili, da pregledamo hudi klanec proti Čretežu. Tedaj je prijahal mimo Cerkvénik, ki se je s Turjaka vračal na Zapotok. Z zadovoljstvom je dejal: „Bravo fantje! Vidim, da se povelja izvršujejo v redu.“ Nato se je vrsta voz začela pomikati v strmi klanec. Na nekem mestu je bil kolo-voz zaradi skale tako hud, da so morali krepko prijeti vsi vojaki, parkrat tudi sam, da je mogla živina speljati naprej. Zgubili smo dve uri časa, da je vseh 30 voz prišlo čez tisto hudo mesto. Pozno popoldne smo prišli na Čretež. Vas leži na robu grabna, nasproti turjaškemu gradu.

Pred prvo hišo sem zagledal Franceta Fraklja, ki je bil takrat poveljnik VS v Tomišlju. Bil je ogrnjen v neko odejo in zdelan v obraz. Na vprašanje, kaj mu je, je odgovoril: „Že dva dni me kuha, da je čuda. Bil sem v postelji oba dneva do prejle, ko sem zaslišal, da fantje poganjajo konje v klanec. Zato sem vstal, da vidim, kaj se godi zunaj.“

Na Čretežu smo se malo oddahnili, nato pa sem pognal ves pratež proti Zapotoku. Ker je med obema vasema prijetna poljska pot, le prav malo nagnjena, sem s svojimi rudniškimi vojaki odšel naprej v vas, kamor sem prišel že v temi. Opazil sem samo nekaj streh; večinoma je štrlelo v zrak le obžgano zidovje. Pogledali smo za prenočišče. Ta so bila možna v nekaterih napol pokritih hišah in po kozolcih, kjer je bila slama in mrva. Z rudniškimi vojaki sem izbral zadnjo, najvišje ležečo hišo, ki je bila zasilno pokrita, a je bila tedaj bolj šupa kot hiša. Bila je najbližja Cerkvénikovemu poveljstvu malo više gori v šoli. Tam sem prenočil vse tri noči na Zapotoku.

Drugi dan, v nedeljo zjutraj, sem šele opazil, kako žalosten je pogled na požgani, skoraj izumrli Zapotok. A njegova lega mi je bila silno všeč.

Med sedmo in osmo zjutraj je Cerkvénik zopet odjahal na Turjak in se vrnil okoli poldneva ali zgodaj popoldne. Jež na konju je mogel priti tja v tričetrt ure. (Bralec naj ne zamenja tega hribovskega Zapotoka, zahodno od Turjaka, z onim dolinskim Zapotokom pri Žlebiču nad Ribnico.)

Med osmo in deveto je z višje ležečega Kureščka prišel na Zapotok rev. Franc Šeškar, ki sedaj živi kot invalid zaradi trpljenja v dachauskem taborišču v Münchenu v Nemčiji. Ta je sporočil, da bo maševal v vasi. (Niti malo nisem pričakoval, da bom tisto nedeljo pri maši.) —

Ogledovala sva si primeren prostor, nato pa sva naročila nekaterim vojakom in otrokom, naj gredo povedat po vasi, da bo maša. Pogled na skupino navzočih je bil nenavaden: vojaki, otroci, starejše, v črno oblečene ženske. Razen dveh, treh deklet mladega sveta ni bilo blizu, ker ga v vasi tedaj sploh ni bilo.

Že med mašo, še bolj pa v naslednjih urah, so prihajali na Zapotok vojaki in oficirji tistih VS, ki so dan prej prišle v grad iz št. Jurja. To so bili poliški, šmarjanski, poljski in šmartinski, bizovski in dobrunjski ter oni iz Rudnika in iz Orljega.

Kasneje popoldne so prišle na Zapotok VS iz ribniške doline, ki so še v Ribnici naprosile podpolkovnika Dežmana za poveljstvo. Z njim je prišel na zapotoško stran tudi četniški odred, ki se je ustavil pri Čretežu, kjer je ostal do našega umika. Z Dežmanom je prišel tudi župnik Karelj Škulj, ki se je takoj pomaknil na Zapotok.

Za temi so prihajale na Zapotok posadke od Sv. Gregorja, nato pa Velika Slevica in Karlovica. Med VS, ki so prišli na Zapotok v nedeljo popoldne, je bilo več civilistov, kot žan Škrabec, župnik Kristanc, kaplan Dolšina in drugi.

Ker v nedeljo ni bilo opaziti najmanjšega partizanskega pritiska na Zapotok in na višje ležeči Kurešček, ki ga je dal Cerkvenik zasesti že v petek, in ker je bilo lepo jesensko vreme, bi bil to zame dan prijetnega oddiha, ko bi me ne težila negotovost našega položaja.

V ponedeljek dopoldne med deseto in enajsto sta prišla na Zapotok rev. dr. Blatnik in poročnik Stane Bitenc. Bitenc zato, da bi s Cerkvenikom določil postopek glede nekaj partizanskih jetnikov na gradu; dr. Blatnik zato, da poroča Cerkveniku, kaj je videl v Grčaricah, pa o svojem poslanstvu. Ne eden ne drugi se ni več vrnil na Turjak. (Ker mi je v zadnjih letih Bitenc večkrat omenil, da je prišel na Zapotok v ponedeljek dopoldne med deseto in enajsto, zato v odstavku navajam čas njegovega in dr. Blatnikovega prihoda na Zapotok po tej Bitenčevi navedbi.)

Iz vsega doslej povedanega je razvidno, da sem podpisani zapustil turjaški grad v soboto 11. sept. med poldnem in pol eno in da se nisem več vrnil tja. Zato je dovolj prepričljivo, da je dr. Blatnik v zmoti, ko kar trikrat navaja, da sem ga jaz v nedeljo popoldne pozval od Dežmana v sosednjo dvorano k poveljniku VS. Marsikak bralec je verjetno dobil vtis, da je J. G. opravljal pravi vražji posel, ko je hotel dr. Blatnika pridobiti za svoje stališče. A jaz sem bil tedaj že cel dan na Zapotoku.

II.

Rad bi nanizal nekaj potrebnih pripomb glede podpolkovnika Dežmana na Turjaku in Zapotoku. Ker sem te spomladi obljubil za argentinski Koledar-Zbornik, jih bodo bralci mogli najti tam. Na kratko le tole:

Kolikor jaz poznam položaj na Turjaku in Zapotoku, ni Dežmana nihče odstavil od poveljstva niti mu tega ni vzel, ker tega položaja Dežman tam ni imel. Smemo dostaviti: žal, da ga ni imel. Dežman na Zapo-

toku tudi četnikom ni bil poveljnik. Prav pa je, da osvetlimo, zakaj niso sprejeli v nedeljo popoldne Debeljakovega predloga, da Dežman postane skupni poveljnik. Da je bila potreba, o tem ni dvoma.

Pa vzemimo, da bi bil Dežman postavljen in priznan za skupnega poveljnika. Ali bi ga turjaški v ponedeljek in torek ubogali? Po mojem prepričanju, ne! V soboto in nedeljo so slišali njegovo mnenje, da je vojaško čisto zgrešeno, utrditi se v grad. V ponedeljek so izvedeli, da je Cerkvenikov ukaz za umik izdan v soglasju z Dežmanom. Isto velja za Cerkvenikov ukaz v torek in za sporočilo, da se bomo z Zapotoka umaknili.

Prav tako bi rad nanizal nekaj nujnih opomb glede stotnika Cerkvenika. Na kratko tole: res je velik del krivde treba pripisati dejstvu, da glavnega poveljnika ni bilo iz Ljubljane in je bil na terenu samo njegov namestnik. A ta krivda je posredna. — Je precej verjetnosti, če „bi bil nazvoč odločen poveljnik, bi do take nepokorščine ne prišlo“. Vse te trditve so v bistvu eno, a potrebujejo daljše razlage. Namesto te je v VIII. članku govor, kako malo je bil Cerkvenik upoštevan: „češ: če ne boš postopal, kakor mi želimo, te pa odstavimo.“ Tako po domače se pa nismo šli! Smo se zavedali, da ga nismo postavili mi, ampak da ga je postavil podpolkovnik Peterlin. In ker je v članku precej govora, kaj bi bil Cerkvenik moral narediti, se bojim, da je marsikak bralec dobil vtis, da koncem koncev največji del krivde za padeč Turjaka pade na Cerkvenika. Čisto gotovo ne! Tudi o tem bom širše razpravljal v Koledarju-Zborniku.

Pogrešam pa v tem VIII. članku, ki razmišlja o tako kočljivem predmetu, kot je krivda za turjaško tragedijo, vsaj nekaj odstavkov tudi o tistih, ki so bili v gradu nepokorni, neubogljivi. So sicer trije, štirje stavki ki se nanašajo nanje, a v njih je neubogljivost imenovana „mladostni idealizem“ in „junaška samozavest“, ki „jih je priganjala, da so ostali in kljubovali“. Žal, da so kljubovali dvema nasvetoma, da ne v grad, in dvema poveljema, za izpraznitev in za umik. Imenujmo vedno neubogljivost neubogljivost, ne pa junáško samozavest in mladostni idealizem.

Nekaj splošnih opomb k dr. Blatnikovim člankom. Da se v spomine rada prikrade kaka napaka, je naravno. Tako bodo dobrepoljci rekli, da so odšli zdoma v nedeljo zvečer okoli sedmih, v temi že.

Tisti, ki so preživeli Turjak, ali pa so bili na Zapotoku ter so imeli tam nekaj pogleda čez dogodke, imajo v spominu iz tistih črnih dni, da je bil dr. Blatnik nekje pri Ribnici ali v Ribnici zajet in da so ga kot ujetnika partizani izbrali za svojega parlamentarca. Če smemo uporabljati in citirati komunistični Sajeťov „Belogardizem“ vsaj v tistih primerih, kjer dobesedno navaja naše zaplenjene dokumente, potem naj opomnim na Cerkvenikovo poročilo, pisano v soboto, 11. sept. pozno zvečer, ki pravi: „Partizanski vodja Brilej je danes poslal parlamentarca (dr. Blatnika) s pogoji za sporazum.“ (Celotno poročilo na str. 595, 2. izdaja). Saje sam pa pravi na str. 598: „Ultimat jim je iz Ribnice prinesel ujeti duhovnik dr. Blatnik.“ — V tistih dneh so partizani na več krajih Ljubljanske pokrajine poskušali doseči, da bi se jim mi predali brez boja. Za

to so izbrali, če so jih našli, vplivne ljudi za svoje parlamentarce in jih s svojimi zahtevami po popolni predaji pošiljali k našim oboroženim enotam.

Da bi ujeti, v protikomunističnih vrstah delavni duhovnik partizanskemu štabu odgovoril, „da je sramota, da se v tako usodnih trenutkih koljemo med seboj...“ in njihove obdolžitve zavračal, „da so vso nesrečo oni zakrivili...“ — ne vem, zakaj o tem zmajem z glavo kot neverni Tomaž. In da so bili v partizanskemu štabu tako humani in čustveni...? A ker nisem bil navzoč, ne morem reči drugega.

Glede besed, ker „me je takrat dušila le misel, da je treba čimprej s Turjaka in Zapotoka“: vsaj glede odhoda z Zapotoka se jaz drugače spominjam. Na Zapotoku sem v torek popoldne vprašal dr. Blatnika: „Kaj še razgovarjamo?“ (Bilo je po tistem, ko sta prišli z Golega dve partizanski kurirki s predlogom za predajo.) Odgovor je bil: „Jaz bi še ostal in se še razgovarjal!“

K besedam „proti škofljici jo mahnem“ naj navedem poročilo E. škulja od 27. avgusta 1963: „Ko sem bil prišel na čistino, me je začel obstreljevati mitraljez, tako da se nisem mogel več premikati. Nato sta se mi približala dva mlada partizana s puškami v roki in me prisilila na predajo... Odnali so me v škofljico. Tja so kmalu za menoj prišli tudi ujeti dr. Blatnik, France Žitnik iz železniške direkcije in še par fantov četnikov in VS. Nahrbtnike so nam zadržali v škofljici, nas pa kmalu odpeljali v Grosuplje; tam smo prenočili in bili prvič zaslišani, nato pa naslednji dan, 16. septembra, bili z vlakom prepeljani v Trebnje, kjer nas je zasliševal „sodnik“ 14. divizije Marko-Marjan Šimčič, bivši moj prijatelj še iz kaderskih let...“

Klub temu pa, da se marsikdo od nas, ki smo bili na Turjaku in Zapotoku, ne strinja z dr. Blatnikovimi spomini v nekaterih točkah, moramo priznati, da smo v njih dobili nov primeren vir za zgodovino Grčaric in Turjaka.

Janez Grum

Vsi prispevki za Tiskovni fond bodo z velikim veseljem sprejeti.
Če Vam je mar, da Vestnik v redu izhaja, mu priskočite na pomoč.

Samo po sebi se razume, da gornje velja tudi za vse naročnike izven Argentine.

„Shivet' ino vmret za Slovenstvo“

je zapisal Slomšek 1822. In zapisal je tudi naslednje besede: „Kakor luč v hiši sveti, tako duhovstvo razsvetli sleherno ljudstvo. Kristus nas luč imenuje, o tok razsvetimo Slovenjavo po vseh krajih da bodo se svetli Slovenci na duši in telesu, pri živini in na polju, na zelenih travnikih, po verheh ino vinogradah, ino kar je narveksi, da se bodo svetli v nebeškem kraljestvu izvoleni... Tebi, Oče nebeški, oče tudi nas Slovencev, naj bode Tebi k Slavi, mojemu Slovenskemu rodu k vednimu pridu.“

In še: „Vas naš Zveličar sol Slovencev imenuje. Ako hočete vi biti sol slovenske modrosti, tok mora narpoprej postati čversta vam slovenske modrine vednost.“ „Ravno te dni so mi višji škof in kardinal Schwarzenberg pomenili, da se mi slovenstvo očita. Pa mene to očitjanje kar ne moti; mislim, da vsaki naj dela po svojih okoljstvah, ali že svetu dopade ali ne. Slovenka me je rodila, Slovenka me je dojila, naj me Slovenšina tudi sina hvaležnega ima. Zemljo materno obdelovati želim, dokler nekda v materni zemlji ne počivam, ako bo božja volja tako.“

— — — —

Gornji citati so iz čudovite razprave, ki jo je številki 3—4 Meddobja (leto VII) objavil France Dolinar pod naslovom Oče slovenske cerkve. In če nič drugega ne bi v tej številki omenjene revije bilo. bi jo že zaradi te razprave moral imeti vsak slovenski emigrant. Tako pa so v isti številki tudi prispevki Alfonza Čuka, Milana Komarja, Rafka Vodeba, ki popisuje srečanje z nemško pisočim slovenskim pisateljem Igorjem Šentjurcem, dalje Rude Jurčeca, ki posega v čase ustanavljanja revije Sodobnost pred tridesetimi leti in bere levite današnjim komunističnim literarnim mogotcem, Jožeta Ranta — o krščanski problematiki v Kremžarjevi knjigi Sivi dnevi, Leva Detele, Ivana Magaja, Zorka Simčiča s sila temeljitim pregledom zadnjega kongresa Pen kluba v Buenos Airesu, Marijana Marolta in Martina Jevnikarja.

Pričujoča dvojna številka Meddobja je najbolj zgovoren dokaz, koliko more in mora svobodna slovenska emigracija doprinesiti za živo rast slovenstva, za napredek na kulturnem in znanstvenem področju, za širjenje obzorij in vzgajanje k lepoti. številka je brez dvoma eno najmočnejših orožij, kar jih svobodno slovenstvo v boju proti komunizmu na Slovenskem more ustvariti.

Meddobje urejujejo Zorko Simčič, Ruda Jurčec in Rafko Vodeb, izhaja v Buenos Airesu (Ramón Falcón 4158, Buenos Aires).

e.t.

Na Gorenjskem med zadnjo vojno

Poleti 1952 mi je zdaj že pokojni đekan Jernej Hafner na mojo prošnjo poslal pismo, v katerem je v svojem znanem šegavem tonu popisal razmere na Gorenjskem med vojsko. — Tedaj je živel še v Avstriji, kjer je tudi pred leti umrl. Pismo samo pa je namerno postavil v okvir pisanja nekega begunca, sedaj v Clevelandu. Datirano je 15. julija 1952. Glasi se takole:

Dragi!

Ko sem prejel Tvoje pisanje, sem bil prav vesel, da si se lenoba vendar že enkrat oglasil. Pa sem se hučo ustrašil, ko sem prebral to pismo. Če kaj boljšega ne veš zame, da bi me rogač še za kaj takega ne porabil.

Vendar sem poskusil, da bi Ti ustregel. Ti bi rad, naj iztaknem izgubljeno knoflo v gmajni, to se pravi, tukaj okoli človeka, ki bi mi mogel in hotel popisati stvarno, resnično in seveda tudi zanimivo dogodke na Gorenjskem pod Nemci v letih 1941-1945.

Hm! Pa si pomislil, Ti ubogi grešnik, preklemani skušnjavec in zapeljivec, na kakšen lov si me pognal, v deželi, ki pozna na sploh in posebej le en lov (za dolarji!)? Ne bom Ti dalje čvekal o mojem nerentabilnem lovu (za eno debelo knjigo bi bilo tega in marsikdo bi kaj takega rad bral), kajti navzlic vsem težavam sem le izvohal možaka (tam nekje od Kamnika je doma), iz katerega sem pa, ker je izredno molčeč, še vedno ves preplašen in že pozabljen, moral loviti tiste Tvoje „dogodke“, kakor stare, prevejane ribe iz kalne vode. Marsikaj kar ni mo-

glo ven iz te zapete notranjosti; kakor bi mu hotel čreva izvleči ali pa bi špagete na vilice navijal. Veno mer se je ogledoval in preklinjal, če ga ne posluša kakšen Hitlerjev špijon ali Titov oznovec, in pomišljal, če mu ne bo kakšna beseda kedaj napak hodila. In nazadnje sem moral to čudno štreto še razvozlavati, konce vezati in v red dajati, da Ti morem poslati zdaj tale klopčič. Pojdi se solit (tam v Argentini, pravi te morda sladkorit; kam se pa pišete, kadar Vam ni kaj prav, si pa še misliti ne morem, ker je okoli in okoli in skoz vroče) in v drugo ruje kakega drugega vpreži ali zajahaj za tako delo.

V naslednjem beri mojo nalogo, govori naj pa mož sam, jaz sem le njegovo trobilo in Tvoj prisilni delavec, res pravi božji volek.

Torej, oče, zdaj pa le! Le korajžo, le nič se bati! Živa duša nikoli ne bo vedela, da ste mi Vi kaj povedali.

Hm — ja — res...? Ja veste, to je že dolgo od tega. Ampak, ja, pravijo, da imajo stene ušesa, že od zmeraj, dandanes pa gotovo kar po več parov, kakor menda neka indijska malikinja. Sem videl namalano. In peta kolona, da je po celi zemeljski kugli razpredena, kakor tisti

hudi plevel predenica. Veste, prej je bila Hitlerjeva, zdaj sta pa kar dve, Stalinova in Titova.

Oče, začniva zares! Tukaj sva čisto sama. Daleč na okoli ni žive duše, ne telefona. Enkrat mi je nek mož pripovedoval, kako ga je nek drug možakar prosil, naj pazi na njegovo ženo, ki mu je ušla, da ne bi odjadrala v Ameriko. „Jaz sem tak mojster, da potegnem tiča iz zraka in ribo iz vode, če mi pa baba v Ameriko ukle, bi pa ne mogel za njo.“ Midva sva pa v Ameriki, oče, le kar!

Ja — kje pa je potem Meksika, kjer so v mojih otroških letih ustrelili ali celo na ražnju pekli puntarji živega cesarja Maksimilijana, brata našega nekdanjega cesarja Franca Jožefa?

Oče, Meksika je tudi v Ameriki. Pa je od naju tukaj skoraj toliko naprej, kakor čez morje v Evropo nazaj!

Aha! Zdaj sva pa skupaj, gospod. Ali niso v Meksiki s kladivom razbili črepinjo Trockemu, ki se je nekaj zameril Stalinu in ga je le-ta z morilci gonil iz dežele v deželo, dokler ga niso pobili kakor vola? Kdo pa je res ustrelil tistega Adamiča tukaj, ki se je zameril Titu? Ali že veste, kako so odpeljali iz srede Pariza tistega ruskega generala — carista v Moskvo na gavge? Pa titovci iz Trsta dr. šmajda v Ljubljano, pravijo, da tudi naravnost v smrt. Kako love in grabijo na Dunaju in v Berlinu in kje še, vse ljudi in jih nikoli več ni videti? Pa se Vi čudite, če se jaz branim in obotavljam govoriti o takih rečeh? Saj Bog ve, če bo to komu v korist, meni pa je lahko v pogubo.

Tako sva se dajala poldrugo uro gotovo. Nazadnje sem ga le toliko s slivovko zalil in s svojimi priporočili od uglednih gospodov omajal in skoraj že prisegel, da nikoli od mene nihče ne bo zvedel zanj, je mož začel zares.

*

Ko je Bog svet ustvarjal, je najprej naredil eno godljo: zemlja, nebo, voda, megle, vse je bila ena mešanica. Tako se je pri nas začela leta 1941 spomladi vojna. Kakor megle so se vlačile čete naših vojakov po deželi gor in dol. Ne mi ne oni niso vedeli zakaj. Vsa ta vojska je bila prav smešna in žalostna obenem. Vsa leta naše Jugoslavije je šlo ogromno ljudskega denarja za vojaštvo; v parlamentu se ni smelo kritizirati ne spraševati o tem, poslanci so morali pri vojnem proračunu le vsi vstati, ploskati in vpiti: živela naša hrabra vojska in naš kralj! Zdaj pa ta sramota, ko še nobenega sovražnika videti ni nikjer. Na vojakihi je pa bilo videti, da jim nekaj ubija dobro voljo, pogum in disciplino. Najbrž hitlerjanska in boljševiška propaganda.

O hitlerjancih je bilo slišati, da imajo svoj Kulturbund, pa še posebej skrivne sestanke s propagando za Hitlerja in Nemčijo. Tam so razlagali, kako dobro se bo godilo tistim, ki takoj s Hitlerjem potegnejo. Dobili bodo velike grunte, kar celo vas, si izbrali med vaščani hlapce in dekle, druge ljudi bodo Nemci odpeljali daleč proč, v Rusijo ali Nemčijo, izbrali si bodo stavbe v vasi, kolikor jih bodo rabili, druge podrli, obdržali najboljše njive in travnike, druge pa pogozdili. Kakor graščaki ali paše bodo komandirali, na lov ho-

čili in z Nemci svet vladali. Da bo to čim prej doseženo, naj sedaj v svojem interesu pomagajo. Povedo naj Nemcem, koga bo treba zapreti, koga odpeljati, preseliti, koga izpustiti; ljudem na dopovedujejo, kako dobro gre pod Nemcem vsem, zlasti delavcem, kmetom in revnim slojem in da se v novi Nemčiji itak ne more nihče po robu postaviti. Ker sta bila Hitler in Stalin takrat zvezana, so (takrat prav majhna peščica) komunisti takoj stopili na nemško stran, se vrinili v občinah v nemške službe kot mesogledji, mlečni kontrolorji, tajniki, sluge, ovaduhi, izzivači itd. Ovajali so Nemcem največ take ugledne, vplivne, značajne može, ki bi bili vedno njim na poti. Tako so pobijali po dve muhi na mah: Nemec naj seli, zapira, pobija, se osovraži, njim pa pot pripravlja. Lakomnost, nevoščljivost, maščevalnost in druge napake v značaju, zlasti manjvrednih ljudi, ki v rednih razmerah niso mogli nikamor naprej, so pomagale hudiču, da je mogel sestiti Slovincem

za vrat in že 11 let jaše (pisano leta 1952, op. ured.).

Ko so izginili klavrní ostanke jugoslovanske hrabre vojske v samih hlačah in srajci ali s priberačnim klobukom in suknjičem domov v civil, nekaj časa ni bilo nobene oblasti. Ljudje so ugibali, kdo bo prišel, Lahí ali Nemci, kdo bi bil boljši? Preje so govorili: „Tako ne more iti dalje, naj pride nad nas Hitler ali Stalin, boljše bo“. Kakor Judje o Jezusu pred Pilatom: Križaj ga, njegova kri naj pride nad nas in naše otroke! Ljudje zapeljani od tuje propagande so se skregali s kruhom, pametjo in vero! Naši župani so se praskali, žandarji so civilno oblečeni posedali okoli in se tresli, kaj bo; tu in tam so anarhistično nastopali, kradli, pili, grozili kakšni hlapci, berači, klateži. Že se je pojavljala anarhija, kaos. Naši „vrli vodniki“ pa so se kar naprej praskali in tresli, pa kakšna koristna misel, kaj storiti, ni od nobenega padla.

(Bo še)

JAVNA ZAHVALA

Društvo slovenskih protikomunističnih borcev, Buenos Aires, čuti za svojo dolžnost, da izreče javno zahvalo vsem vojakom argentinskega vojnega letalstva, ki so na prošnjo č. g. Leopolda Zajca in po posredovanju soborca Viktorja Berlota dali svojo kri težko bolnemu soborcu Tonetu Potočarju.

Iskrena hvala! Vsemogočnega bomo prosili, da darovalcem nakloni svoje milosti.

Anton Skubic,
tajnik

Stane Bitenc,
starešina

ZGODOVINSKO GRADIVO K NAŠIM ZADNJIJ DNEM V LJUBLJANI - LETA 1945

Dopolnilo k dr. Bajlečevemu „Gradivu za Vetrinju“

V poročilu o občnem zboru Zveze slov. protikomunističnih borcev 2. julija 1960 v Clevelandu je navedeno, da je msgr. Škerbec povedal navzočim, kako je poteklo snidenje gen. Rupnika in NO na škofiji in kako je potekel razgovor med NO in gen. Rösenerjem. (Glej Vestnik št. 12, 1960, str. 286 zgoraj.) Dekan Škerbec je razložil srečanje z gen. Rupnikom kot značilen primer prizadevanja Narodnega odbora, najti v okviru tedanjih svetovnih dogodkov in hitro se bližajočega konca 2. svetovne vojske čim boljše rešitev za slov. narod in prav posebej še za slovenske protikomunistične borce; navedel je to srečanje kot nazoren primer, ki naj potrdi, „da je dr. Bajlec prav storil, da je napisal nekaj pogledov in spominov na tiste zadnje dni doma“, namreč v članku „Resnica uči“. (Glej Vestnik št. 5, 1960 pp. 79-84.) Za svoje pripovedovanje se je dekan Škerbec odločil zato — tako mi je dejal drugi dan — ker je med vročo debato o dr. Bajlečevem članku opazil, da so večini navzočih popolnoma neznani nekateri važni dogodki zadnjih dni v Ljubljani. O tem dekanovem pojasnilu sva z dr. S. Pregljem poročala takrat, da je bilo za večino navzočih „pravo razodetje, ki je blagodejno vplivalo na občni zbor“.

Za snidenje gen. Rupnika in NO sem zvedel doma od dr. Šmajda, za čigar varnost sem imel skrb vse mesece potem, ko je ušel iz gestapovske konfinacije v Salzburgu. (Obenem pa sem imel nalogo, omogočiti mu njegova pota na deželo, kar mi je kot bivšemu komandirju 16. domobranske čete bilo mogoče doseči praktično katerokoli noč na kateremkoli bloku žične ograje okoli Ljubljane. Podobno nalogo sem istočasno opravljal za četniški štab gen. Andreja — Ivana Prezlja, čigar član sem bil od 1. marca 1944 naprej.) Po končanem občnem zboru sem si skiciral glavne misli msgr. Škerbčevega pripovedovanja, povprašal o njih še nekatere druge, ki so bili na občnem zboru, nato pa vse pripovedovanje dopolnil naslednji dan v daljšem razgovoru z g. dekanom. Ta je pozneje prebral ves zapis.

Gospod urednik! Da bo slovenski narod imel čim točnejšo sliko tistih dni, je potrebno, da priobčite v Vestniku msgr. Škerbčevo pripovedovanje kot važno pojasnilo, ki v bistvu potrdi, obenem pa dopolni dr. Bajlečevo „Gradivo o Vetrinju“, v kolikor se to nanaša na snidenje gen. Rupnika in NO.

Dekan Škerbec je na imenovanem občnem zboru takole pripovedoval: „Bilo je v aprilu l. 1945 — točnega datuma se ne spomnim — ko sem srečal na ulici dr. Šmajda. Ta mi je pripovedoval, da je hotel iti v imenu NO v Italijo... a se je moral vrniti, ker so Titovi partizani že zasedli

pota v Italijo. Povabil me je k Urbasu, kjer so se sešli nekateri člani NO, ki so se skrivali pred Gestapom. Ker niso vedeli, kje bi mogli imeti sejo, sem jih povabil, naj pridejo k meni na stanovanje v Slomškov zavod na Poljanski cesti. Pri tej seji na mojem stanovanju sem poslušal poročilo dr. Šmajda in debato o njem. Vmes sem se oglasil k besedi: 'Mi bomo morali oditi v emigracijo k zaveznikom. Mi ne smemo priti tja kot nekaki zavezniki Nemcev. Treba je, da se tu izvede nek udar, nek puč proti Nemcem.' Dr. Šmajd je kar poskočil ob teh besedah in rekel: 'Saj jaz že dolgo to trdim... da moramo to storiti.' Sklenjeno je bilo, da se z domobranci izvede udar, izvede puč proti Nemcem.

Zakaj se puč ni izvedel, tega ne vem. Najbrž zaradi tega ne, ker vsi domobranci niso sledili NO, ali pa se NO ni upal dobiti sodelovanja vseh domobranskih oficirjev... Ker se torej puč ni izvedel, se je pri seji NO pojavil predlog, da je treba za ta udar in za prevzem oblasti po NO pridobiti gen. Rupnika, ki je bil vrhovni komandant domobrancev in proti kateremu vsaj nekateri domobranski oficirji niso hoteli nastopiti. Sklenjeno je bilo, da se povabi gen. Rupnik na razgovor z NO, pri katerem bi skušali pridobiti gen. Rupnika za sodelovanje z NO. Sklenjeno je bilo tudi, da se naprosi škof Rožman, da bi se to snidenje gen. Rupnika in NO vršilo v škofiji kot na nekakih nevtralnih tleh, obenem pa da škof Rožman sam povabi gen. Rupnika na razgovor, kar je Rožman res napravil. Mene pa so naprosili, naj bi Rupniku pri tem snidenju razložil potrebo, da prepusti oblast in vodstvo Narodnemu odboru.

Pri tistem snidenju na škofiji so bili navzoči: škof Rožman, gen. Rupnik in dr. Kociper, dr. Basaj, prof. B. Remec, dr. Zajc, Žitnik in še nekateri. V svojem govoru sem kot nekaka nevtralna oseba takole opisal položaj in stavil predlog: Nemci se umikajo na vseh frontah; jasno je, da bomo mi morali oditi v emigracijo. Mi ne smemo priti k zahodnim zaveznikom kot nekaki zavezniki Nemcev. Mi vsi zelo cenimo vse delo, ki ga je izvršil gospod gen. Rupnik za slovenski narod: reševal je v težkih razmerah, kar je bilo možno rešiti, odvrnil dosti zla narodu. Toda pred zavezniki velja kot kolaboracionist, zato mi ne moremo oditi v emigracijo k zaveznikom pod njegovim vodstvom. Treba je, da izroči vodstvo domobrancev Narodnemu odboru. NO in vsi bomo pri zaveznikih branili gen. Rupnika, da je pač v interesu naroda prevzel odločno nalogo sodelovanja z Nemci.

Gen. Rupnik je nato izjavil, da bo zadevo premislil in da naj drugi dan pride kdo k njemu.

Z dr. Basajem sva šla drugi dan k Rupniku. Zdelo se je, da je pripravljen iti z NO. Pa je odšel iz urada v svoje stanovanje in ko je prišel nazaj, je izjavil, da ne more sprejeti predlogov NO.

Pri seji NO, ki se je nato vršila, je poročal polkovnik Krenner: 'Ko sem prišel h gen. Rupniku v urad, sta bila pri njem dva „mlada“ in sem slišal, da sta Rupniku prigovarjala: 'Gospod general, nikar ne pojdite skupaj z NO, marveč sami napravite svoj narodni odbor z mlado ekipo.'

Nato je skušal NO doseči pri gen. Rösenerju, da bi se ločitev izvršila mirnim potom in da ne bi nasprotoval NO, ki bi prevzel v roke oblast.

Škof dr. Rožman mi je rekel, naj ne grem z NO k Rösenerju. Pa so mi člani NO toliko časa prigovarjali, da sem šel z njimi k Rösenerju. Ta je postal ves divji, ko je dr. Zajc prebral zahteve NO. Mislim sem, da nas bo Rösener dal aretirati; pa sem se oglasil k besedi in izvajal: Nemški radio je snoči izjavil, da se bodo nemške čete umaknile na nemške meje. Vi hoste odšli, za nas pa nastane vprašanje, kaj naj storimo. Zato je razumljivo, da iščemo potov, kaj treba ukreniti... To je Rösenerja nekoliko umirilo, pa je vstal gen. Rupnik in nastopil proti NO z besedami: „Ich werde selbst mit meiner jungen Equipe meinen eigenen Nationalausschuss bilden...“ (Jaz bom sam ustanovil s svojo mlado ekipo svoj lasten narodni odbor...)

Tako je bilo vse zaman. Razšli smo se.

— — —

Tako je pripovedoval msgr. Matija Škerbec.

P. S. Msgr. Škerbec, ki je bil dolga leta najbolj viden javni katoliški delavec na Gorenjskem, se je dan pred prihodom Nemcev v Kranj umaknil v Ljubljano. Ko bi se ne bil, bi ga naslednji dan prišla gestapo, ki ga je željno iskala. (Še pred vojsko je dekan Škerbec opozoril politične oblasti na delovanje pete kolone med lastniki tovarn v Kranju in okolici. Po nerodnosti nekega tajnika in nekega ljudskega predstavnika je peta kolona zvedela za to poročilo.) Ves čas 2. svet. vojske je Škerbec požrtvovalno vodil škofijsko Karitativno pisarno. Ni posegal v organiziranje Vaških straž, ni bil pri Slovenski legiji; prav tako ni posegal v javno življenje ob ustanavljanju slov. domobranstva. Narodno-političnemu delu se je med vojsko popolnoma odtegnil. Kot nekdanji starin ni niti zahajal v Unionsko klet v B. Remčev krog, ki je bil tako gorek gen. Rupniku, pravzaprav njegovi okolici. Ob hitro se bližajočem koncu druge svetovne vojske pa se je msgr. Škerbec odzval prošnji članov NO in nudil pomoč s svetom in dejanjem. Poleg tega, kar je razvidno iz gornjega članka, je šel na prošnjo dr. Basaja 4. maja 1945 v Zagreb, da bi v imehu NO navezal stike z dr. Mačkom. (Njegova pot v Zagreb je popisana v 1. št. Novih časov, 1962, str. 12.) Mimogrede omenjam:

Kot mi je g. dekan ob neki priliki omenil, so ga Paveličevi oficirji precej začudeno gledali in poslušali, ker je, dasi duhovnik, v razgovoru z njimi pokazal solidno vojaško znanje. Starejši Vestnikovi bralci vedo, da je bil dekan Škerbec pred vstopom v bogoslovje enoletni prostovoljec; za mlajše pa bo bolj razumljivo, če rečem: opravil je izkušnjo za rezervnega oficirja v tedanji avstrijski vojski.

K imenovanemu popisu dodajam mal drobec: kot se spomnim iz tistih dni, je Škerbca spremljal na tisti poti Tone Berkopec, ki je kot Belokranjec precej poznal zagrebške razmere. Ta zastopnik Straže je bil pridán msgr. Škerbcu zato, ker je dr. Šmajd, pravzaprav vodstvo SLS sprejelo zahtevo stražarske skupine, ki jo je ta stavila kot pogoj za sodelovanje pri tretjemajskem slovenskem parlamentu (sprejela je šest mest), da bo k vsaki važnejši zadevi pritegnjen po en zastopnik te skupine.

SPOMIN MRTVIM

OPOMIN ŽIVIM

Prolog:

V petem desetletju dvajsetega stoletja se je slovenska zgodovina razcvela v svoj najbolj tragičen cvet. Vsa dolga pot, od ruskih step, preko Gosposvetskega polja, Doberdoba in Suhega bajerja, se je zgostila v epno samo krvavo doživetje, ki so ga objela leta devetnajsto enainštirideset do petinštirideset.

V dobrih štirih letih je na slovenskem nebu iz vojnega požara zažarela zvezda boljšega upanja, pa je na-to vse bolj krvavela, dokler ni nazadnje kot strašen, krvav pljunek, obvisela na svetlih barvah slovenske trobojnice ter zagorela narodu ne v upanje, temveč v novo, še težjo sužnost.

(recitatorji nastopijo)

V tistih štirih letih je slovenska usoda prešla tri mejnike,

leto 1941,

leto 1943,

leto 1945,

Ce je bilo leto 1941 nekaka apokaliptična napoved, potem predstavlja leto 1943 poslednji opomin in svarilo, leto 1945 pa strahotno izpolnitev...

Prvi recitator:

*Kri, po Kranji, Korotani prelita,
napolnila bi jezero.*

*Gnijo po poljih v boju pokončani
trum srčnih vojvode in njih vojščaki...*

Recitorka:

*Na tleh leže slovenstva stebri stari,
v domačih šegah vtrnjene postave,
v deželi parski tesel gospodari,
ječe pod težkim jarmom sini Slave,
le tujcem sreče svit se v Kranji žari,
ošabno nosijo pokonci glave!*

Prolog:

Le tujcem sreče svit se v Kranji žari!

Tuja je bila pest, ki nas je tlačila k tlom, tuja pa je bila tudi beseda, ki so nam jo kot blagovest ponujali naši lastni bratje! Slovenci pa smo hoteli biti in ostati — Slovenci. Če je bila v tistih dneh, ko se je lomil stari svet in stari čas, vsem narodom obljubovana svoboda in lepa bodočnost, čemu naj bi ne bili istih pravic deležni mi, Slovenci?

Tragedija slovenstva v letu 1943 pa ni v porazu na Grčaricah in Turjaku, tragedija slovenskega življenja je v dejstvu, da so ljudje, junaki, ki so se borili proti istemu sovražniku, morali umirati ločeno! Grčarice!

Prvi recitator:

Jata sokolov se je spustila v slovensko vas, očiščeno vsega, kar ni bilo domačega, da tam počaka na nove moči in nato razpne svoja krila in dvigne svoj prapor v boj proti vsem, ki jim ni bilo do resnične slovenske svobode.

Borba, ki so jo prisiljeni sprejeli, je zgovoren primer hrabrosti in odločnosti.

V zmedbi pa, ki jo povzroči nenaden napad in nato obstreljevanje z laškimi topovi, zagreše svojo poslednjo, najusodnejšo napako: verujejo v besedo rdečih...

Prost odhod!

Tja bomo našli pot!

Jata sokolov, razbita od tolpe rdečih hijen in laških topov...

(Topovi)

Prolog:

Grčaric ni več, Turjak še stoji!

Stoletni grad, zgrajen s slovenskimi žulji, postane žrtvenik Morane!

Ni danes umestno spraševanje, ali je bilo modro, da so se borci zatekli v grad ali ne. Spominjamo se konca, ne začetka.

Drugi recitator:

Devetkrat večja množ'ca jih obsuje

in zveste straže krog in krog postavi, odvzame up jim vse pomoči tuje,

visoke odre tamkaj si napravi,

zidovje podkopuje, vrata seka,

ne polasti se njih, ki so v trdnjavi...

Prolog:

Pa spet zagrmе topovi. Nosilci tisočletne kulture, ki so nam jo vsiljevali na vsa usta, se povežejo z modernimi barbari in slovenska telesa se rušijo... slovenska kri teče v potokih.

Facciamo un risotto!, se reže laški topničarji.

Facciamo un risotto!

Facciamo un risotto!

*Polizani Lahi, poklicne vlačuge in slovenski komunisti!
Kakšna družčina je slavila svojo zmago na Turjaku!*

Prvi recitator:

*Ko se neurnik po povodnji vlije,
iz hriba strmega v dolino plane,
z deročimi valovi ovije,
kar se mu zoperstavi, se ne vgane
in ne počije pred, da jez omaga,
ne jenja prej, dokler ni zadnja sraga
krvi prelita, dokler njih kdo sope,
ki jim bila je vera čez vse draga...*

Prolog:

*Še zadnja, zmedena povelja, poslednje
vzburkano posvetovanje in nato —
prisega:*

Če bo sovražnik — naš brat — tudi zdaj prekršil dano besedo in bi se komu od nas skrivil las, tedaj prisegamo pri Vsemogočnem Bogu, da se bomo tisti, ki bomo ostali živi, kot eden dvignili in nadaljevali borbo proti verolomnemu sovražniku in ne bomo nikdar več verjeli njegovim besedam.

Prisega, ki so jo tisti, ki so ostali živi, do kraja držali.

Tisti, ki so ostali živi...

Na prste jih lahko preštejemo...

Toda krvave burke še ni konec! Ujete, ponižane in razžaljene borce, je treba še osramotiti pred svetom!

Krivica si nadene masko pravice in pred svetom in za svet, sodi in obsodi slovenske nacionaliste.

Slovensko ljudstvo sodi slovenske ljudi!

Kdo pa je slovensko ljudstvo?

Komu gre pravica, da sodi o življenju in smrti slovenskih sinov?

Kje je merilo za to, kaj je izdajalstvo naroda in kaj je borba za njegovo resnično svobodo?

V Marksovem kapitalu?

Prvi recitator:

V Leninovi Iskri?

Ženska:

V Stalinovih blaznih prividih?

Drugi recitator:

V Titovih geslih?

Prolog:

V slovenskih srcih in samo slovenskih srcih je odgovor in merilo!

In vendar so umirali tisto jesen... V Mozlju in Travnici, v Rogu in Jelendolu... v podzemskih jamah in sredi stoletnih gozdov so legali k večnemu počitku, tam so pričakali tudi svojo poslednjo zarjo, ki je prezgoda prišla...

PESEM: PA TA JUTRANJA ZARJA...

Prolog:

Kadar se nam misli vračajo nazaj, v tiste strašne dni, v tisti strašni čas, v tiste žalostne kraje, zamislimo se...

Prvi recitator:

Mimo grobov greš, mati — postoj!

Mimo grobov greš, sestra — postoj!

Mimo grobov greš, žena — postoj!

Drugi recitator:

Tu spim tak tih — tvoj sin!

Tu spim tak tuj — tvoj brat!

Tu spim tak sam — tvoj mož!

Prvi recitator:

Mati, moj grob je lahak — ne žaluj!

sestra, moj sen je sladak — ne žaluj!

žena, moj sin je živ — ne žaluj!

(Pavza)

Ženska:

Moj mož! imela sem te tri dni,

tri kratke dni, tri svetle noči

in zdaj si mrtev že mesece tri.

Kot luč me je sapa ledena vtrnila,

moj mož! Ne bom ti otroka dojila!

Ne morem živeti! — Preveč sem te vžila,

premalo ljubila: tri svetle noči...

Dojim in sanjam o Tebi, moj mrtvi,

*moj sladki, moj močni, moj mož!
Vsa blodna po Tebi sem težkih želja,
klic mlade krvi po Tvoji vihra...
Privila sem luč opojni poltemi,
o, pridi, še enkrat me vzemi,
moj mrtvi, moj močni, moj mož...*

Prolog:

Čigava mati, čigava sestra, čigava žena, čigavo dekle?

Prvi recitator:

*Marjan Strniša — Pavle Vošnar
Mladen Milčunovič — Stanko Not
Anton Šinkar — France Malovrh*

Ženska:

*Jakob Mavec — Rudi Marinčič
Ivan Lisac — Ljubomir Konečnik
Marjan Končan — Drago Tomažič*

Drugi recitator:

*Vlado Kien — Jože Štepec
France Murn — Franc Mihelič
Jelo Capuder — Viktor Habič*

Prolog:

*Gabrijel Jesenovec — Marjan Jerman
Marjan Bačnik... in vse desetine junakov, katerih ime-
na ve samo Bog, vsi so imeli matere, sestre, žene, de-
kleta... in vsi molče...*

Prvi recitator:

*Nekje pokopališče je na hribu,
brez križev, rož, grobovi sami
in prek razpadlega zidu rumena trta,
ki išče luč z ugaslimi rokami...
Ležim v globini tiho, tiho,
v dolini mrzel je večer in pust.
Pri meni noč je in mi sveti.
Joj, lep je molk s prstjo zasutih ust!*

Prolog:

Grobovi govore... Grobovi govore? Grobovi tulijo!

Drugi recitator:

*Grobovi tulijo...
šume in tulijo razpokani
kot nenasita žrela, zevajoča
v polnočni mrak... Kaj hočete od nas.
Imeli smo ljudi — v poljani cvet,
imeli smo jih — vrhu gore hrast,*

*imeli smo jih — dali smo jih vam —
kaj hočete grobovi še od nas?
Grobovi tulijo...
vrtinci črni vstajajo iz njih
in kot vampirji se vijo po zraku
in žrtve iščejo z bodečimi očmi...*

Prolog:

Grobovi tulijo! Kaj hočete od nas?

PESEM: KDAJ JUNAK PAČ BODE VSTAL?

Prolog:

*Mi smo našli pot v svobodo!
Današnji dan ni spomin mrtvih, je opomin živim!
Mrtvi še žive, ali bi vsaj morali živeti v naših srcih!
Če pa so mrtvi tudi v naših srcih, potem smo mi slabši
kot ubijalci na Grčaricah in Turjaku!
Grobovi tulijo in sprašujejo: kdaj junak pač bode vstal
in bo strl sovraga?
Mi smo tak junak. Ti in jaz!
Kdaj vstanemo? Kdaj zapojemo preko slovenske zemlje
našo pesem?
Oče, mati...*

(KONEC)

DVE SIROTI

Pred seboj imam pismo, sliko in zgodbo, ki ni povest, ni plod domišljije, je le suhoparno dejstvo, ki nas drami iz uspavajočega „mirnega sožitja“, ki v golem zmaterializiranem egoizmu hoče zabrisati vse, kar izhaja iz preteklosti, in tako preiti mimo vseh tistih, ki jim sreča ni bila naklonjena, da bi ostali nepohabljeni, in takih sirot, katerih zgodbo s sliko priobčujemo.

Po tako zvani „osvoboditvi“, ko so komunisti doma pobili nad 12.000 domobrancev, so pustili živeti domobranskega invalida, ki je bil brez roke, noge in slep. Pustili so ga živega, ne iz usmiljenja, pač pa zato, ker so vedeli, da ga bodo tako počasi ubijali in da bo njegovo trpljenje še večje. V vsej tej mizeriji se je našlo idealno dekle in je tega siromaka poročilo iz golega usmiljenja...

Ko ga je Zveza slovenskih protikomunističnih borcev našla, mu je

poslala denarno pomoč. Ob prejemu denarja sta se zakonca zjokala. Skupno sta šla v eno izmed cerkva in ves denar dala za sv. maše za prijatelje v Ameriki.

Tako so tekla leta in mož je umrl. Ostala je žena z otroki brez pokojnine, brez podpore (družine protikomunističnih borcev ne spadajo med potrebne). V borbi za življenjsko existenco si je še nakopala jetiko in na nje posledicah umrla. (Na sliki je žena na mrtvaškem odru, ob njej siroti). Ostali sta dve deklici, siroti, porojeni iz ljubezni in usmiljenja — danes žrtvi komunistične socialne pravičnosti. Kaj bo z otroki? Sedaj so pri starih starših na Dolenjskem, ti pa so stari in ne bodo več dolgo. Kaj potem? Kdo bo skrbel za nju? Kdo se še danes zanima za dobrodelnost? Kako težko zberemo skupaj nekaj sto dolarjev na leto in še te je treba zbrati na prireditvi, katere pa ne obiščejo nekdani veliki „idealisti“.

Sedaj nastaja vprašanje: Kako naj Zveza pomaga tem sirotam? Ali naj jih prepusti usodi? Kje dobiti denar, ko se dohodki naše organizacije manjšajo? Da je za take slučaje (katerih ni veliko), nujno potrebno imeti poseben fond, iz katerega bi mogli skrbeti za sirote, dokler se ne bi mogle preživljati same. Pot do tega pa je še dolga, kajti starejša deklica hodi šele v tretji razred; obe se dobro učita. Ali bomo šli mimo njih, kakor gredo nekateri mimo naših prireditev, ne da bi se ozrli? Znan je slučaj otrok ujetega ranjenega domobranca in ustreljenega (gl. članek Borbe okoli Žužemberka—Sadinja vas v Vestniku) Janeza Gazvoda. Ko jim je kmalu po vojni umrla še mati, sta

otroka prišla v oskrbo človeku iz vrst „osvoboditeljev“, ki ju je izrabljaj kot sužnje, gonil na delo brez hrane. Spala sta v nezakurjeni izbi v najhujši zimi. Od doma se nista smela ganiti nikamor. In končno se je na pritožbe sosedov le zganila oblast, naredila preiskavo, ugotovili so, da sta imela otroka v želodcu samo malo kruha in ničesar drugega. Oskrbnik ni bil kaznovan, le obljubil je, da se bo poboljšal, stara pesem pa se je nadaljevala. Taka je komunistična socialna pravičnost. Tako je izkoriščanje človeka po človeku, kateremu napovedujejo boj. V praksi pa je drugače.

Tisti, ki se vozijo na obiske v domovino, vsega tega ne vidijo, ker nočejo videti. Zato pa propagirajo „mirno sožitje“, da je čas, da se izbriše preteklost, da pustimo pri miru strohnele kosti naših bratov, da na njih grobove še mi brcnemo kamen, ker je domovina lepa, ker so zgradili ceste, postavili nova poslopja, kjer je svoboda v polnem teku, da je mogoče s kolarjem preiti vso Slovenijo in te nihče ne vrže zaradi njega iz vlaka. Morda se ti lahko celo zgodi, da otrok pozdravi: „Hvaljen Jezus“, morda ga je tako naučila mati, morda — partijec. Kaj preteklost! Minila je in jo ne bo več. Mrtvi ne koristijo nikomur, z živimi je treba narediti kompromis in ta je mogoč samo, da se izbrišejo komunistični zločini med in po vojni. Kako lahko je menjati taktiko brez ideje, kako lahko zabrisati dolžnosti brez pravic, brez koristi za svoj osebni jaz, nasprotno: kako težko pa je delati za idejo in za one, ki niso nikoli nič in ne bodo pomenili v javnem življenju, pa so radi ideje izgubili vse, kar bi jim moglo dati življenje vredno človeka. Tako se zgodi, da taki gospodje, ki so pred 18 leti bežali iz domovine, pa naj so že nosili uniforme — brez ideje — protikomunističnih borcev ali pa samo po zaslugi in pod zaščito njih odnesli celo glavo v tujino —, hodijo na obiske v domovino, kjer jim (izvoljenim) UDBA dostavi na mejo celo limuzino, da se buržujsko peljejo v Ljubljano, kjer ga na UDBA-i (nekdanja zloglasna VDV — vojska državne varnosti, pozneje OZNA) pogostijo in pripravijo za razdiralno delo med ideološko emigracijo. In kdo je prva žrtev tega „mirnega sožitja“? To so naše sirote in invalidi, ki nas potrebujejo z vsakim dnem bolj. Ali jih bomo pustili usodi zato, ker smo sami siti, ker se vozimo v avtomobilih, ker gradimo razkošna poslopja, ker delamo gradove v oblake in nočemo videti stvarnosti okoli sebe, ker ta zahteva dolžnosti brez pravic?

Ali ne bi bilo lepo, ko bi tisti, ki z obiski domovine indirektno podpirajo komunistično zavoženo gospodarstvo, vsaj delno direktno podpirali njihove žrtve? In če že to ne, naj ne bi bili tako duševno ozki, da bi se izogibali naših prireditev, al pa celo gonili propagando proti obisku istih.

In samo tisto bo nekoč veljalo, kar je rekel Kristus ob priliki: „Kar ste storili enemu izmed mojih najmlajših, ste meni storili...“

Tiskovni referent ZSPB

Letošnje junijske proslave

CLEVELAND

Letos poteka 20 let od bojev pri Turjaku, Grčaricah in procesa v Kočevju, 20 let od množičnih pobijanj in moritve slovenskih protikomunističnih borcev, ki so se predali vérujoč v besedo rdečih bratov. V soboto, 1. junija, je Zveza slovenskih protikomunističnih borcev pripravila proslavo teh žrtev v farni dvorani pri Sv. Vidu.

Spored je odprl pevski zbor Kototan pod vodstvom Lada Lempla s Premrlovo „Ki si Lazarja iz groba obudil“. Polno dvorano nekdanjih protikomunističnih borcev, njihovih sorodnikov in prijateljev je pozdravil predsednik clevelandskega društva slov. protikomunističnih borcev g. Milan Zajc, nato pa je spregovoril pisatelj g. Karel Mauser:

Dragi prijatelji mrtvih!

Skušajmo za nekaj trenutkov odmisлити čas in prostor in se postavimo iz tega junijskega večera v jesenski večer, v septemberski večer pred dvajsetimi leti. Začarajmo stene te dvorane, ki nas je sprejela za tiho slavlje in mislimo si, da so to stene turjaškega gradu. Tudi takrat je bila sobota, zadnja sobota pred koncem, zakaj nedelja je zaključila turjaško tragedijo in za kolonami vaških stražarjev, ki so odhajali s turjaškega gradu, je ostalo v lipovem listju pri kašči dvaintrideset umorjenih ranjencev.

Kako težko se danes, po dvajse-

tih letih, vračamo na izhodišče, kjer smo nekoč bili, kako težko si obudimo v spomin ljudi in kraje — vse v nas zahaja v hoteno pozabljenje. Ne moremo več podoživeti vsega tistega, kar smo doživeli, vse nam zahaja v senco. Morda bi bila še ena pot. Da bi vsak izmed nas vsaj v duhu odšel v svojo vas in pričel obiskovati hišo za hišo in v vsaki postavil vprašanje, kot smo si ga stavili še v prvih letih po vetrinjski tragediji: Ali je Tone doma, ali je Jože doma, ali je France doma, ali je Andrej doma? Tedaj bi se morda zavedli, zavedli ob odgovoru, ki bi ga dobili. Ga ni, saj več takrat...

Tedaj bi morda spet doumeli, koliko jih ni, morda bi nas zanesle noge na pokopališča, kjer so nekoč ležali in imeli še svoj grob. Danes tudi grobov ni, zravnani so s travo, steza in pokopališka cestica gre preko njih.

Nekoč je bilo vse tako lahko umeti, vsak dan sproti je bilo čakanje nekaj hudega. Vsa leta od prve žrtve, ki je padla na cesti, smo živeli v strahu zase in za svoje prijatelje. Leto 1943 je prineslo strašni mejnik v Turjaku in v Grčaricah, za njima se je spet dvignilo upanje, dokler se ni sesulo v črepinje. Pot čez Ljubelj, vetrinjsko polje, transporti nazaj in tisoči grobov.

Tako je otrpnila naša zgodovina. Naša tragika je v tem, da samo v njej iščemo krivdo in da se ne obračamo vase. Termopilski junaki so

še danes v zgodovini, čeprav so padli do zadnjega v borbi za termopilsko sotesko. Misel teh borcev, ki so vedeli, zakaj umirajo, je pronicnila v stare Grke in rodovi so jo nosili naprej kakor plamenico. Naši borci so padli skoraj do zadnjega, toda že po dvajsetih letih so med nami ljudje, ki o preteklosti nočejo več slišati, ki si žele pozabljenja in so pripravljeni zabavljati celo čez tisto, kar so pred dvajsetimi leti sami zagovarjali.

Med nami se je začela duhovna kramarija, branjarjenje z duhovnimi vrednotami. Več in več je tega med nami, vedno več je zaletlega obračanja k zunanostim, ki naj pokrijejo našo duhovno praznino. Jasno, da se po tej poti idealizem ne more ohraniti, da mora opešati in nič čudnega ni, če uradni predstavniki jugoslovanskega režima mečejo svoje mreže tudi že v naše vode.

Še jih vidim, kako so odhajali iz turjaškega gradu. Bila je nedelja, ena popoldne. Ranjenci so ostali, bilo je strašno slovo. Stali smo pod gorečim gradom, poslušali divje vpitje zmagovalcev in nato odhajali proti Velikim Laščam. V ponedeljek ponoči so brez sodbe postrelili še štirinšestdeset ljudi in še tisto noč so nas ostale prepeljali v Kočevje, kjer smo se v ječah kočevskega gradu sešli z branilci Grčaric.

Kočevski proces in streljanje: France Malovrh, Tonče Šinkar in stotine drugih. Nihče ne ve za njih grobe. Videl sem jih v tistih dneh, govoril sem z njimi in če danes pomislim, kako malo smo še ohranili od dediščine, za katero so ti ljudje umrli, me je sram za nas vse. Veliki načrti se kujejo, veliko se go-

vori, mnogo se modruje, toda kako malo se dejansko vse to stika s tem za kar smo nekoč z mrtvimi skupaj stali. Kako smešni postajamo v svojem hlastanju, v svojih osebnih ambicijah, ko je eden pametnejši od drugega, ko ne priznamo nobene avtoritete več, ki bi nas vezala v resnično, trdno skupnost. Na stotine je komandirjev, skoraj nič pa ni ostalo skritih in vztrajnih delavcev, ki bi opravljali dobro delo, ki bi poglobljali strugo, po kateri teče emigrantsko življenje. Zato se razliva mo navzkriž in počez in postajamo plitvi, iz leta v leto plitvejši. Zunanji zamahi nas ne bodo rešili, če ni notranje trdnosti, če ni načelne strnjivosti, če ni odkritega in naravnostnega govorjenja. Dokler bo med nami živela beseda okoliprinašanje, dotlej valimo samo skalo v hrib.

Vsi smo iz preteklosti, vsi imamo njen pečat in vendar se obnašamo, kakor da smo bili rojeni pred desetimi leti. Z naših ljudi zginja ponos, ki bi ga moral imeti vsak, ki se je nekoč upiral rdeči svobodi, ponos, ki so ga imeli tisti, ki so raje umrli, kakor da bi se krivili pred oblastniki z rdečo zvezdo. Mnogi so postali šleve, plašni tekači od ene strani na drugo. Begajo sem in tja, škoda se jim zdi že dolarja, ki naj bi ga dali ženam in sorodnikom mrtvih in z zabavami moramo skrbeti, da se zbere tristo dolarjev za invalide, ki jih imamo raztresene po svetu. Kje je naš ponos, kje je naša volja, kje je sploh vsa naša preteklost? Če bi mogel, bi šel domov, poiskal bi vse grobe, zbral vse kosti in jih pripeljal sem, jih usul v sredo te naše čudovite emigracije in videl bi, da bi kup teh kosti bil višji kakor vse, kar smo zgradili. Mor-

da bi ob tem strašnem kupu vendarle šli vase. Morda niti ne več, nekateri gotovo ne več.

Turjak, Grčarice, vetrinjsko polje — tri velike, strašne rane, čez katere smo pritisnili obliž svoje duhovne revščine.

Slovenski časopisi v domovini so že zdaj naznanili veliko proslavo dvajsetletnice zmage na Turjaku. Mi smo se zbrali k tihi proslavi nocoj. Hočemo združiti spomin na mrtve borce s Turjaka in iz Grčaric s spominom na tiste, ki so bili vrnjeni iz Vetrinja in čakajo vstajenja po kraških jamah in po nekdanjih tankovskih jarkih v Teharjih. Odšli so od nas v upanju, da odhajajo nekam, kjer bo mogoče pričeti novo bodočnost. Našli so jo v večnosti, katero naši rdeči bratje prepuščajo vrabcem in vendar tudi oni odhajajo vanjo k zadnjemu srečanju s tistimi, ki so jih ubili. Nam ostaja velika naloga, ki si jo nocoj spet priključimo v spomin: vsi, prav vsi, ki smo preživeli strahoto revolucije in še stojimo za načela resnične svobode, smo dolžni, da branimo čast in spomin teh, ki svobode niso dočakali. Darovali so zanjo več kakor mi, mnogo več in po dvajsetih letih ne bi smelo biti več med nami niti enega, ki bi pokopal preteklost kakor mrtvega ptiča. Kdor se danes ne upa več javno postaviti zanje, s katerimi je delil preteklost, ta je mrtev tudi za naše mrtve.

Bodimo eno, ljudje božji, kakor so eno naši dragi v množičnih grobovih. To bo najlepše, kar jim moremo dati za spominski dan. Trdna skupnost z močnim in živim prepričanjem je naša najboljša obramba in ob njej se bo naglo zlomilo slad-

ko in hinavsko delo predstavnikov komunističnega režima, ki skušajo omajati naše vrste.

Stojmo z mrtvimi skupno — stojmo trdno!

*

Sledila je recitacija „Spomin mrtvim, opomin živim“. pripravlil jo je g. Pavle Borštnik, izvajali pa so jo Mate Resman, Miro Odar, Milena Dolene in Jože Likozar. Podana je bila z velikim občutjem. Spremljalo jo je petje, jok in grmenje topov. Za zaključek je vsa dvorana zapela „Oče, mati, bratje in sestre...“

S spominsko proslavo je bila združena razstava slovenskega protikomunističnega tiska.

Naslednji dan, v nedeljo, je bilo romanje na Providence Heights k Lurški Mariji, kjer je bila sv. maša za pokojne žrtve komunizma na Slovenskem, nato pa so v imenu zveze slov. protikomunističnih borcev položili v spomin padlim venec pred Marijo predsednik France Grum, Jakuš Jože in žnidaršič Jože. Msgr. Matija Škerbec je imel med sv. mašo lep spominski govor. Ljudsko petje je vodil Janez Rigler, pevski zbor Slavček pa je zapel pod vodstvom svojega pevovodje M. Severnika občutno „Vigred se povrne“. popoldne ob dveh so bile pred Lurško Marijo še litanije, ki jih je opravil č. g. Jošt Martelanc. Udeležba na romanju je bila izredno lepa. Pokazala je, da spomin na padle in ljubezen do njih še nista zamrli.

BUENOS AIRES

V Buenos Airesu je bila spominska proslava 2. junija v dvorani Slovenske hiše. Oder je bil za spomin-

sko slavnost lepo okrašen po zamisli Toneta Oblaka. V ospredju je bil visok z bršljanom porasel steber, iz katerega je gorel med vso proslavo plamen v počastitev slovenskih žrtev. V ozadju so bili obrisi Kalvarije s tremi križi, na levi strani pa z bršljanom okrašen in na steno pripet domobranski znak.

Občinstvo je dvorano povsem napolnilo. Bilo ga je toliko, da je ostalo še v pokritem prostoru pred dvorano. Na proslavi smo videli članke Narodnega odbora za Slovenijo, predstavnike slovenskih demokratičnih političnih strank, predstavnike organizacij slovenskih demokratičnih izseljencev, zastopnike izseljenškega tiska, bivše protikomunistične borce s svojimi častniki in številne rojake z vseh slovenskih naselij Veličega Buenos Airesa. Vsa izseljena Slovenija je izkazala dolžno čast slovenskim žrtvam in junakom. Odrasli, mladina, otroci.

Prireditve je bila po zamisli režiserja Janeza Špeha, kulturnega referenta društva Zedinjena Slovenija, ki je spominsko proslavo tudi organiziralo. Zato je spominsko proslavo tudi začel predsednik Zedinjene Slovenije Prof. Lojze Horvat.

V pozdravnem govoru se je najprej rojakom zahvalil za udeležbo, nato pa je vse naprosil, naj bi s te spominske proslave odšli še bolj utrjeni v idealih, za katere so darovale svoja življenja vse slovenske žrtve. Spomin nanje mora ostati vedno živ in prehajati iz roda v rod, z njim pa tudi delo in boj za lepšo bodočnost slovenskega naroda v svobodi in demokraciji.

Spominski govor na letošnji proslavi je imel član odbora društva Zedinjena Slovenija Božo Fink

„Na vekomaj jim bodo grobovi
trdno stali...“

To je bilo geslo dramskega spominskega prizora, za katerega je zbral in uredil besedilo pesnik Črtomir. V njem je bilo prikazano gorje, ki se je zgrinjalo nad slovensko domovino od leta 1941 pa vse do pokolja slovenske narodne vojske leta 1945. Kot recitatorji so nastopale že znane moči z naših odrov Miha Gaser, gđ. Fani Grum, Maks Nose, Janez Perharič, Lojze Rezeli in recitatorski zbor srednješolk ter fantovskih in dekliških organizacij. Podajanje prizora je pojasnjeval pevskega zbor Gallus s pesmimi „Ko zapele so mi ptičke“, „Lipa zelenela je“, „Naprej zastava Slave“, „Legionarji“ in „Jaz sem življenje in vstajenje“.

Spominski dramski prizor je bil res doživeto in občutno podan, k čemur je pripomogla režiserska spretnost g. Špeha ter je na vse napravil najgloblji vtis.

Sv. maša za slovenske žrtve

Imel jo je direktor g. Anton Orehar, med njo so peli člani pevskega zbora Gallus.

V cerkvenem govoru je g. direktor poudarjal potrebo ideologije. Med drugim je izvajal: Vsakoletni spominski dan naših žrtev, ki je njihov in naš praznik, nam vedno bolj nalaga dolžnost, da si utrdimo in določimo ideologijo tega, kar obhajamo.

Zatrđiti moramo tri resnice, ki naj bodo naš program vsega, kar hočemo ustvariti in ohraniti.

1. Vodstvo duha. Z naravnimi modroslovnimi resnicami o duhovnem človeku in nad njim bivajočemu Bogu. Potrebno je poudariti to, kar

smo zaživel v čas, ki ga obvladuje materializem z zatrjevanjem snovnih dobrin, njih pridobivanja, množenja in prekomernega uživanja, ki zamori v človeku vse, kar je najbolj njegovega in zanj najvišjega: njegovo duhovno bitnost in plemenitost. Nadaljevati moramo z vero v osebnega Boga v svetu, zatrditi vero v razodetje, ki nam pokaže Boga v nebesih in naše mesto ob njem. Spomniti se, da brez sodelovanja z milostjo po molitvi, maši in zakramentih ter pokoro z dobrimi deli svoje življenske naloge ne bomo zmogli ter izgubili tudi zadnji cilj življenja, ki je hkrati naša osebna večna sreča.

2. Rast iz tradicije — izročila. Ne smemo se obnašati kot otroci, da bi ob nastopu novih stvari zavrgli to, kar smo dobrega imeli. Velja to za naše versko prepričanje in za naše prepričanje. Ne smemo opustiti izvrševanja svojih verskih dolžnosti, ki nam prepričanje ohranjajo in poživljajo, kakor tudi ne narodnega jezika in narodovih navad, ki nam pomagajo ohranjati slovenskega duha. Velja to za odrasle, velja dvakrat za otroke. Samo po rasti iz zdravih izročil preteklosti, si

bomo mogli zgraditi in ohraniti še naprej svoje versko prepričanje in zavestno narodno življenje.

3. Akcija — delovanje. Ker smo prišli iz boja in trpljenja trudni, je nevarno, da obstanemo, z delom prenehamo. Samo z našim delom bodo otroci, mladi na sploh, ostali in živeli kot kristjani in Slovenci. Poskrbeti moramo torej z akcijo zase in za pripravo teh, ki pridejo za nami. Z njimi moliti, z njimi slovensko govoriti in misliti, potem moremo o obstoju slovenskega naroda in njegovega krščanstva v tujini upati.

Svoj govor je zaključil z besedami:

„Ko danes za žrtve molimo, da se jih Bog usmili, naj bodo mrtvi v grobeh, ali živi v domovini in v svetu, prosimo tudi zase, da utrdimo zdravo ideologijo našega boja in življenja: Duha, izročilo in akcijo.“

Po sv. maši je g. Orehar ob asistenci gg. župnika Gregorija Malija in dr. Alojzija Starca ter bogoslovcev za slovenske žrtve izmolil še molitve Reši me.

S tem je bila skrbno in pietetno pripravljena spominska proslava slovenskih žrtev v Buenos Airesu zaključena.

VAŽNO ZA NAROČNIKE, ki prejemajo po pošti! — Uprava

Vestnika nima iztirjevalcev, zato prosimo, da nakažete naročnino za leto 1963 v znesku 220 pesov na ime Juan Kralj, Ramón

Falcón 4158, Suc. 7 Buenos Aires.

ŽALNE SPOMINSKE PROSLAVE ZA ŽRTVE TURJAKA IN GRČARIC

BUENOS AIRES

Slovenska demokratska izseljenska skupnost na področju Vel. Buenos Airesa jo je priredila v nedeljo dne 15. septembra. Prav ob dvajsetletnici, ko so se doma v tistem usodnem septembru vrstili dogodki, ki bodo za vse čase zapisani v zgodovini slovenskega naroda. Je bilo to tedaj, ko se je komunistični bes razdivjal po Sloveniji ter v brezmejni nasladi pobijal svoje ideološke nasprotnike, samo da bi mogel na slovenskih tleh uveljaviti svojo brezbožno in zločinsko ideologijo.

Svobodni slovenski izseljenci v Argentini so se žrtev Turjaka, Grčaric, domobrancev, ki so po slovenskih tleh branili slovenska izročila ter za Jelendola in vseh drugih neustrašenih vaških stražarjev, legionarjev in lepšo bodočnost svojega naroda dajali tudi svoja življenja, spomnili z dopoldansko nedeljsko prireditvijo, ki jo je pripravil posebni pripravljalni odbor: Stane Bitenc, kurat g. Jože Guštin, Miloš Prelog in Rudolf Smersu.

POLAGANJE VENCA NA GROB OSVOBODITELJA

Dopoldanska prireditev je obstajala v polaganju venca na grob Osvoboditelja Argentine generala San Martína v buenosaireški katedrali na Majskem trgu. Napovedana je bila za pol enajsto uro, ko se je uredil sprevod. Šel je izpod stebrišča katedrale v svetišče do Osvoboditeljevega groba. Na čelu spreveda je bila skupina slovenskih skavtov v uniformi, za njimi je nosil starešina Društva slovenskih protikomunističnih borcev Ivan Korošec lep venec z napisom: „Al General San Martín, gran Luchador por la Libertad, se inclinan los Anticomunistas Eslovenos en Argentina, recordando los hermanos traicionados por los comunistas hace 20 años en Grčarice, Turjak y Kočevje“ (Generalu San Martínu, velikemu borcu za svobodo, se klanjajo slovenski protikomunisti v Argentini, ob spominu na svoje izdane in od komunistov pomorjene brate pred dvajsetimi leti v Grčaricah, Turjaku in Kočevju).

Starešino Ivana Korošca sta na vsaki strani spremljala Emil Cof in Stane Bitenc ter dva slovenska fanta v narodnih nošah. Za temi pa so stopali člani Narodnega odbora v Argentini, predstavniki društva Zedinjena

Slovenija, Slovenske ljudske stranke, Slovenske demokratske stranke, Slovenske kulturne akcije, Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva, Društva slovenskih protikomunističnih borcev, Slovenskega pevskega zbora Gallus, zastopniki Slovenske hiše v Buenos Airesu ter slovenskih domov v Berazateguiju, Carapachayu, Slovenski vasi v Lanusu, v San Justu, Ramos Mejii, San Martinu in Slovenske pristave v Moronu, Družabne pravde, Slovenskega katoliškega akademskega društva, Slovenske fantovske zveze — centrale ter odsekov iz Ramos Mejía in San Justa, Slovenske dekliske organizacije — centrale v Buenos Airesu ter odseka v Mendoza, Slovenske skavtske zveze, Slovenskega planinskega društva, Zveze slovenskih srednješolcev, Svobodne Slovenije in Slovenske besede.

Na grob Osvoboditelja Generala San Martina so položili venec Ivan Korošec, Stane Bitenc in Emil Cof. Svečanost je snemala tudi ena od buenosaireskih televizijskih postaj — TELEONCE — ter jo oddajala še isti večer ob deseti uri.

SPOMINSKA AKADEMIJA

Popoldanska spominska žalna prireditev za žrtve Turjaka in Grčarice je bila v dvorani Slovenske hiše. Oder je bil za to slovesnost lepo pripravil Tone Oblak iz San Justa. Scenerije k posameznim točkam so bile: Turjaški grad, napis z zlatimi črkami: Grčarice — Turjak in velik razsvetljen križ s palmovo vejo.

Začela se je kmalu po peti uri. Čeprav je bila od tretje do pete ure železničarska stavka, je kljub temu na spominsko prireditev prišlo toliko Slovencev, da so dvorano res napolnili do vseh razpoložljivih prostorov.

Pred odrom je bil postavljen prapor Društva slovenskih protikomunističnih borcev, prvo vrsto v dvorani so zasedli preživeli borci s Turjaka, Osolnika, Kureščka, Zapotoka in Grčarice, druga vrsta pa je bila določena za predstavnike NO za Slovenijo, slovenskih demokratskih političnih strank ter vseh organizacij, društev in ustanov slovenske politične emigracije in njenega tiska.

Pred zastor je stopil Rudi Bras ter je s tekstom, ki ga je pripravil pesnik dr. Branko Rozman, spregovoril uvodne besede v spomin padlim slovenskim junakom. Nató je prav tako z Rozmanovim besedilom povezoval v celoto posamezne točke žalne prireditve, ki jo je začel Gallusov mladinski pevski zbor. Pod vodstvom dr. J. Savellija je zapel pesmi: Adamičevo „Zabučale gore“ ter „Gor čez izaro“ in Oskarja Deva „Kje so tiste stezice“. Mladi pevcí so z navedenimi pesmimi v dvorani samo še poglobili svečano in pietetno vzdušje.

Maks Nose, znani igralec in recitator na slovenskih prireditvah v Buenos Airesu, je občuteno podal recitacijo Marijana Jakopiča „Turjaškim junakom“, za njim je pa imel spominski govor starešina Društva slovenskih protikomunističnih borcev pisatelj Ivan Korošec, prav tako borec proti komunističnemu nasilju v Sloveniji pred dvajsetimi leti.

Imel je lep, pesniško zasnovan in navdahnjen govor. Z živo besedo je

pred rojake postavil sliko tistih groznih septemberskih dni pred dvajsetimi leti na Slovenskem, ko se je laški okupator pridružil partizanom, da so se lahko še bolj razdivjali nad slovenskim narodom ter med njim sejali smrt in še večali razdejanje. V tako okolje je postavil Turjak in njegove borce. „Potem je udarilo,“ je nadaljeval dobesedno govornik, „zahrbtno in izdajalsko, kakor Kajn; ne za svobodo naroda, ne v smrt fašizmu, temveč v narod sam, v novo sovraštvo in morije. Kljub premirju, kljub ponujeni roki sprave, je komunist udaril znova z njemu lastno taktiko brezčastja, zvičaj in hinavstva, ponujajoč amnestijo v imenu krvave zvezde. Če bi se stokrat ponovil Turjak in Grčarice, pa bi bil stokrat isti odgovor, kakor je bil pred dvajsetimi leti: če je tako, se bomo borili; zločinci nam ne bodo delili amnestije. Grčarice, Turjak, Veliki Osolnik, so hoteli živeti, da bi živel narod!“

V nadaljnjih izvajanjih je nizal dogodke, ki so se zgrinjali nad junaško turjaško posadko. Povedal, da so italijanski topničarji samo 15. septembra 1943 od četrte do šeste ure popoldne v grajsko obzidje izstrelili iz bližine 396 granat, toda slovenski junaki so vztrajali in neustrašeno odgovarjali na napade partizanov in laških vojakov. Končno so se morali predati, ko je bil grad v plamenih, ko je v njem prišlo do eksplozije streliva in so se vsled izdajstva v njem pojavili že tudi partizani. Omenjal je zatem križev pot tistih, ki so prišli živi v roke partizanom. Zvezali so jih z žico, pretepali, sramotili, blatili in mučili ter gonili skozi Velike Lašče, Ribnico v kočevske zapore, kjer so mesec dni zatem uprizorili znano sodno farso proti 21 slovenskim junakom. 16 od njih so jih obsodili na smrt, še prej so jih pa brez vsake sodbe poklali nad 600. Zlasti vse ranjence in poveljnike.

V zaključnih izvajanjih je ob spominu na slovenske padle junake omenil tiste, ki „iščejo krivce“ za tiste dogodke in „hočejo klicati na zaženo klop vse, razen komunistov“. Na vse te je ponovil opozorilo na smrt obsojenega kurata Malovrha Mavcu: „Povej jim v Ljubljani, da je samo v slogi moč. Vsi medsebojni spori naj prenehajo, sicer bodo terjali nove žrtve.“

Ivan Korošec je na gornje Malovrhovo svarilo in opozorilo izpred dvajsetih let navezal svoj poziv kot starešina Društva slovenskih protikomunističnih borcev: „Povej jim v Buenos Airesu, v Clevelandu in Torontu, v Avstraliji in kjerkoli žive naše skupine, povej jim, da samo v slogi je moč, vsi medsebojni prepiri naj prenehajo — zavoljo naših žrtev, zaradi domovine drage. To nam govore danes junaki Turjaka, Grčarice in Osolnika. Trikrat nam iz neznanih grobov kličejo v opomin in svarilo: Glejte nas, v dolgi koloni na dolgi vrvi privezane slovenske svobodnjake. Stopite z nami, bratje, v ta križev pot, vsaj tja do sramotne kočevske sodne dvorane, zavite v kri, laž in sovraštvo. Ustavite se v ječah, v tistih celicah groze, kjer smo molili in peli z zavestjo, da nas bodo uničili in pobili zato, ker ljubimo narod. In na razpraskanem ometu teh celic je ostalo naše s krvjo zapisano svarilo: Bratje, bodite edini! To je močnejše orožje od topov in laži. V tej veliki borbi naj ostane ob stani vse, kar je manjše od silne ideje, ki nas druži. Prijatelj-soborec-rojak! Zate in zame je pisal pred 20

leti to naročilo najin na smrt obsojeni brat. Za vas in vse nas so umirali naši junaki!“

Za nedeljsko žalno prireditev je prof. Geržinič na besedilo pesmi pesnika Franceta Balantiča „Iz ilovice...“ napisal skladbo. Slovenskim junakom v spomin jo je na nedeljski žalni prireditvi zapel Vinko Klemenčič ob spremljavi gdč. Metke Smersujeve za klavirjem.

Predzadnja točka spominske prireditve je bila simbolična vaja Molitev na besedilo Dimitrija Jeruca. Sestavila jo je ga. Ema Kessler-Blejčeva, izvajale so jo članice Slovenskega dekliskega krožka iz Slomškovega doma v Ramos Mejía, besedilo je pa recitiral Franc Holosan. Točka je bila izredno učinkovita.

Zadnjo spominsko besedo so žrtvam Turjaka, Grčaric in sploh vsem žrtvam komunizma na slovenskih tleh izrekli slovenski fantje in možje. V počastitev njihovega spomina so jim zapeli pesem, ki je bila tudi njim najdražja in jih je spremljala tudi v boj in smrt.

Na odru so se razvrstili v polkrogu pevci — Silvo Lipušček, Jože Markež, Bogdan Kosančič, Ivan Rode, Tone Andrejak, Rudi Bras, Lovro Tomažević, Stane Bitenc in Tine Javoršek ter so pod vodstvom Rudija Brasa odpeli pesmi Cirila Preglja „Kje je moj mili dom“, Petra Jereba „Pisemce“ in narodno žalostinko, „Gozdič je že zelen“.

Za zaključek so pa vsi rojaki mogočno zapeli pesem slovenskih protikomunističnih borcev — legionarjev, „Oče, mati...“

SV. MAŠA ZA SLOVENSKE ŽRTVE

Po žalni prireditvi za žrtve Turjaka in Grčaric je bila zanje v dvorani Slovenske hiše še sv. maša, ki jo je imel direktor g. Anton Orchar, med njo pa sta mu ministrirala g. župnik Tone škulj in Slavko Urbančič, oba borca na turjaškem gradu.

Pred sv. daritvijo je imel globoko zasnovan cerkveni govor dušni pastir slovenskih protikomunističnih borcev g. Jože Guštin. V njem je poudarjal veličino žrtev, ki so jih slovenski protikomunistični borci doprinesli za slovensko narodno in versko stvar. Poudarjal je, da ni prav nobenega dvoma, da je bilo prav in to čisto prav, da so se uprli brezbožnemu komunizmu na slovenskih tleh. Če kdo v tem boju najde kake napake, so bile te napake le taktične, nikdar pa ne v osnovi. Če te napake spoznamo, naj nam bodo v svarilo in pouk, da jih ne bomo ponavljali. Slovenske žrtve naj nam bodo grob Nezanega slovenskega junaka, ki bodi vsem svet, ki naj nas vse druži in povezuje. Glede nujnosti nadaljevanja nastopanja in boja proti komunizmu in njegovi ideologiji je pa navajal izjave papeža Pija XII. in zadnji poziv sedanjega papeža Pavla VI., ki poudarja, da sta nauk katoliške Cerkve in komunistična ideologija nespravljiva in nezdružljiva.

Med sv. mašo je pel mogočen moški zbor, ki so ga sestavljali pevci iz vseh slovenskih pevskih zborov na področju Vel. Buenos Airesa, pod vod-

stvom Štefana Drenška, za harmonijem pa ga je spremljal Gabrijel Čamernik.

Po sv. daritvi je g. direktor Orehar ob asistenci gg. župnikov G. Malija in T. Škulja izmolil še molitve Reši me, da bi Bog podelil mir dušam padlih slovenskih žrtev.

Tako so se slovenski demokratski izseljenci na področju Vel. Buenos Airesa spominjali žrtev Turjaka in Grčaric, z njimi pa tudi vseh ostalih slovenskih žrtev v boju s komunizmom na slovenskih tleh.

TORONTO

Slovinci v Kanadi so se 1. septembra zbrali v velikem številu na slovenskem letovišču pri Torontu, da skupno počaste spomin junakov, ki so pred 20 leti padli kot žrtve nasilnega komunizma v obrambi slovenskih narodnih in verskih tradicij na Turjaku in Grčaricah. Na spominsko proslavo je poleg odraslih prišlo tudi veliko slovenske mladine.

Za padle graditelje lepše slovenske bodočnosti v svobodi in demokraciji je bila dopoldne sv. maša, popoldne pa spominska prireditev. Ob dveh jo je začel predsednik ZDSPB Stane Pleško. Pozdravil je predstavnike raznih organizacij in ustanov slovenske ideološke emigracije in zbrane rojake, nato pa prebral naslednje pozdravno pismo predsednika Narodnega odbora za Slovenijo **dr. Mihe Kreka**.

„Iskreno bi bil rad osebno z vami na Taboru. Hvaležen sem za posebno povabilo, ki sem ga dobil od g. predsednika F. Gruma in tajnika S. Pleška.

Ker pa se nisem mogel več razrešiti obveznosti, ki me zadržujejo, praznujem z vami v odsotnosti spomin na tiste, ki so bili na barikadah za našo svobodo proti komunističnemu nasilju in posebej na tiste, ki so v teh bojih žrtvovali svoja življenja.

Spomin na veličastno grozen razvoj revolucije v okupaciji, ko so trije totalitarizmi: fašizem, nacizem in komunizem, drug za drugim in drug z drugim uničevali Slovenijo, nam je vsak čas najmočnejši opomin, da smo dolžni posvečati svoje moči in sposobnosti za ideale, ki so zanje tisoči naših bratov in sestra postali narodni mučenci.

Naj nas ta spomin budi, kadar bi dremali, krepki, če bi omahovali, dviga, če bi nam upadala vera v zmago.

Oni so umrli, da bi bili vsi Slovenci svobodni, mi, ki živimo, pa smo z njimi bili tedaj enega srca in enega duha, posvetimo življenje za uresničitev svobode in sreče v Sloveniji.

Borba orožja ponehuje, borba duha, načel in sistemov je vsak dan močnejša. Komunistična diktatura ostaja nasilje, pa naj že vsak dan ropa, požiga in ubija ali pa drži narode v ječi za zidom političnih sten. Proti Hruščevovi grožnji: 'Mi vas bomo pokopali', demokratični svet vedno krepkeje odgovarja: 'Mi vstajamo!'

Mi vstajamo povsod, tudi v Rusiji, Ukrajini, Poljski in Jugoslaviji.

Mi vstajamo in nikogar ni treba biti strah, ker nosimo evangelij odpuščanja, pravice in ljubezni.

Mi vstajamo in s križem osvobojenja gremo proti srpu in kladivu suženjstva. Vsa delavnost demokratičnega slovenstva ima pred sabo cilj svobodne Slovenije.

Borci, bodite plamenice naše. Tesno v prostovoljno skupnost vraščeni nam svetite, dokler ne vstane zarja svobode nad Triglavom.

V trpljenju prečiščene naj vihrajo med nami narodne barve: bela — viteška plemenitost in rdeča — ljubezen, ki vse zajame, vse prenese in vselej znaguje v nas in med nami.

Veselo praznujte svoj Tabor.

Od tabora do tabora pa okrasimo vsak svoj dan z dobrimi deli za sirote, vdove, invalide, ki so v tem boju padli v večje trpljenje in z našimi prispevki, kamni v zgradbo svobode, da bomo takrat, ko bo borec zasadil slovensko zastavo med cvetje nad grobom mučencev, pa naj že bomo tu ali v večnosti, mogli reči, da smo se pošteno trudili, da bi storili, kar so od nas pričakovali in terjali: mati, domovina, Bog.“

Zbrani rojaki so dr. Krekovo pozdravno pismo, polno lepih in globokih misli, sprejeli z navdušenim odobravanjem in ploskanjem.

Po branju še ostalih pozdravnih pisem so se po slovenskem letovišču razlili akordi kanadske, zatem pa slovenske narodne himne, med tem so pa dvigali slovensko zastavo na drog. Na oder so nato prihajali predstavniki slovenskih društev in ustanov v Kanadi ter so v njihovem imenu pozdravili žalno prireditve — tabor Slovencev v spomin žrtev komunizma na slovenskih tleh. Peter Markeš je to storil v imenu Slovenskega katoliškega prosvetnega društva Baraga, Ivan Marn kot predsednik Društva Slovencev v Kanadi in dr. Franc Porovne v imenu Slovenske narodne zveze; moški zbor iz Toronta pa je pod vodstvom pevovodje Križmana občuteno zapel „V kresni noči“ in „Na nebu zvezde sevajo“.

Ker so komunisti v domovini oskrunili celo grobove padlih protikomunističnih borcev, in so danes tudi brez križev in cvetja, so v njihovo počastitev položili na simboličen grob pod križ trije njihovi soborci iz dni komunistične revolucije, venec cvetja. Vsa slovenska množica je z molkom in tiho molitvijo spremljala to pietetno dejanje.

Na oder je zatem stopil pisatelj Karel Mauser, sam borec v tistih usodnih septembrskih dneh leta 1943 na Turjaku. (Govor prinašamo posebej.)

Izvajanja pisatelja Karla Mauserja so na vse napravila globok vtis. Po njegovem govoru je trobač zatrobil v spomin pred 20 leti padlim protikomunističnim borcem, na oder so pa strumno prikorakali naraščajniki Slovenske telovadne zveze iz Toronta ter lepo izvajali simbolično vajo na melodije pesmi „Oče, mati“.

Zaključno točko je imel Vilko Čekuta z recitacijo odlomka Razdrti okopi, iz pesnitve Jeremija Kalina Črna maša, zbrani rojaki so pa nato zapeli še himno slovenskih legionarjev.

Tako so Slovenci v Kanadi počastili spomin junakov s Turjaka in Grčaric ob 20-letnici njihove smrti.

† TONE POTOČAR

Domobranski častnik Tone Potočar je 27. oktobra 1963 odšel po večno pratio k svojemu Bogu, kateremu je bil vedno zvest, kakor je bil zvest svoji domovini. Umrli je komaj 46 let star.

Pokojni Tone je bil dober, delaven in junaški človek. Dober, da bi vse razdal. Delaven v svojem poklicu in v javnem delu. In junaški, ko je bilo treba braniti domovino. To junaštvo so občudovali tudi tujci.

Rodil se je 19. julija 1917 v Stanči vasi na Dolenjskem. Dopršil je topničarsko šolo v Čupriji in bil nato topničarski podčastnik pri kraljevi gardi v Beogradu. V začetku druge svetovne vojne so ga Italijani internirali na Gonarsu. Ko se je tega rešil, je stopil kot častnik v Slovensko narodno stražo na Primorskem, pozneje pa odšel v novomeški domobranski udarni bataljon, kjer je pokazal izredno hrabrost v borbah s partizani.

Iz Vetrinja se je rešil v Italijo, kjer se je tudi poročil. Nato je odšel v Argentino, kjer je kmalu postal eden izmed prvih sodelavcev pokoj. svetnika Karla Škulja pri razpečavanju našega glasila in kulturne revije Slovenska Beseda. Po smrti svetnika Škulja in ustanovitvi konzorcija Vestnika, je postal član tega konzorcija in je vestno opravljal naloženo delo. Poleg tega je bil član še raznih drugih društev. Zelo rad je zahajal v Slovenski dom v San Martin, katerega član je tudi bil. Predvsem je bil z vsem srcem navezan na društvo Slovenskih protikomunističnih borcev.

Pogreb je pokazal, kako je bil Tone priljubljen. Številni pogrebci so se zbrali od vseh strani. Pogrebno sv. mašo je opravil direktor Anton Orehar, ki je tudi vodil pogreb in spregovoril Tonetu lepe besede v slovo. Ob odprtem grobu so še govorili gg. Radivoj Rigler, Mate Veža in Ivan Korošec, ki mu je stresel na grob grudo slovenske prsti.

Ob tej priložnosti moramo omeniti še tole: Zaradi težke operacije je bilo potrebno Tonetu poskrbeti veliko krvi. Poleg Slovencev so svojo kri dali na razpolago tudi argentinski vojaki, kar je oskrbel soborec Viktor Berlot s pomočjo č. g. L. Zajca.

Vsi slovenski protikomunistični borci bomo Toneta ohranili v najlepšem spominu. Njegovi ženi Mileni in hčerki Milenki pa izražamo iskreno sožalje.

Sm. R.

V SPOMIN NAŠIM RANJENCEM

Zdrav vojak na bojišču večkrat s težavo prenaša vse napore, nevarnosti in tegobe, ki so v zvezi z njegovo službeno dolžnostjo; pa vendar so znosljive. Njegov položaj pa se bistveno spremeni na slabše, če mu je usojeno, da je ranjen. Mnogokrat so težave in nevarnosti z njegovim prenosom oziroma prevozom do zdravniške pomoči in bolniške oskrbe. Pa tudi to se prebije. V zaledju, po ozdravljenju in delnem okrevanju, je navadno sledil bolniški dopust; svidenje z domačimi je bilo delno plačilo za njegovo trpljenje.

Ranjenec pa, ki je po borbi obležal na bojišču, — če ga prijatelji soborci nikakor niso mogli odnesti ali odpeljati s seboj, — pade v roke sovražniku. Nič kaj zavidljiv položaj; poleg fizičnega trpljenja še prisilno bivanje v sovražni tujini kot ranjenci in kasneje ujetniki, dokler se vojna ne konča in se ne sklene mir. Šele potem sme računati na vrnitev v domovino. Pa ga ves čas ujetništva le ščitijo določbe mednarodnega vojnega prava; zanj se zavzemajo mednarodne socialne organizacije kot Rdeči križ in podobne, posredujejo nevtralne države.

Vse to velja le za pripadnike vojnih sil, ki se vsaj v jedru in bistvu držijo mednarodnih določb vojnega prava.

Povsem drugačen pa je položaj vojske, katere nasprotnik je le oborožena banda, ki nima priznanja kot oborožena vojskujoča se sila, in je po svoji ideologiji brez vsakih moralnih in človečanskih osnov.

Pred tako bando se je znašla ob svojem nastopu vojska Legije in četnikov v Sloveniji ter posebno bridko občutila njih metode in postopke prav v septemberskih dneh leta 1943.

Nakazal sem, da se bomo danes spomnili naših ranjencev.

Stopimo v Grčarice. V hudi borbi pred zoro 9. septembra, je bil zelo težko ranjen poveljnik četniškega odreda major Danilo Koprivica. Čeprav še pri zavesti, ni mogel več vršiti svoje dolžnosti; nadomestil ga je najprej stotnik Kranjc, po njegovi smrti pa poročnik Strniša. V dveh dneh zagrizenega boja, med mrtvimi in ranjenci pa spričo nezadostne odločnosti poveljujočega Strniše, je moštvu morala popustila. Ko je ranjeni Koprivica, v kleti, kjer je bil z ostalimi ranjenci, zvedel, da se med moštvom šušlja o pogajanjih in govori o predaji, je zahteval, da se borba za vsako ceno nadaljuje do noči in potem izvrši izpad po Kranjčevem načrtu.

Kljub temu pa so se pogajanja pričela in kmalu potem so se pojavile bele zastave. Niso se pokorili odredbi poveljnika, ne ustreigli prošnji ostalih ranjencev. Lahko si mislimo kako je ranjeni Koprivica tudi duševno trpel, svest si usode, ki ga čaka. Prav tako tudi ostali

ranjenci. Gotovo so vsi imeli še v spominu žalostno usodo njihovega soborca Joška Jakoša, katerega so partizani šest tednov pred tem ujeli in pred ustrelitvijo hudo mučili.

Vsem ranjencem so partizani namesto zdravnika poslali krvnika.

Obiščimo še grajsko klet Turjaka, ki je po sili razmer, postala zasilna bolniška soba za junake, ranjene v več dnevni težki borbi. Res zasilna, saj v njej ni bilo belo pregrnjenih postelj, zdravniških potrebščin prav malo. Tu bomo prepoznali Kadunca iz Zvirč s prestreljenimi prsi, tri bogoslovce in še trideset sotrpčih. Duhovnik Sitar in zdravnik dr. Kožuh lajšata duševne in telesne muke tem ubogim fantom.

Ko se je posadka Turjaka dne 19. septembra predala, sta duhovnik Sitar in zdravnik dr. Kožuh ostala pri svojih pacientih dokler tudi njih partizani niso spodili v vrste predanih branilcev Turjaka, da so tako mogli brez priče izvršiti najbolj kvalificiran umor kar si jih je mogoče misliti — umor zajetih ranjencev.

Od svojih pacientov se je dr. Kožuh poslovil s samozavestno izpovedjo: „Če me bodo ubili, nič zato.“ In kot da bi fantom hotel potrditi upravičenost njihove borbe, je še pristavil: „Za pravico smo se borili in zato se splača umreti!“

Deset dni po pokolju ranjenih junakov Grčaric, so njih usodo dočakali še turjaški. Dva dni pozneje (21. 9.) je v Velikih Laščah tudi njih požrtvovalni zdravnik dr. Kožuh, z molitvijo na ustih, na čelu šestdesetih, stopil pred prestol večnega Plačnika.

Tedanji zmagovalci, tako tisti, ki so dali nalog in tisti, ki so izvršili pokolj ranjencev, so dali sebi spričevalo, da spadajo v vrsto najhujših vojnih zločincev. Če Bog da, jih bo narod še tirjal, da se zadosti pravici za ta najhujši zločin.

Vam pa junaki v borbi in junaki v bolečinah iskren pozdrav, prav vsem; svojo dolžnost do naroda in do bližnjega ste častno izvršili. Naš rod in rodovi za nami, bodo vaše žrtve znali ceniti in spoštovati!

STANE BITENC

**ZAOŠTALO NAROČNINO PLAČATE LAHKO TAKO, DA NA
NASLOV UPRAVNIKA: G. JANEZ KRALJ, RAMON FALCON**

4158, SUC. 7, CAPITAL, POŠLJETE ZNAMKE

Kakor poroča Informationen aus Österreich, ki jih izdaja avst. zun. min., v številki 37/63 z dne 3. okt., je v avgustu mesecu 1963 pribežalo v Avstrijo 294 tujcev, od katerih so večina jugoslovanski državljani

— — —

Moskovsko mestno gledališče je hotelo uprizoriti novo, neokusno igro „Kristus v fraku“. Bogokletstva najpodlejših manir naj bi vero zasramovala. Igro naj bi uprizarjali skozi celo gledališko sezono. Opozorili so vse šole, delavce in komsomolce, naj jo gotovo obiščejo.

Toda naenkrat je bilo nadaljnje uprizarjanje te nesramne komedije ustavljeno. To je „zakrivil“ sloveči igralec Aleksander Rostovcev, ki je do premiere veljal kot trden marksist. Kaj je danes z njim, ne vemo. Njegovo ime je izginilo s površja zemlje.

Njemu je bila določena glavna vloga — Kristus. Gledališče je bilo napolnjeno do zadnjega kotička. Na odru je stal „oltar“ kakor v pravoslavnih cerkvah. Znamenje križa je bilo oblikovano s steklenicami od piva, vina in žganja. Na „oltarju“ je režiser priredil točilno mizo, na njej je bilo mnogo praznih, delno razbitih in prevrnjenih steklenic vodke in razbitih kozarcev.

Medtem ko je bilo prvo dejanje le priprava in uvod v razvoj cele bogokletne prireditve, je stopil v drugem dejanju Rostovcev v vlogi Kristusa na oder. Obleden je bil v tuniko in plašč kot v Kristusovem času. V rokah je držal celotno iz-

dajo sv. pisma nove zaveze. Iz knjige naj bi prečital prvi dve vrsti iz Kristusovega govora na gori, potem pa naj bi knjigo in obleko vrgel proč in kričal: „Dajte mi pravi frak in cilinder!“

Prišlo pa je drugače. Rostovcev je čital spoštljivo in resno.

„Blagor ubogim v duhu, ki niso nikoli zapadli denarju, materiji in posesti, kajti njihovo plačilo je nebeško kraljestvo. Blagor krotkim, tihim, kajti ti bodo deželo posedli.“

V nasprotju s svojo vlogo je čital dalje:

„Blagor žalostnim, ker bodo potolaženi.“ Tukaj bi bil že moral knjigo in obleko vreči proč in zahtevati frak in cilinder. Pa tega ni storil. Šepetalec je bil zmeden, kakor okamenel ter je utihnil. Vsi gledalci so morali spoznati, da se v Rostovcevu nekaj godi, kar ne odgovarja njegovim vlogi; vsem je zastala sapa in grobna tišina je napolnila gledališče.

Po tem trenutku velike napetosti je nadaljeval Rostovcev s krepkim glasom čitanje nadaljnjih pet blagrov Gospodovih:

„Blagor lačnim in žejnim pravice, ker bodo nasičeni!“

Pretresen je nato čital zadnji blagor, onih namreč, ki trpijo zasramovanje in preganjanje zavoľjo Jezusovega imena.

Rostovcev je tako prečital vseh 48 vrstic petega poglavja Matejevega evangelija. Smrtne tišine ni nikdo motil, nikdo ni protestiral, vsi so napeto poslušali in čakali, kaj se bo zgodilo. Ko je prečital celo po-

glavje, se je pobožno prekrižal po vzhodnem načinu in zaklical proseč:

„Gospod, spomni se me, ko prideš v svoje kraljestvo!“

„Der grosse Ruf“, mesečnik, ki je v juliju prinesel to poročilo, dostavlja: „Bog si utira pot tudi pod brezbožno masko, da si upajo ljudje pod vtisom milosti javno priznati Gospoda in Učenika Jezusa Kristusa kljub najtežjim posledicam. Zato čitamo večkrat tožbe ruskih propagandistov nevere, kako globoko so še zakoreninjene v ljudeh „verske vraže“ in „pobožnjaštvo“.

Kot komunistične organizacije so bile 1. julija 1963 proglašene v Argentini naslednje:

Partido Comunista, Federación Juvenil Comunista, Liga Argentina por los Derechos del Hombre, Unión de Mujeres de la Argentina, Consejo Argentino por la Paz, Casa de la Cultura Argentina, Organización de Muchachas Argentinas, Consejo Integral de la Infancia Argentina, Asociación de Pioneros Domingo F. Sarmiento, Federación de Entidades Culturales Judías en la Argentina, Comisión Nacional por los Derechos de la Juventud, Asociación Argentina de Cultura, Instituto Cultural Argentino-Búlgaro, Movimiento de Izquierda Revolucionaria (M. I. R.) (PRAXIS), Comité Nacional de Organizaciones Juveniles (CONOJ), Comisión de Solidaridad con Cuba, Teatro La Máscara, Comisión Argentina pro Fomento del Intercambio, Sociedad de Fomento y Biblioteca, Cultura y Renovación, Instituto de Relaciones Culturales Argentina-URSS, Movimiento de Unidad y Coordinación Sindical (MUCS), Unión Coordinadora de Vecinales, Club So-

cial y Deportivo Torekyes, Sociedad Cultural y Deportiva Alejandro Pu-shkin, Centro Cultural Búlgaro, C. S. Bakovsky, Asociación Cultural y Deportiva Adelante, Sociedad Cultural Federico Chopin, Club Cultural Lituano Kultura, Sociedad Cultural Nicolás Ostrowski, Biblioteca Popular Bernardino Rivadavia.

Slovenske žale v Sydneyju

Na privlačno ležečem Rouse Hill — Rožnem vrhu — pričenjajo v Sydneyju urejati Avstralski spominski park — Australian Memorial Park. Gg. pp. Bernard Ambrožič in Odilo Hajnsšek sta se odločila, da bosta na tem pokopališču kupila za slovensko skupnost v Sydneyju več grobov. Zaenkrat imata na razpolago 200 grobov. Deset sta jih že kupila, druge bosta pa v kratkem. Vsak stane 75.0.0 funtov, oskrba za vedno pa 12.10.0, skupaj 87.10.0 funtov. Kdor plača gornji znesek takoj, se mu odračuna 7.10.0 funtov in znesek za grob ter stalno oskrbo znaša 80.0.0 funtov. Grobove je pa mogoče odplačevati tudi v 60 mesečnih obrokih. Oba dušna pastirja priporočata rojakom v Sydneyju nakup grobov, da bi imeli Slovenci v tem mestu svoje slovenske žale, „božjo njivo, kjer bi ležali naši pokojni in čakali vstajenja mrtvih“.

Ob nedavnem Titovem obisku so časopisi po svetu pisali o zvezah, ki jih ima FLRJ z Južno Ameriko. Tole so ugotovili: Jugoslavija vzdržuje diplomatske zveze s 13 državami Latinske Amerike in je podpisala trgovske dogovore z enajstimi. Leta 1959 je celoten promet FLRJ z državami Južne Amerike dosegel okoli 22 milijonov dolarjev, leta 1961 pa 37 milijonov. Podatki prvih devetih me-

secev leta 1962 izkazujejo 503% po-
viška v izvozu (napram 1961) in
15% zmanjšanja uvoza. Glavni part-
nerji so Uruguay, Brasil in Argen-
tina. Da so dosegli povečanje izvoza,
so jug. komunisti poslali maja me-
seca Borisa Zihlerla, člana CK KPJ,
ki je obiskal skrajno levičarske ele-
mente v posameznih južnoameriških
državah. Bil je na obisku v Čilu,
Peruju in Uruguayu, v Brazilu pa
se je mudil Rafael Tabor, ki je spe-
cialist za sindikalne probleme, in
iskal stikov s sorodnimi sindikalni-
mi gibanju.

Koliko komunističnih strank je
na svetu? Jih bomo navedli, (v okle-
paju letnica ustanovitve), bralci pa
jih preštejte. Albanija (1941), Vzh.
Nemčija (1946), Bolgarija (1919),
Madžarska (1918), Poljska (1918),
Romunija (1921), Češko-Slovaška
(1921), ZSSR (1903), Jugoslavija
(1919), Nemčija (1918), Avstrija
(1918), Belgija (1921), Danska
(1919), Španija (1920), Finska
(1918), Francija (1920), Anglija
(1920), Grčija (1918), Islandija
(1930), Irska (1933), Severna Irska
(1933), Italija (1921), Luksemburg
(1921), Norveška (1921), Nizozem-
ska (1913), Portugalsko (1921), San
Marino (1922), Švedska (1917), Švi-
ca (1921), Kitajska (1921), Koreja
(1925), Mongolija (1921), Vietnam
(1930), Birmanija (1939), Ceilon
(1942), Ciper (1926), Indija (1933),
Indonezija (1920), Irak (1934), Izra-
el (1918), Iran (1920), Jordanija
(1951), Japonska (1922), Laos
(1955), Libanon (1924), Malazija
(1930), Nepal (1949), Pakistan
(1948), Filipini (1930), Sirija (1924),
Siam (1942), Turčija (1920), Avstra-
lija (1920), Nova Zelandija (1921),

Argentina (1918), Bolivija (1950),
Brazil (1922), Čile (1922), Colom-
bia (1930), Costa Rica (1930), Kuba
(1925), Ekvador (1928), Guadalupe
(1958), Guatemala (1922), Haiti
(1934), Honduras (1954), Martinica
(1957), Mexico (1919), Nicaragua
(1939), Panama (1943), Paraguay
(1934), Perú (1928), Puerto Rico
(1934), Santo Domingo (1942), Sal-
vador (1930), Uruguay (1920), Ve-
nezuela (1937), Kanada (1921), USA
(1919), Južna Afrika (1921), Alžir
(1936), Basutolandija (1961), Egipt
(1920), Maroko (1943), Sudan
(1946), Tunez (1937)... pa še ne-
kaj manjših.

Tito na obisku v Amerikah

Preden podamo telegrafski pregled
obiska, samo kratek poudarek: eden
največjih čilenskih listov *El Diario
Ilustrado*, ki izhaja že 62 let, je ob-
javil serijo člankov pod naslovom
Quién es Tito? (Kdo je Tito?), iz-
pod peresa José Barros Casanueva.
Članki so izšli v številkah z dne 10.
septembra (stran 3), 11. septembra
(stran 3) in 12. septembra (stran
3), katerega zaključuje s španskim
prevodom znane partizanske pesmi
Razpnite čez ves svet vešala. Isti ča-
sopis je potem ves čas obiska na-
tančno registriral vso pot jug. ko-
munizma, ki je s Titovim prihodom
v Ameriko vzbudil tolikšno razbur-
jenje in obžalovanje, da se najdejo
vlade, ki sprejemajo voditelje krva-
vih revolucij.

Obisk sam pa, kakor ga ljubljanski
časopisi ne bodo prinesli — niti ne
Jaka Štular v svojem pajčolanastem
Tovarišu — je potekal takole:

18. 9.: prihod v Brazil. Guvernerja
obeh najvažnejših držav Guanabara
in Sao Paulo (Lacerda in Adhemar

de Barros) sta odklonila sprejem v svojem področju. Škofje so pozvali k molitvam za pokojnega Stepinca in preganjano Cerkev v Jugoslaviji. Ob pristanku letala v Brasili so po vseh cerkvah zvonili zvonovi v „počastitev spomina milijonov od Tita mučenih in pobitih patoličanov v Jugoslaviji.“

21. 9.: ob Titovem govoru v parlamentu je bila navzoča samo petina poslancev in senatorjev, kajti ostali so v znak protesta zapustili dvorano ob maršalovem prihodu.

Iz varnostnih razlogov maršal prestolnice sploh ni zapustil, ampak je od tamkaj odšel naravnost v Čile.

Isti dan sta v Čile odstopila dva ministra v znak protesta proti sprejetju Tita.

23. 9.: prihod v Čile: poldrugo uro pred prihodom je bilo letališče izpraznjeno. Pri sprejemu navzoči poleg predsednika še preostali ministri, nekaj vojske in skupina deklic iz šole šte. 132, ki nosi ime po Republiki Jugoslaviji.

Ob vožnjah skozi čilenske kraje ljudje Tita sploh niso mogli videti zaradi treh vrst policijskih kordonov, postavljenih samo za obvarovanje življenja šefa Jugoslavije. Vzklikanja ni bilo. Podelitev častnega doktorata univerze v Santiago de Čile je povzročila samo posmeh med treznimi in resnimi ljudmi.

Samo po sebi se razume, da je na zahtevo OZNOvcov čilenska varnostna služba spravila na varno za čas obiska vse, ki jih je ambasada označila kot sumljive. Vsi prizadeti so preživeli 14 dni počitnic na račun čilenskih davkoplačevalcev.

28. 9.: prihod v Bolivijo. V Cochabambi je policija na nasvet OZNE

naročila stanovalcem, da ne smejo nikogar puščati v hiše, kjer imajo balkone. Zaradi teh kordonov, ki so jih to pot pomagali sestavljati še OZNovci, sploh ni bilo mogoče Tita videti. Narod ni vedel, kdo je na obisku.

Univerza sv. Simona v Cochabambi je zaprla ob obisku vrata, češ vseučilišče je središče svobode, kamor diktator ne more vstopiti.

Vmesni obisk v Peruju na poti v Mehiko: ogorčenje vseh narodno zavednih krogov nad predsednikom Belaunde Terryjem zaradi sprejema na letališču.

3.—16. oktobra na obisku v Mehiki: je mehiški predsednik Lopes Mateos bil pred časom v Jugoslaviji na obisku, je protibisk potekel normalno, kakor se spodobi po osnovnih pojmihih manire.

17. oktobra: prihod v Los Angeles eno uro prezgodaj, ker se nikomur od brihtnega spremstva ni posvetilo, da je treba pomakniti eno uro nazaj na vseh urah... Tito se narodu ni pokazal, ker je bilo preveč demonstrantov. Odletel je v Washington. Bil je sprejet pri Kennedyju. Naročeno pa je bilo fotografom, da podajanja rok ne smejo slikati... Vojaška parada ob sprejemu odpovedana iz Varnostnih razlogov, da ne bi kak Tommy slučajno ustrelil na tribuno. Prišla je gripa, razumljivo, sprememba klime... Odhod v New York. Odpovedan sprejem v hotelu Waldorf Astoria iz varnostnih razlogov, dva „atentatorja“ so celo odkrili že zelo blizu Titovih soban. Newyorški policisti v pretepu z oznovci, seveda zato, ker so se najprej stopli protitovski emigranti in titovski oznovci.

BORCI PIŠEJO

ALI SO IMELI PARTIZANI VEČINO SLOVENSKEGA NARODA ZA SEBOJ?

V „Vestniku“ se je med gg. R. Riglerjem in F. Slakom razvila debata o tem, ali so imeli partizani ves slovenski narod ali vsaj večino ljudstva za seboj. Takole pravi Slak v štev. 4 lanskega letnika: „Dejstvo je, do so partizani v prvem momentu res imeli narod za seboj in iz čisto preprostega razloga, ker so dosledno pobijali vsako misel o kakršnikoli Jugoslaviji.“ Rigler je v štev. 8 lanskega letnika to zanikal, nakar je Slak svoje trditev ponovil.

Zdi se mi potrebno, da k tej debati dodam nekaj besed in to predvsem zaradi slovenske mladine, ki tedanjih razmer ne pozna in bi si zaradi netočnih trditev lahko napravila napačno sodbo o stališču slovenskega naroda do partizanstva in komunizma.

Slovenski narod je bil po zaslugi svojih vodilnih javnih delavcev (škofov dr. Jegliča in dr. Rožmana, dr. Korošca, prof. dr. Ehrliča, prof. Tomca itd.) o komunizmu dobro poučen in na komunizem pripravljen tako kot morda noben narod v Evropi. Med špansko revolucijo je tudi dobro spoznal pojem „partizanstva“. Zato je bilo veliki večini slovenskega ljudstva, zlasti mladini, ki se je izšolala v mladinskih organizacijah in na številnih političnih tečajih, takoj od vsega početka jasno, da so osvobodilna fronta, partizanstvo in komunizem ista stvar. Značilno je, kar je bilo že večkrat zapisano in kar priznava tudi Franček Saje v

svojem Belogardizmu, da so katoliške mladinske organizacije že v aprilu 1941 jasno spoznale komunistični namen in zato organizirale Slovensko legijo.

Mnogi člani Slovenske legije smo že pred nastankom Osvobodilne fronte in pozneje ko so se začeli formirati partizanski oddelki, prehodili nešteto krat deželo. Naj omenim tukaj le tri duhovnike — Franca Malovrha, Toneta Duhovnika in Henrika Goričana —, ki so bili vedno na poti. Nепrestano so hodili po deželi tudi dr. Albin Šmajd, brata Milko in Lado Pirih, prof. Janez Grum, Slavko Skoberne, Franc Casar i. dr. Pravitako pa so z dežele vedno prihajali v Ljubljano naši vodilni možje in fantje, zlasti pa duhovniki, ki so s prav redkimi izjemami sledili jasnim navodilom škofa dr. Rožmana. Na skupnih sestankih smo sproti ugotavljali kakšen je položaj.

Vsi, ki smo hodili na deželo in vsi, ki so prihajali v Ljubljano, smo videli, da je za partizanstvo ali Osvobodilno fronto vnetih zelo malo ljudi, in da ljudje dobro vedo, da je vse to komunistična stvar. Med partizane je odšel iz posameznih vasi najslabši element: kriminalci, postopachi, pokvarjeni študentje. Tem so se postavili na čelo pravi, organizirani komunisti. Tu in tam jim je padel v roke kak manj poučen fant ali mož, kak strahopetec ali špekulant. Posamezne take primere posploševati bi bilo zelo napačno.

Večina slovenskega naroda je ves čas odklanjala partizane. Kljub krvavemu terorju komunisti niso mogli dobiti dovolj prostovoljcev za

svoje brigade. Zato so nasilno mobilizirali po deželi fante in može. Nekaj zaslombe so imeli edinole med meščanstvom; od podeželskih krajev je dala precej partizanov samo občina Devica Marija v Polju.

Zgodovinska resnica je torej, da ni imelo partizanstvo niti v začetku niti pozneje večine slovenskega naroda za seboj.

Glede stališča komunistov do Jugoslavije pa je treba vedeti tole. Komunistična literatura izpred druge svetovne vojne, pa tudi ona, ki je izšla med vojno in po vojni, dokazuje, da niso komunisti nikoli imeli namena razbijati Jugoslavije in dati posameznim narodom državno samostojnost. Njihov cilj je bil: s pomočjo revolucije prevzeti oblast v Jugoslaviji v svoje roke. Vse, kar so posameznim narodom nudili, je bila papirnata „pravica do odcepitve“, ki je iz sovjetske ustave prešla v jugoslovansko ustavo.

Taktika partizanov na deželi je bila različna. Da bi si med ljudmi pridobili simpatije in nabrali moštva za svoje oddelke, so uporabljali

najrazličnejše zvijače in laži. Zlasti v začetku so najbolj pogosto nastopali kot četniki, kot pristaši kralja Petra in generala Mihajloviča. Na čepicah so imeli jugoslovanske kokarde. Videli so, da uživajo na ta način še največ zaupanja pri ljudeh. Nekateri oddelki pa so si našli slovenske zastavice na čepice. Kmalu pa so bile te kokarde in zastavice zamenjane z rdečo zvezdo.

Tako je bilo stanje v skoro vseh krajih Slovenije.

V želji, da se ponovno prepričam, kakšen je bil položaj na deželi v začetkih partizanstva, sem se sedaj obrnil na nekaj oseb, ki so bile od prvega dne aktivni protikomunistični delavci in borci. Vsi ti so mnenja, da niso imeli partizani nikdar večine slovenskega naroda za seboj in da so vse moje gornje navedbe pravilne. Navajam imena oseb, ki so mi dale to izjavo: Stanko Marincek, Tone Urbančič, ing. Tone Matičič, Danilo Havelka, Rudolf Hirschegger, Anton Potočar, Viktor Česnovar, Jože Opeka.

Rudolf Smersu

UPRAVA SPOROČA: S pričujočo številko je zaključen letnik 1963. Naročnike po pošti prosimo, da poravnajo zaostalo naročnino; soborce poverjenike izven Argentine, da nakažejo na naš naslov odgovarjajoče zneske.

Janez Kralj, upravnik

NOVICE IZ SLOVENIJE

Takole piše oseba, ki pozna razmere v domovini: „Gospodarstvo leze rapidno rakovo pot — in še iz svoje dejavnosti v Ljubljani — kot glavni računovodja — lahko trdim — da je Slovenija najbolj obremenjena z vsemi mogočimi davki in obveznostmi. Saj so tudi pametni finančniki zatrjevali sledeče: „Predpisi in zakoni se pišejo v Beogradu, čitajo v Zagrebu — izvajajo pa v Ljubljani.“ Zato tudi Tito zaman ne poudarja zlasti ob prilikah bivanja na Gorenjskem: „da je Slovenija pušelj Jugoslavije!“ Vsekakor drži — na žalost v hlapčevstvu. Iz poročil tukajšnjega radia sem zvedela, da je v soboto prispel v Beograd ameriški minister Rusk, da bo na licu mesta proučil jugoslovansko gospodarstvo. Mora že precej trda iti, da je Tito upognil svoj mogočen tilnik pred Zapadom! Po drugi strani pa se še vrhovi valjajo v razkošju in izobilju, kakršnega ne pozna demokratski svet. — — —“

V Monakovem (Zapadna Nemčija) je letos mednarodni velesejem, na katerega so prišli tudi iz Jugoslavije z nalašč zato najetimi velikimi avtomobili. Ko pa je bilo treba iti domov, se je sedemdeset ljudi prijavilo nemškimi oblastem in zaprosilo za pravico političnega azila. Kakšen je le ta „raj“, ko prebivalstvo uporabi vsako priliko, da zbeži na „gnili“ zapad?

Tisti, ki poznajo politično vreme na našem planetu, pravijo, da se Josip Broz zopet na vso moč trudi, da bi ga povabili na uraden obisk v trdnjavo svetovnega kapitalizma, da bi si jo tako bolje ogledal od znotraj in potem priporočil tovarišu Hruščevu, kje in kdaj lahko začne z miniranjem — v Ameriko. Tovariš je sicer že enkrat bil v New Yorku, pa so mu ameriški delavci zagodli in niso hoteli zložiti njegove prtljage. Begunci iz njegovega paradiža pa so mu držali „častno“ stražo v obliki demonstracij. V Washingtonu pa so se morali ukloniti takoštevilnim protestom, da do Brozovega obiska ni prišlo. Sedaj pa se je vreme nekaj pomirilo, saj je — in še vedno grede — vendar šlo že nekaj „vojnih zločincev“ in ostalih „razseljenih lic“ na obisk v domovino in ni vrag, da ne bi po povratku nazaj skušali pomirjevalno vplivati na tiste, ki še kaj dajo na svojo čast.

Tovariš Broz-Tito je baje zopet v škripcih, pa ne iz strahu pred emigracijo — pač pa se boji, da ga ne bi tovariš Hruščov žrtvoval, da bi pomiril voditelja Rdeče Kitajske, ki bodo kmalu prišli v rdečo Meko-Moskvo. V Ameriki pa ima še vedno nekaj prijateljev, ki so za primerno

odškodnino pripravljeni vedno na uslugo. Včasih smo doma rekli: „Kšeft je kšeft, klobase so pa klobase...“ Nekje sem videl napisano, da se je boje izrazil Churchill: „Anglija nima nikoli stalnih prijateljev, ne stalnih sovražnikov. Stalni so samo angleški interesi...“

Dr. Jurij Zalokar razpravlja v „Delu“ o duševno-zdravstvenih posledicah splavljanja in prihaja do zaključka, da je splav po vseh zdravniških načelih kvaren za mater in za otroke. Obsoja njegovo uzakonitev v socialističnem redu iz tega ali onega razloga, češ da socialne problematike ni mogoče urejati s splavom, temveč z drukimi ukrepi. Nobenega zla ni moč z legalizacijo napraviti za manjše zlo. Mi bi dodali (dostavlja poročevalec v „Slovenski državi“ od 1. aprila t. l.): legalizacija uničevanja nerojenih je rodomor, čigar posledice so že zdaj usodne za slovenski narod. Uradni titovski statistični podatki glede tega so porazni: nad 300.000 žensk v Sloveniji — praktično vse poročene — se zateka k splavu. Povprečno število odpravljanj na žensko je 3, največje število pri posameznici 12. Zaradi tega uzakonjenega in preračunanega komunističnega rodomora je naravni prirastek prebivalstva v Sloveniji najmanjši od vseh republik v Jugoslaviji, oziroma ga skoro več ni.

Po Trstu se je raznesla vest, da je zaprosil za politično zavetje v Združenih državah jugoslovanski trgovinski ataše na veleposlaništvu v Washingtonu, ing. Pečar, do lani ravnatelj tovarne koles TOMOS v Kopru.

Ing. Pečar je užival v režimskih krogih velik ugled radi svoje gospodarske sposobnosti. Za politično zavetje v Združenih državah je zaprosil z vso družino...

F. S.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

RAMOS MEJIA

V soboto 22. junija se je v Slomškovem domu vršil III. prosvetni večer, posvečen žrtvam komunistične revolucije v Sloveniji. Vabilu kulturnega odseka Slomškovega doma se je odzvalo številno občinstvo, ki je napolnilo za to priliko lepo okrašeno dvorano. Večer je otvoril kulturni referent J. Tomazin, ki je v uvodnih besedah poudaril, da se s tem večerom Slomškov dom kot organizacija klanja padlim junakom,

ki so umrli zato, da bi mi živeli v svobodi. Prvo točko programa je imel šolski tečaj A. M. Slomška; učenke Mojca in Francka Prešeren, Silva Durič, Neda Vesel, Jožica Kržišnik, Polonca Marin in Magdalena Zupan so občutno najprej deklamirale pesem Spomin junakom, nato pa zapele še pesmi Iz stolpa sem mi zvon doni in Vojaško popotnico. Za nastop jih je pripravila gđč. Anica šemrov. Sledil je govor pisatelja Ivana Korošca pod naslovom „...ne pozabite nas nikdar“. V izbranih be-

sedah se je spomnil padlih junakov in njihove oporoke nam: „naša borba zato je sveta, dokler gruda ni oteta!“ Večer je zaključil Ramoški pevski zbor, ki je pod vodstvom Gabrijela Čamernika zapel tri pesmi: z izvirno skladbo g. Čamernika „Molitev“, se je poklonil padlim bratom, z narodno navduševalno „Slovansko pesmijo“ in „Triglavom“ pa nas poudaril v veri: „Vse je vihar razdjal, narod pa zmiraj stal!“

Cleveland, O. — V soboto, 1. junija t.l., je bila v svetovidski šolski dvorani v Clevelandu lepa in pietetna spominska proslava, posvečena protikomunističnim žrtvam za komunistične revolucije v naši domovini. Istočasno z akademijo pa sta bili v dvorani tudi dve razstavi, in sicer je prva vsebovala slovenski protikomunistični tisk, druga pa bogato slikovno gradivo iz časov slovenske protikomunistične borbe v domovini.

Ustaviti se mislim samo pri razstavi tiska. Razmeščena je bila kaj okusno v ospredju dvorane na desni strani odra. Pod geslom „Narod naš dokaze hrani!“ jo je organiziral znani naš clevelandski kulturni delavec g. Zdravko Novak, ki posveča zadnja leta velik del svojega časa in zlasti tudi svojih sredstev ustanovitvi „Slovenske zamejske knjižnice v Clevelandu“.

Sobotna razstava slovenskega protikomunističnega tiska je obstajala iz štirih skupin. V prvo je g. Zdravko Novak postavil slovenski protikomunistični tisk, iz obdobja pred revolucijo; v drugo: protikomunistični tisk med revolucijo; v tretjo: protikomunistični tisk, izdan po naših begunskih taboriščih in v

četrto in obenem zadnjo: protikomunistični tisk v zdomstvu, t. j. emigraciji; ta skupina pa še ni zaključena.

Zanimanje za razstavo je bilo izredno veliko; še za nobeno od dosedanjih tiskovnih razstav v Clevelandu tolikšno. Obiskovalci so z resničnim zanimanjem in živim komentiranjem ter vzburjanjem svojih osebnih in naših skupnostnih spominov ogledovali razstavljene tiske, med katerimi je bilo tudi nekaj letakov in plakatov. Kar verjeti niso mogli, da je tega toliko, čeprav še daleč ni vse.

Nimam namena navajati vsega, kar je razstava vsebovala, saj tega za tiste, ki so bili na razstavi, tudi ne bi bilo potrebno; za zunanje pa bi bil vsak opis preskromen. Sicer pa je mogel vsak obiskovalec razstave prejeti dober opis razstave kot tudi posameznih njenih skupin, ki ga je bil zanje pripravil g. Zdravko Novak.

Pripomnil pa bi, da bi bilo nujno potrebno izpopolniti to našo zbirko protikomunističnega tiska. Zlasti je treba rešiti pred izgubo, če je le še mogoče, vse številke „Svobodne Slovenije“, edinega protikomunističnega slovenskega političnega glasila, ki smo ga imeli v času revolucije. Nadalje spada v okvir te zbirke tudi ves slovenski protikomunistični tisk, ki so ga izdali med revolucijo poleg onega od vaških straž in poznejših domobrancev ter Slovenske narodne vojske še vse druge slovenske protikomunistične borbene skupine po posameznih predelih naše domovine, kot n. pr. različne četniške in druge formacije; ker tudi tega je kar precej ter je dragoceno. Sicer pa, kar kdo ima, naj naznani

g. Zdravku Novaku, da bo vsaj v evidenci.

Razstava je v vsakem pogledu uspela, za kar gre hvala njenemu mrljivemu organizatorju.

Cleveland. Na dan spominske proslave je poleg razstave slik in protikomunističnega tiska veliko zanimanje vzbudila matica mrtvih, pole, ki so bile na razpolago. Ljudje so povpraševali po polah še en teden pozneje. Upati je, da bodo pole tudi vrnili.

Poleg tega pa smo tudi razdeljevali znake in to je bila nova senzacija. Znaki so bili sprejeti z velikim navdušenjem in marsikoga so presenetili. Zadnje dni smo dobili kakih 10 novih članov, v glavnem je to zasluga znakov. Nihče ne mara biti brez znaka, dobi ga pa ne, ako ne vstopi v Zvezo. Zelo zanimivo je, da ljudje znake res nosijo s ponosom. Po znakih se poznamo in kdor ga nima se čuti malo „izven“, zato pa pristopi. V Clevelandu je to še posebno lahko, ker je toliko društvenih prireditev in ljudje pridejo veliko skupaj. — Tekst glavnega dela proslave je delo soborca Pavleta Borštnika in je nekaj originalnega. V Clevelandu je vzbudil pri proslavi ogromno pozornost (Objavljen je v tej številki Vestnika.)

MILWAUKE, WIS. USA.

Na ameriški Spominski dan, 30. maja 1963, je slovensko kulturno društvo Triglav kot član ZDSPB, priredilo spominsko proslavo za padle in pobite protikomunistične borce. Z lepo udeležbo je članstvo pokazalo, da ni in ne bo nikdar pozabilo tragičnih dogodkov Grčaric, Turjaka in Kočevja. V njih nepozabni

in častni spomin se je vršila v cerkvi sv. Janeza žalna sv. maša, ki jo je daroval č. g. dr. Jože Gole.

Takoj po cerkvenem obredu se je v dvorani nadaljeval žalni spored, ki ga je pripravila Dari Strmšek. — Predsednik društva g. France Mejač je v spominskem govoru v zelo ganljivih besedah orisal veličino žrtev naših pomorjenih. Društveni duhovni vodja č. g. C. Okorn je v kratkem in jedrnatem govoru prikazal, da nam morajo biti padle žrtve vzor prave ljubezni do domovine, resnice, vere in svobode...

Na koncu so vsi navzoči z enominutnim molkom počastili vse padle borce. Domobrankska himna „Oče, mati, bratje in sestre...“ je zaključila žalno svečanost.

Podružnica Lige kat. slov. Amerikancev v Chikago se je tudi letos spomnila žrtev revolucije z lepo spominsko proslavo, v soboto 22. junija 1963.

V tiskovni sklad za angleško knjigo o Titovih zločinih sta darovala vsak po 5 (pet) dolarjev gg. Lojze Galič, iz Milwaukee, Wis. USA in Ivan Hauptman iz Clevelanda, Ohio, USA. Iskrena hvala. Posnemajte!

Cordoba, Argentina: Tudi mi v Cordobi smo se spomnili žrtev, pobitih na Turjaku, Kočevju in Mozlju, Grčaricah. Ob molitvi in toplem pomenku smo se 14. septembra zvečer zbrali, da skupaj oživimo imena prijateljev, ki jih ni več, in se znova srečamo v duhu z leti groze na slovenski zemlji. Lepa udeležba je pričala, da v nas še živi borbenost nekdanjih dni. — Vsem soborcem pozdrav!

A. G. K., Cordoba

Z LETAKA ZDSPB — DSPB:

Organizacije protikomunističnih borcev se trudijo, da razkrinkajo novo komunistično nakano, ki se skriva pod masko „nevtralnosti“ ali „neodvisnega komunizma in ki je žalibog uspešna v naivnem demokratičnem svetu, ki še danes ni spoznal pravega obraza komunizma in borbe s komunizmom. V koliko bodo borci uspeli pri tem delu, pa zavisi od sodelovanja naše celotne emigracije. Potrebni so nam podatki, potrebni konkretni primeri, predvsem pa so nam najbolj potrebna imena naših žrtev, potrebna nam je „matica mrtvih“, celotna, točno, sistematično urejena in popolna.

Zato Vas naprošamo, da zapišete kar morete, tudi če se ne bi spomnili prav vseh potankosti. Vsak naj-

manjši podatek je lahko dragocene vrednosti in služi lahko še za nadaljno izpopolnitev „matice mrtvih“. Želimo, da bi se dela lotili po farah in občinah, če celotne fare ne morete obdelati, obdelajte vsaj kraje, v katerih ste živeli in od koder imate podatke.

Lepo število Slovencev živi v svobodnem svetu in ako bomo vsi zgrabili za delo, potem bo tudi naš cilj dosežen, naša bojna zgodovina bo zapisana ne v luči komunistične propagande, marveč prikazana v pravi luči, po naših pričevanjih pa bo svet šele spoznal, da je titoizem eden od najbolj prekanjenih komunističnih sistemov.

Zbirajte podatke in jih nemudoma dostavljajte zgodovinskim odsekom organizacij ZDSPB v Severni Ameriki in DSPB v Argentini.

UREDNIKOV BUNKER

Vezani letniki Vestnika. — Naročnik A. J. iz Clevelanda je 18. septembra poslal pismo, ki pravi: „Iz prilog je razvidno, da sem že več let vaš naročnik. Vsako leto dam v vezavo in tako je nastala že lepa zbirka. Slikal sem in vam prilagam slike in negative. Ako se vam zdi primerno, da objavite sliko v Vestniku, lahko to storite. Po objavi vas prosim, da vrnete.“ — Slika je objavljena, pismo z odgovorom gre te dni na pošto, že v naprej pa: čestitke k zglednemu ohranjanju Vestnika in hvala lepa za pozornost.

V mesečniku Misli, ki ga v Avstraliji izdaja neumorni p. Bernard Ambrožič, so junija meseca ponatisnili izvleček iz izvajanj Vestnikovega sodelnika V. S. iz Brazila pod naslovom Ob spominu na množična pokolja leta 1945. Izvajanja Vestnikovega sodelnika smatrajo Misli za „zelo trezna“.

Kdor se v Argentini zanima za študij komunizma in borbo proti njemu, naj se obrne na: Centro de Estudios Politico-Sociales, Uruguay 79/III, Buenos Aires.

V Vestniku štev. 7, stran 162, leto 1963 je bil omenjen Požun Marijan, o čigar usodi nam naročnik Š. M. sporoča, da je leta 1943 stopil k domobrancem in bil leta 1945 vrnjen iz Vetrinja in ubit.

BLAGOSLOVLJEN BOŽIČ

IN VSO SREČO V NOVEM LETU

žele borci v Argentini

soborcem po vsem svetu!